

naše planine

1-2

1970

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere berge

Redakcijski odbor PS Hrvatske: prof. dr Vladimir Blašković, ing. Srećko Božićević, Petar Lučić-Roki, prof. dr Mihajlo Pražić i prof. Ljerka Verić

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5

Pretplata iznosi godišnje 20 nd. Cijena pojediniom dvobroju 4 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

---

GOD. XXII JANUAR-FEBRUAR 1970 BROJ 1—2

S A D R Č A J

Stanišić V.: Planine — život naš	3
Ristić M.: Velebit	8
Jovanović S.: Pismo iz Toplice	9
Korjenić E.: Girska pećina	11
Oštarić V.: Planinarske marginalije	13
Hofer V.: Planinarski memoari jednog penzionera	16
Šehić M.: Planinarske transverzale u Jugoslaviji	17
U »Godini Velebita«	21
Urednikov osvrt	23
Za alpiniste	26
Prvenstveni usponi	27
Orientacijski sport	27
Vijesti	29
Prilog u povodu 20 godina rada PD »Treskavica« u Sarajevu (tekst: Uzeir Beširović-Bešo, Ismet Česrija, Jakov Gaon, Aleksandar Obradović, prof. Nazim Škaljić, ing. Vlado Zelić i Branislav Zlobicki; fotografije: Uzeir Beširović-Bešo, Drago Entraut i Mugdim Haračić; geografska karta: ing. Mustafa Jasika)	33

Na naslovnoj str.: Novogodišnje jutro na Treskavici
Foto: U. Beširović

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I
PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

VELIKI SLAVNIĆ, Beograd

Planine - život naš

GODIŠTE XXII

U ovoj godini, kada je u Zagrebu održan Pionirski viđaj 1970. god., naš časopis obnovljen je i pod novim imenom "naše planine", učinkujući u svim izdanjima. U planinama, posebno plemenito, bilo je dobro, da se ponovno počne sa izdavanjem.

Naš časopis je do sada uveo nekoliko novih početaka da će očekivati i zadržati interesovanje čitateljstva, ali je u svakom slučaju, potrebno da se učini i da se održava, da zapravo zadovoljava čitatelja, ali i čitateljice. Ali, kako koristićemo zajedničku nazivnicu današnje redakcije, koju su uvele u funkciju, tako i u budućnosti, čitatelji Kragujevčana, saradnika i prijatelja našeg časopisa, neće biti jasno. Kako moći zaista da se učinimo i da se učinimo? Kako moći zaista da se učinimo i da se učinimo? Kako moći zaista da se učinimo i da se učinimo?

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

REDAKCIJSKI ODBOR

Prof. dr Vladimir Blašković

Dipl. ing. Srećko Božićević

Petar Lučić-Roki

Prof. dr Mihajlo Pražić

Prof. Ljerka Verić

ZAGREB 1970

Dokoro bi bilo da sam to mogao ranije pročiti.

Rušje planine

GODINA XXII JANUAR-FEBRUAR 1970 BROJ 1-2

VELIBOR STANIŠIĆ, Beograd

Planine - život naš

prolog

Bio je vedar dan. Kada izdoh na blago zaobljeni Parcanski vis (408 m), sat i po hoda od tridesetog kilometra Avalskog druma, južno od Beograda, vidik mi se otvorи stotinu kilometara unaokolo — do Rudničkog masiva, Valjevskih planina i Fruške gore. Visoko u plavetnili neba jedan usamljen bijel oblak napredovao je prema jugu. Sjedoh da se odmorim.

Dovoljno je malo dokolice i klupko misli počinje da se odmotava... Planinar ne samo da se bavi »osvajanjem beskorisnog«, nego, prije ili kasnije, počinje da traži motive tog osvajanja, da zapaža zajedničku crvenu nit u životima veoma različitih ljudi. Ali, kako izraziti zajednički nazivnik duhovne srodnosti vrhunskih esteta i klasika planinarske riječi Kugive formata, skromnih brđana i neumornih poslenika kakav je bio Jozo Klepica, umjetnika ekipilistike s one strane vertikale poput Rebifa i, na primjer, jednog Vladimira Horvata sa njegovih pet stotina stuba na Medvednici? Kako naći zajednički izraz za toliki broj ljudi sa svih meridijana, toliko ideologija, toliko sudsrbina?

Ponekad izgleda da su te zajedničke crte upravo: nekonformizam, originalnost u djelovanju, samostalnost, znatiželja i kult planine ili bar respekt prema njoj. Njihovom razvijanju, doduše, ne doprinosi prisustvo nekih kategorija iz običnog života u planinarskoj svakodnevici, a naročito izvjesna »tipizacija potrošnje«. Planinarski promet koncentrirat će se oko reklamiranih centara ili po imenu atraktivnih mjesta. (Niti svaki hiljaditi posjetilac Triglava ne popne se, na primjer, na Rjavinu.) Stručni tečajevi imaju standardne penjačke repertoare. Stepen planinarske izgrađenosti ponekad se »objektivno« mjeri po tome koliko je ko više »otiašao udesno« u Triglavskoj sjevernoj, a transverzale, poput turističkih itinerera, kanališu planinarski promet, dijele planine i vrhove (o, apsurda!) na zanimljive i nezanimljive, umravljuju inicijativu i radoznalost i često umjesto jačanja duha, tijela i intelekta razvijaju kolekcionarstvo značaka. Ali najbolja nastojanja, želje i spoznaje planinara polaze mimo toga i iznad toga meteža pojmove onda kada on sazna da u planinama nema svršenih poslova i riješenih problema poslije kojih u njima nema šta da se traži, kada uvidi da u njima nema ništa »interesantno« što se sobom ne doneše, kada osjeti svu kompleksnost svoga odnosa prema planini i cijelog tog načina života kojega je jednom možda i zaborao, a kojim kasnije mora da živi.

dječačka tema

Citajući u svoje vrijeme Režekovu knjigu »Stene in grebeni« pažnju mi je privukao jedan inače neupadljiv i malo značajan detalj: »...Srećko Vavpotić iz Ljubljane, sredinom juna 1836... htio je s Kalške gore sći pravo u Bistrigu, ali je izgubio lovačku stazu i zapleoza se u strminu iz koje za njega nije više bilo izlaza. Sasvim blizu ispod sebe video je dolinu i to ga je vjerovatno navelo da krene pravo naniže. Spuštao se po žlijebovima i najposlije omakao u dubinu.«

Dobro bi bilo da sam to mogao ranije pročitati.

Prije više godina, u jedno ljetnje jutro, moja sadanja životna saputnica i ja napuštali smo dom na Krvavcu dosta umorni od dugih tura prethodnih dana i loše prospavane noći u neprijatnoj kući punoj galame. Ali, lijep dan, kao i okolnost da je kuća postala sićušna i sve manje primjetna u prostranstvu planine i da se pijani glasovi iz nje više nisu mogli čuti, činili su svoje. Puni mira i praiskonske ljepote dizali su se na sjeveru vrhovi Grintavaca, kao oduvijek, ravnodušni prema ljudima i njihovim sitnim zanosima i ljutnjama. Sve je to djelovalo ljekovito i pomalo uspavljajuće.

Šta je jednostavnije nego u takav ljetni dan preći markiranom stazom do Kokrškog sedla? Ali mi smo se preko Krvavca i Zvoha zaista presporo vukli. U međuvremenu sunce je odskočilo. Popili smo ono malo vode što smo ponijeli. Ostala su nam dva limuna.

Kada smo sišli sa Korena, već nismo ni mislili na prelaz cijelog Kalškog grebena te smo se opredijelili za desnu stazicu preko krševite zaravni Kalce. Ali, poslije priječenja nekolikih snježišta i sticanja jasne predstave o tome da se prije silaska na Kokrško sedlo valja još dosta penjati, djevojka je pokazala vidne znake apatične i umora.

Ništa neobično, to se svakome dešava. Još nije bilo ni podne i mi smo se mogli još uvijek dobro odmoriti i za vidjela stići ili na namjeravani cilj ili natrag na Krvavec.

Dovde je sve obično — jedna od tako čestih priča o planinskom ljenstvovanju. Zar je bilo potrebno da se zabrinemo što smo bez hrane i vode, kada smo jutros jeli i kada do kuće — naprijed ili natrag — možemo stići za dva i po sata.

Ali, ne lezi vraže! U trenutku pomislih gledajući prema dolini: zašto ne bismo sišli u Bistrici? Imao sam samo nekakvu sićušnu grebensku kartu, a u maglovitom sjećanju ostala mi je lovačka staza ucrtana na velikoj karti kod kuće. Teren ka Bistrici je naizgled blago padao i činilo mi se da ćemo svakako lako uspijeti da siđemo u hladovinu bistričkih šuma.

Nije mi trebalo da dvaput predlažem. Pošli smo nizbrdo sa kalške zaravni, možda upravo odakle i naš nesretni prethodnik. Odmah smo pojeli jedan od ona dva limuna. Ukrzo smo sa raspucalih ploča sišli u klekovicu i među usamljene viharnike. Na nekim prelazima našli smo čak i lovačke oznake i to nas je ohrabrilo.

Onda je teren postao strmiji. Na rubu visoravni naslutili smo vrlo strme šumovite padine. Moralo se nastaviti pridržavajući se rukama za drveće. Konačno se markacija izgubila bez traga i sva moja nastojanja ostala su bezuspješna. Za to vrijeme djevojka je rezignirano sjedila.

Nastavili smo napamet sve strmije naniže, iako smo još uvijek mogli da se vratimo. Pojeli smo i posljednji limun. Najzad smo sišli niz jedan stjenoviti skok od oko dvadeset metara. Prvo sam prenio rančeve, a zatim preveo saputnicu ni živu ni mrtvu. I stalno nas je teren zavaravao da će poslije biti lakše. Niz slijedeći skok smo bacili rančeve na široku gredinu i onda prešli pravi penjački detalj do dolje. Tako smo kazali zbogom povratku na Kalce.

Još desetinu puta se ponovio moje izvidanje, plezarija natrag, prenošenje rančeva i pomaganje saputnici. Sve sa željom — sici prije mraka.

U sumrak smo već dosta nisko. Gredine su zatravljene, ali je sve više stjenovitih odsjeka oko nas. Bivak u jednom udubljenju. Pred zorou je hladno jer nemamo nikakve bivak-opreme. Kad svane svakako moramo naniže. Ovdje nas nitko ne bi ni čuo ni vidio. Zar je mogućno da ćemo umrijeti ovako glupo?

Srećom, noć je kratka i ponovo lijep dan uliva više nade.

Sa dosta rizika smo priječili jednu viseću jarugu. Onda smo još malo napredovali niz strmu padinu i najzad dobili malo širi vidik. Nalazimo se stotinjak metara nad Kurjom dolinom, na rubu poveće stijene. Nigdje vidljivog silaska. Sigurno ima skrivenih lovačkih prolaza, ali ko će znati gdje su. Samo kad bi bar bilo vode. Dolje huči Bistrica, ali daleko, nedostizno, kao podsmjeh.

Razgledam žlijebove lijevo i desno. Svuda bi bilo krajnje riskantno, naročito u ovako jadnom stanju i bez ikakve opreme.

Sjedimo na rubu. Teško mi je da priznam poraz. Potrebno je sada — to sam već znao — dozivati ponavljanjem istog signala šest puta u minuti. Zdrav i čitav da dozivam sa ove glupe litice, a zanosim se tolikim ozbiljnim planovima!

Još se kolebam i razgledam okolo. Ali zdrav razum pobjeduje sujetu i ubrzo se u pravilnim razmacima diže otognuto »heeej-lop-lop«, lomi se negdje niže sa druge strane Kurje doline i gubi u šumama. Potrajalо je prilično to dozivanje...

Najprije se čuo pas. Daleko, ali razgovjetno. I onda, negdje dolje, najljepši, najprijatniji ljudski glas, grubi ljutiti glas čovjeka uznemirenog u nekom poslu ili razmišljanju, moćni glas koji ulijeva povjerenje, najljepša muzika koju sam ikada čuo:

— Kaj se dereš, porka madona!...

Dalje je sve bilo kao u drami sa deus ex machina. Lovočuvar Jurij Romšek — jer to je on bio — poslije pola sata već se nalazio kod nas. Skrivenim lovačkim prolazom, niz vrlo strmu jarugu, viseći rukama o klekovini, u šumu, u dolinu i još dvadesetak minuta do spasonosne vode.

Šumi Kamniška Bistrica. Oprostili smo se sa Jurjem kod lovačke kuće i idemo u dom. Živi smo, živjet ćemo ko zna koliko godina, popeti se na ko zna koliko vrhova, sunce sija, sve se dobro završilo, život je lijep. Ali u meni nema prave radosti. Muči me pitanje, zašto je bilo potrebno da najplementitiji akt — pomoći čovjeku u planini — doživim zbog nepromišljenosti i u tako banalnim okolnostima.

A sa Jurjem smo se uvijek rado sretali u Bistrici. Ostao je naš prijatelj.

mlađička tema

Bili su to čudesni dani u Julijskim Alpama, sa kristalnim jutrima punim mirisa vlažnih četinara i oštih sjena na stijenama i starim snježištima, dani u kakvima se čovjek osjeća mlad, jak i smion, bez mračnih misli i siguran u uspjeh svakog poduhvata. Poslije nekoliko takvih dana u Vratima, nas troje boravili smo u Krnici, u praznoj kući iako je bila sredina jula. Prije podne smo odlazili u stijene, a predvečer smo posmatrali smjenjivanje boja na Škrlatici i Gamzovcu.

Ujutro toga dana koji neću zaboraviti našli smo se pod stijenom Škrbine u Zadnjem Prisojniku u namjeri da prođemo Kelnicov smjer. Kako smo prethodnog dana bili u Kaltenegerovom koji ima isti početak, brzo smo se izvukli na ulazno rebro, prešli u grupu i ostavili na lijevoj strani jučerašnji smjer. Nastavili smo uz grupu koja se dalje pretvarala u kamin. Išao sam prvi s namjerom da do kraja vodim i bio sam pun poleta kao čovjek kome sve polazi za rukom.

Trebalо je malо produžiti uz grupu, a zatim bježati desno nad — prema opisu — »značilen pomol«. Nešto zbog toga što »pomol« nije bio baš tako upadljiv, a nešto i zbog pogrešne pretpostavke da se poslije jednog — dva rastežaja kroz kamin može otici lakše udesno, svjesno sam »korigirao« smjer i produžio preko malog trulog visećeg snježišta desetak metara dalje uz kamin i tu smo se na dobrom osiguravalištu skupili svi troje. Nad nama se dizao kamin sa tri uzastopna, jedan iznad drugog zaglavljena bloka. Opljunuo sam šake i krenuo.

Na prvi zaglavljeni blok provukao sam se kroz sasvim tijesno okno između njega i zidova kamina. Kako je drugi u navezu zbog ranca morao da se penje s vanjske strane, rekao sam mu da se razveže, te sam mu prebacio uže s vanjske strane da bi se ponovo navezao.

Do slijedećeg bloka išlo je lako, u raskorak. Imao je zgodna hvatišta i bio je odozgo ravan kao sto. Uhvatio sam se za rub i na rukama izvukao gore.

Onda je počelo da biva »čvrsto« i postajalo mi je jasno, zašto smjer ne vodi tuda. S mukom sam napredovao uz gladak kamin i došao pod treću, posljednju zagvozdu, poslije koje se naslučivalo spasonosno priječenje iz kamina udesno. Zaglavljeni kamen bio je kuglast, oko dva metra u promjeru i nije bilo mogućnosti da se, iz nezgodnog položaja u kojem su mi bile zauzete obje ruke i noge, savlada trbušasti previs zagvozde. Osjetio sam da noge počinju da mi podrhtavaju i snaga ponestaje. Još jedan pokušaj, ali — prokletstvo! — orsti ne hvataju ništa na gornjem nevidljivom dijelu kugle, a ona me neumoljivo izbacuje. Znači, natrag u stari položaj.

Petnaestak metara ispod sebe vidim zabrinuta lica drugova. Uže slobodno leluja između nas. Dolje, još niže, visi otvorena grapa. Ukoliko odmah nešto ne učinim bit će kasno. Već se javlja mješavina straha i ljutnje. Prokleti kamin! Samo ne smijem misliti da će odletjeti! Hladno!

Noge su mi utrnule. Kraj lica mi miruje ravnodušna stijena. Niko ovaj komad kamena nije ovako izbliza gledao. Ali šta je to sada važno! Čujem samo vlastito disanje.

Skupljam snagu za odlučni trenutak. Stvaram nekakvo mizerno trenje, prsti zahvataju malo dalje i već mi se čini da će oslanjanjem na laktove učiniti nešto. Bože, velik si, samo sada da se izvučem, poslije će dobro otvarati oči! I tada...

Cio blok se pomaknuo. Sasvim malo, možda par centimetara. Ali dovoljno da poremeti i onako bijedu ravnotežu. Još trzaj nogom i već mi zidovi kamina bježe uvis. Nešto me baca u kovit... Nebo, stijena, sipar... Sve mi to leti kroz vidno polje kao u kameri vještog snimatelja... Kad će već kraj! Najzad, udar cipelama u nešta meko, hladnoća snijega po licu i iza vrata, šum pokrenutog šoderu u točilu i... sve se zaustavlja i smiruje.

Tišina. Slan ukus krvi koja mi curi sa čela. Iznad mene rupa u tankoj snježnoj kori koja pokriva grapu na mjestu gdje se završio moj dvadesetpetmetarski let. Uspravljam se. Izgleda da su sve kosti cijele. Znači, i čuda se dešavaju.

Drugovi me zaprepašteno gledaju kako se, sav iscijepan i izgreban ali praktično nepovrijeden, penjem do njihovog stajališta mimo kojega sam proletio a da nisu stigli ni da mi bar skrate uže.

Previjaju me i dobijam mjesto trećega. Dalje sve ide kao u snu ili bunilu, ali bez uzbudjenja ili nesigurnosti. Isto je tako i u silasku, i pred kućom u Krnici gdje su mi »žganjem« dezinficirali ogrebotine.

Tek u noć, dok ležim u potkovljvu, misli počinju da se roje i po stotinu puta preživljavam protekli dan.

Po svakom računu vjerovatnoće, u trenutku kada sam izgubio snagu gore u vrhu kamina, trebalo je da to bude i kraj moga posljednjeg uspona. Ali, zar planina nije veliki učitelj koji zna da nas opomene i da nam toliko puta oprosti greške?

rodoljubiva tema

Kad god sam dolazio u Peć, priljubljenu uz ogromni zid Prokletija, a naročito u maglena zimska jutra kada mraz steže, snijeg pritiše čeramide niskih krovova, a cijelu tu rasplinutu i poleglu masu presijecaju vertikale nekolikih minareta i dimovi iz odžaka, nisam se mogao oteti drugoj jednoj slici iz omiljenih knjiga koju nosim u sebi od ranog djetinjstva.

Prije više od pedeset godina isto je ovako ujedao mraz, stajale su mnoge od ovih istih starih kuća, isto su se dizali — samo mnogo jači — dimovi mnogih vatri u gradu i oko njega. Jedna vojska bez države spaljivala je i raznosila eksplozivom svoje teško naoružanje i sve ono što se na konjskim i ljudskim ledima ne može nositi, grijala se kraj vatri i spremala da pode u snijeg i led Prokletija, ka toplovom moru, ka novom životu, novoj borbi i novoj smrti.

Ovoga puta još je trajao jutarnji sumrak kada smo prošli smrznutom cestom u Rugovsku klisuru. Grad je ostao pritisnut snijegom, pun crnih ptica po strehama kuća. Mutna svjetla sa prozora Patrijaršije i mukli glasovi jutrenja kao da su dopirali iz tame srednjeg vijeka.

Dva kilometra iza čuvenih tunela u Klisuri okrenuli smo desno uz strmu zaledenu stazicu i ostavili kanjonsko dno u kome bučnu Bistricu led nikada ne uspijeva sasvim da okupe. Poslije dva sata penjanja dospjeli smo na sedlo između Crnog vrha i Maja Vjelakuta, u sklopu Rugovske visoravnji. Naš cilj je Maja Vjelakut (ili Volujak, 2015 m). Jedan od planinara zaboravljeni vrh. Opkoljen je mnogim višim susjedima — od Žutog kamena na jugu do Štedima na sjeveru tako da nema one grandiozne stokilometarske vidike, ali se sa njega neposrednije doživljjava divljina predjela. Klisure se vide do dna, sa stijenama i erodiranim padinama, bujičnjacima i vratolomnim stazama.

I ja vidim — kao na ogromnoj fresci — kolone sivih šinjela koje mile uskim zmijolikim stazama. Konji se otiskuju niz strminu, teret se odvezuje, ljudi posrću i zastaju, kolone se kidaju i sustižu... Vidim gotovo i lice svakog pojedinačnog vojnika. I u svijesti mi odzvanjuju riječi i pjesme koje su proslavile njihov podvig.

Onda se sjetih kako me je jednom noć zatekla na Čakoru, jedna od mnogih provedenih u kući na tom sedlu. Ali tada se desio na konaku i jedan od Živaljevića iz Velike. Velika — to je Vasojevićko selo pod Čakorom, nerješivi problem za polimski Turke i u doba njihove najveće moći. Nerješivi problem i za osvajače novijih vremena. Na desetine samo Živaljevića upisano je na spomen-ploču koja podsjeća na posljednje plaćanje cijene slobode 1944. godine, kada su Nijemci i balisti uzimali ko zna koji po redu krvavi danak. Tu noć smo slušali kazivanje uz gusle nekih od istinitih legendi. Uvijek ću se sjećati Živaljevićevih izrezbarenih gusala.

Crne formacije šuma napreduju uz izbrzdane snježne padine. Sve su više i više desetkovane i samo najuporniji borci kao svjećnjaci stoje na nepristupač-

nim visokim policama između jaruga pod udarom plazova. Jeka Bistrice se ne čuje.

Slab snijeg rominja na Maja Vjelakut. Olovna magla leži nad Metohijom. Gotovo bi se reklo kao da je to magla teških proteklih vijekova. I nehotice se okrećem ka čakorskoj strani, kao da će se odande, kroz razrjeđene oblake, probiti — nad Crnom Gorom nikad ugašeno — sunce slobode.

kosmopolitska tema

Hajni, momak iz Bregenca, i ja dodosmo pred sam mrak u kuću Fanes u istočnim Dolomitima. Dan smo proveli penjući se na Saso dela Kroče (Sasso della Croce, 2908 m). Ubrzo udari kiša, pa se u kući iskupi šareno društvo i stvori se jedna od situacija u kojima obično kažemo »kako je svijet malen«.

Prvo među italijanskim vojnicima koji se odnekud stvorile u trpezariji u priličnom broju, primjetimo lice onog mladog oficira sa kojim smo se danas sreli pod vrhom gdje je bio sa još dvojicom »alpina«. Vidjeli smo ih zabavljene istim poslom kakav je naš — pažljivo manevrirajući opremom, napredovali su ka vrhu. Sada jednostavno — i sam se tome začudih — ti mladići prestadoše da budu za mene prije svega »pripadnici jedne strane sile«, nego ih osjetih kao u neku ruku članove velike svjetske porodice planinara.

Onda dode glavno iznenadenje. Saznavši da sam Jugoslaven, domar mi reče da je rodom Sarajlija i da godinama nije primio »zemljaka« u goste. Doduše on je tirolski Austrijanac i sasvim je zaboravio ono malo našeg jezika što je naučio u ranom djetinjstvu živeći s ocem — činovnikom prije 1914. u Sarajevu. Ali, ja za budušto dobih večeru i najbolju sobu i još mu ne mogah odbiti i neku čašu vina.

Sa svoje strane ja mu ispričah kako sam tih dana bio i na nekim mjestima gdje je moj otac bio doveden 1917. da se bori za »vječitu« ka-und-ka monarhiju. Nju, doduše, nije sačuvao, ali je sačuvao svoju glavu i uspio da se vrati u brda svoje, odnosno Tirolčeve, Bosne.

Na kraju, možda zbog vina, nisam više znao što je čije i ko gdje spada.

Tako se sADBINA šali sa ljudima i prepliće im puteve, svuda, pa i u svijetu planina.

nostalgia dinarica

Jugoslavija ima čaroban djelić Alpa i zanimljive, pa i veoma prostrane dijelove drugih planinskih sistema. Ali sve njih osim jednog imaju, u svojim većim i karakterističnijim izdanjima, i naši susjedi. Dinaridi — to je prava i originalna Jugoslavija, neponovljiva nigdje na svijetu, svježa i slikovita — od Postojne i Motovuna do Studenice i Dečana — raznolika, ali svagdje s raskošnom insolacijom, rasnim narodom, nenadmašnim koloritom i oporim mirisima krša. To svi znaju i pri tome misle na Snežnik, Velebit, Durmitor ili Komove.

I šta sad u tom ogromnom prostoru predstavlja jedan njegov neugledni periferni dio — Baćevski kras, iznad Kolubarske doline, južno od Valjeva? To je u neku ruku predgorje šumovitog Maljena. Cestom koja vodi preko njega mnogi turisti idu na Divčibare. A ja zbog nečega više volim da skrenem na Orlovicu, Blagulju ili Baćevski vrh.

Ne znam da li se to može tačno objasniti. Prijatan mi je osjećaj da samo sat i po vožnje od Beograda mogu da vidim pravu morfologiju krša — istina, ne ljutog, ali seljaci svoje njive u vrtačama oru praveći spiralnu brazdu. Raduje me kada cesta za Kosjerić preko sedla Bukovi lebdi stravično iznad kanjona Gradca, isto kao crnogorskog cesta. Volim čuti sasvim čistih hercegovačkih govor mještana koji svaki akcent i svaku dužinu »otpjevaju« gdje treba i koliko treba. Volim vidjeti kamene ograde i krš koji proviruje iz sočnih livada.

Ne znam da li se to može dobro objasniti. Mogu se voljeti sve planine na svijetu, ali su rodne planine samo jedne.

epilog

Vrijeme je da krenem dalje. Brda i doline, sela i ceste — sve se pruža sa Parcanskog visa kao na dohvati ruke. Sićušna kao igračka, željeznička kompozicija prede vijadukt pred Raljom i izgubi se u tunelu.

Putevi, na sve strane putevi... Preko grbavih bila, i mnogih zelenih i stjenovitih vrhova, pored zabačenih planinskih skloništa, lugarnica i vodenica, dalekih

karaula, usamljenih manastira i spilja — isposnica, pokraj primitivnih katunskih naselja, preko zasutih rovova, pored mahovinom obraslih spomenika. Putevi, sa i bez oznaka i putokaza, preko brvana i klimavih mostova, kroz šume i krševe i na visoke strme vrhove i stijene. Putevi zovu, treba samo krenuti, ne čekajući da neko nacrtu »transverzalu«.

Ali to su putevi skrivenih ljestvica. Gomile ljudi za to vrijeme čekaju na red pred ski-liftovima, tiskaju se oko planinskih kuća do kojih je izведен asfalt (i to samo kada je »vrijeme lijepo«) ili, u najboljem slučaju, skupljaju kontrolne žigove.

A putevi vode na sve strane. U planine — stroge škole života, beskrajne galerije ljepote, kamene tvrdave odbrane. U planine koje su život naš.

MILIVOJE RISTIĆ

Velebit

U daljini preko mora vidim kopno i Zadar, a iznad njih ponekad ugledam planinu Velebit, ogromnu, plavu, u magli, više se nazire i sluti no što se vidi.

Često gledam odavde na kopno, ali Velebit uvek ne vidim, samo ga naslućujem po plavim obrisima koji se jedva naziru u plavetnili neba, jer su isto tako plavi i prozirni kao nebo. Ponekad izroni u pozadini iznad kopna, između mora i neba, njegov ogromni masiv, nestvaran, samo nagovešten, kao da će svakoga trenutka da iščeze i iščeze. Najčešće ga nazirem. On je stalna slutnja: čas je tu, čas ga nema, kao da ne postoji, pretvara se u nebo i njegovu prozirnost. Ja znam da je tu i kad ga ne vidim. Često ga uzalud tražim, preda mnom je samo plavetnilo neba.

Odavno znam Velebit, još iz osnovne škole, znam da je ogroman, bilo mu je dugo preko sto kilometara. On je bio u mome detinjstvu na mapi samo duga mrlja pored plavog mora. Sad ga poznajem, stalno je pred mojim očima bilo kud da krenem u Kalima.

Sanjam ga, izroni iznad mora i kopna, ogroman, plav, vidljiv, sa svojim surim stjenjem, svojim livadama i šumama, i hućnim rekama. Pevaju njegove ptice i vetrovi, šume njegovi izvori, huće podzemne vode, reke i rečice, jauči njegovi vetrovi i bure, a nisko rastinje se pribija uz stene da se održi i spase. Nekuda beže uplašeni medvedi, vukovi, lisice i veverice. Velebit se talasa, dršće, kao plava, ogromna gruda, stravična na suncu, u nebu. A kad se probudim i pogledam kroz prozor, zaseni me sunce i njegov odblesak u moru. Tražim Velebit, znam gde je, gde treba da bude, gde mora da bude, ali njega nema, uzalud želim da nazrem makar slutnju njegovih obrisa. Kao da je otiašao, pobegao, otrčao na neko drugo mesto. A malo posle, kad ga više ne očekujem, pojave se njegovi plavi obrisi na plavom nebu.

Stalno ponavlja tu igru sa mnom, sa mojim vidom, mojim osećanjima i mišlju. Tu je, nije tu. Kao da igram žmurke sa tom ogromnom planinom. Velebit me stalno začikuje: »Tu sam, nisam tu! Traži me! Čik da me nađeš?!« Ja sam prihvatio igru i već danima igram sa Velebitom. Gledam u daljinu i pitam se: »Da li sam i ja tu ili nisam? Ko se od nas dvojice krije? Ko se vidi, a ko se ne vidi?« Ne dajem sebi nikakav odgovor nego se igram. Nikad nisam imao takvog druga u igri. Možda se ne bih igrao s nekim drugim, suviše godina imam za žmurke, ali sa Velebitom hoću. U toj igri on se stalno skriva, a ja ga stalno tražim. Ponekad se ne nada, uhvatim ga, vidim kako se nadneo nad kopno onako ogroman, zabrinut za male stvorove pod sobom.

Kad sam pošao kući iz Kali, Velebit me ispratio, pojavio se njegov tamni, ogromni, plavi obris i natkrilio čitavo kopno, lebdeći nad njim. Nijednom se nije skrio, a ja sam stalno očekivao: nestaće, iščeznuće. Izgubiće se. Ali, on je sve vreme bio tu, u magli, plav, ispraćajući me kao druga koji je danima i danima igrao s njim uzbudljivu igru: »Tu sam, nisam tu! Nema me, traži me! Čik da me nađeš?!«

I sad kad zatvorim oči, nastavljam igru daleko od njega. U daljini, preko mora, vidim kopno i Zadar, a iznad njih planinu Velebit, ogromnu, plavu, u magli, više se nazire i sluti, no što se vidi. I ako sunce zađe za oblak, nestaće, izgubiće se, iščeznuće zajedno sa maglom kao san.

Iz članka »Ljudi, kamenje i more«
(Zadarska revija 1969, br. 4, str. 220—221)

Pismo iz Toplice

Zemljoradnici u letnje doba imaju malo vremena za pisanje, a ja evo već više večeri pišem ovo pismo, popravljam, brišem, ispravljaju me unuci i slično, a želim u stvari da u svoje ime i u ime moga zeta Tome Boškovića i naših ukućana pozdravim sve planinare Jugoslavije. Priča se kako je jedan čovek zbog nekog zlog Nikole omrzo i svog sv. Nikolua a mi smo, obratno tome, znajući planinare društva »Pobeda« iz Beograda zavoleli sve druge planinare. Na ovaj pozdrav podstakao me je članak druga Borisa Regnera štampan u br. 7—8 časopisa »Naše planine« u kome se priča o našoj planini Jastrepcu, o Topličkom kraju, našem selu, o meni i Dubovcima. Ne znam da li smo mi zasluzili onako veliku pohvalu, ali je šteta što i ja ne umem lepo da pišem kao Regner, pa da kažem kako smo bili radosni kada su nam o prazniku Prvog maja stigli planinari i koliko smo bili tužni i žalosni kada je došlo vreme rastanka i kada je u našoj avliji veliki pevač pukovnik Slavko Dokić otpočeo pesmu:

Oj, drugovi, je l' vam žao
Rastanak se primakao...

a u koju smo se pesmu svi uključili, i planinari i Dubovci.

Mi Dubovci u Trbunju znamo dosta o planinarima, jer je i naš brat i rođak Duško Jovanović mnogo godina planinar. Primali smo u naše domove planinare na konak i znamo da su to ozbiljni ljudi, da vole planine, pa i ljude na planinama i pod planinama, da su po zahtevima skromni i da ih je lako ugostiti. I naše selo Trbunje je među planinama i do njega se može lako doći. Pitanjem se može stići na kraj sveta, a kamo li ne do našeg sela. Ko god od planinara dođe u bilo koje topličko selo sa dobrom namerom i lepo se predstavi, u bilo koju kuću da nađe biće sigurno dočekan po starom srpskom običaju, koji običaji se kod nas još poštuju. Putniku i namerniku iz daljine ukazuje se posebna pažnja. Kod nas je, na primer, dolazio Dragi Lazić iz društva »Železničar«, Dragan Stefanović iz društva »Avala« i mnogi drugi mimo »Pobedaša« i uvek je lepo bilo. Mi smo zadovoljni što su nam došli gosti sa strane, a gosti što su bili dočekani. A što se tiče čaščavanja — gostu se ponudi ono što se ima i što se u kući tog momenta nađe. Naš kraj nije naročito bogat ali imamo svega i svačega. Imamo žita, imamo voća i povrća, imamo ogreva, gajimo po malo stoke itd., i za prijem gostiju nabavljamo posebno samo kafu i šećer, a to je sitnica bez koje se može proći. Naše selo od pre nekoliko godina ima elektriku, imamo u kući radio, televizor, električni šporet, frižider i slično. Dosta kooperišemo sa Zadrgom i dobro prolazimo, a njive obrađujemo mehanizacijom ukoliko nisu brdovite. Jedino što u našem selu nije još dobro — to su seoski putevi koji su u kišno i zimsko doba skoro neprohodni za motorna vozila. No pošto planinari imaju jake cipele i naučeni su da gaze blato — nema problema za dolazak. Zato dodite uvek, a naše kućie su vam otvorene i zimi, i leti, i danju, i noću.

No još Borisu da kažem. Iako ste kod nas ostali malo vremena, ipak smo se jako sprijateljili i zavoleli. Nešto je prvo vreme bilo plipljivo, ali čim ste u horu započeli trbunjsku pesmu »Ovce čuva Todora — pustila ih do mora, more roso...«

odmah je sklopljeno prijateljstvo. Uz to je stiglo tzv. topličko meze (sir, kajmak, piktije, gibanica) i vruća rakija, i pesma je krenula kao od šale, jer sa seljacima treba početi neke seljačke pesme i seljački razgovor i, gotovo. Mi uglavnom znamo naše seljačke pesme, koje se pevaju glasno, a kad drugi put dodete naučićemo vas još jednu našu seljačku pesmu:

Oj, devojko, lutko molovana
Pitaj majku bil' te mene dala...

To je lepša pesma od one o čobanici Todori, što je bila toliko silna i moćna da je napasala ovce sve do mora. Mi, nažalost, malo znamo o moru osim da je lepo i da je daleko.. Inače, dragi Boris, bili smo malo zbumjeni kada ste rekli da će sada pevati »Lepa Lukić«. Mi smo potrčali svi da vidimo Lepu Lukić, koju znamo sa radija i televizije, a ono to je bila vaša lepa planinarka Jelisaveta, koja je samo pevala pesme Lepe Lukić. I stvarno je divno pevala. Mi se još i sada sмеjemo oko tog slučaja što ispadosmo kao seljaci naivni, ali zato međusobno razgovaramo i šalimo se da bi komotno mogli odmah da otkažemo pretplatu na radio i televiziju ako bi u našoj kući boravile vaša Jelisaveta i Zineta Hadžić, odlični pevači narodnih pesama. Čudo nam je što ih ne angažuje radio za svoj program. Svih vas se sećamo i kad god čitamo šaljivu pesmu o vašim zgodama i nezgodama na Jastrepцу i u Toplici. U toj pesmi su pomenuta sva imena pa nam je to milo, a tu su i naša imena. Nemojte ni vi tamo u Beogradu zaboraviti nas. Naročito često pominjemo kako je vaš voda izleta potpukovnik Avdo Šehić pevao zagrljen sa seljacima da »bog ubije preduzeće, što ne pravi čaše veće«. Sve nas je oduševio drugarstvom, toliko je dobar čovek.

Verujte nam, druže Boris, da je nama seljacima jasno što planinari putuju. I mi seljaci bi voleli da vidimo druge krajeve i da upoznamo ljude iz drugih republika ali leti imamo mnogo posla, a zima nije za putovanje. Naša komuna Blace ima planinarsko društvo, ali ni ono samo nije mnogo aktivno i tako nikо da okupi seljake i da im organizuje putovanje u dalje krajeve pod povoljnijim uslovima. Čuli smo da u Srbiji selo Slavkovica ispod Suvobor-planine ima jako planinarsko društvo i da idu na planinarske sletove i da su išli i na Triglav. To im vredi i zavidimo im. I još nešto. Čuli smo da je položila diplomski ispit ona mlada planinarka Dušanka Srećković što je čitala tabake po našem šljiviku dok ste bili kod nas. Čestitamo joj i predlažemo da traži službu u Blacu, pa da nam opravlja zube, jer zubarskog posla ima dosta kod nas.

Posle ovog pisma ne znamo ko će nam prvi doći u posetu, a baš smo rešeni da zamolimo »Pobedu« da nam jednom dovede grupu što pravi izlete »Bratstvo-Jedinstvo«. Boš smo voljni da dođu planinari iz Slovenije, Hrvatske, Bosne, Crne Gore i Makedonije pa da se upoznamo i da oni vide kako žive topički seljaci. Što se gošćenja tiče ostaje parola: »Šta se ima«. Ako je toplo vreme onda je za konak lako, a ako je grupa veća od desetine, i ako je hladno vreme — gosti će spavati kod naših rodaka i suseda i svaki će još ujutru dobiti posluženje i to bez greške. Moja čerka Slavka i zet Toma i ja imamo gostinske sobe za po tridesetak gostiju. Nešto muzike obično se nade među grupom planinara, a gusle za Miku Rakočevića i Borisa su obezbeđene. Mi u kući znamo sve narodne junačke pesme, i stare i nove naše istorije. To se prenosi sa kolena na koleno. I gusle čuvamo u kući od pamтивека.

Drug Boris je napisao da je bilo žalosno gledati sasećena stabla na Jastrepцу stara preko 500 godina. Sa tim se slažemo, ali su ta stabla i po sebi prestarela pa padaju i sama od sebe. No nuzgredno trebalo je napisati i da je Jastrebac jako mnogo pošumljen. To je rad naše omladine, gorana i šumara koji svake sezone dobrovoljno pošumljavaju planinu. I još bi bili voljni da je Boris pomenuo da je prolazeći kroz naše selo Trbunje video i staru kuću, rodnu kuću, pesnika Rada Drainca, koji se mnogo družio sa njegovim Splićaninom Tinom Ujevićem i u toj kućici su često boravili i pisali svaki svoje pesme i knjige. Ovo za Ujevića nismo baš sigurni da je bio u našem selu.

Molim urednika lista »Naše planine« da oštampa ovo topičko pismo. Mi ga ozbiljno pišemo, a i sam urednik se poziva u goste pa »šta se ima«. Zdravo!

10. X 1969.

Stanoje Jovanović — Dubovac, selo Trbunje, pošta Blace

Girska pećina

Već nekoliko mjeseci Safet me nagovara da se uputimo u romanijsko selo Kaljinu, u koje on često navraća po službenoj dužnosti. Po onome što je on doznao od mještana i prosvjetnih radnika Kaljine, u blizini tog seoceta nalazi se velika i duga spilja, koja je za mještane pravi tabu. Navodno u nju nikada niko nije ušao duže od stotinjak metara. Cak i takve, koji se usude da bar »nos promole« u pećinu, u ovom kraju smatraju osobito hrabrim. Priča se da su prije dvije-tri decenije u spilju ušla tri konja i tamo zalutala. Nakon što su poslije desetodnevног tumaranja po mrklim prostranstvima pećine ponovo izašli, ni jedan od njih nije imao ni jedne vlasti na griv i repu. Neupućeni seljani taj dogadaj uveliko mistificiraju.

Iz spilje ističe potok čiji se nivo mijenja sa promjenama vremenskih prilika i godišnjih doba. Kažu da s proljeća zna toliko nabujati da je pristup ulazu u spilju potpuno onemogućen. Priča se da je pećina nekada bila otvorena sa obadvije strane, ali je jedne godine, vele, »puklo vrijeme«, pa je gornji otvor zatpan. Sada taj dio pećine nazivaju »Oborenna pećina«.

Pozna jesen ozbiljno je upozoravala da dolazi period kiša, a za ovaj naš, nazovimo ga pećinarski pohod, od osobitog značaja bile su baš kiše, ili tačnije rečeno vodostaj planinskog potočića koji protiče spiljom. Zato smo požurili da iskoristimo posljednji sunčani oktobarski vikend.

Mističnost s kojom o pećini govore stanovnici romanijskih sela Kaljina, Gire i Imamovići, uvlačila se i u našu grupu sve više i osjetnije kako se približavalio vrijeme pohoda naše ekspedicije. Nekoliko dana pred sam odlazak, stvar smo shvatili skoro sasvim ozbiljno. Na tome je naročito inzistirao naš kolega Bato, inače pedantni ljubitelj organizovanog rada. Pripremili smo kartu specijalku (u kojoj nažalost nije bila ucrtana pećina), ponijeli smo veliko najlonsko uže i alpinističke klinove, a nabavili smo i kacige — zlu ne trebalo!

Autobus kojim putujemo prema Sokocu kreat je putnika. Truckamo se na neravnoj i dosta lošoj cesti preko Romanije. Saputnici iz autobraza sa zanimanjem zagledaju našu opremu i, očigledno, nikako ne mogu da pogode naš hobi. Pošteno rečeno, ni mi sami nismo bili sasvim načisto s tom opremom i njenim pravilnim rukovanjem, pa je i nama izgledala nekako neobična i tuđa. No, kako bilo da bilo, ubrzo smo morali da izigravamo prave i iskusne speleologe, kojima su sve tajne tamnih dubina apsolutno poznate. Jednostavno, morali smo to biti da ne bismo pokvarili spektakl i iznevjerili prosvjetne radnike i mještane Kaljine, koji su nam — znajući za naš dolazak — priredili malte ne svečani doček.

Onako, u planinarskoj odjeći i sa onom čudnom opremom, za seljane smo izgledali nekako drugačiji od »običnih« ljudi. Neki su nas posmatrali skoro zaprijeni, a neki s podsmjehom. Seoska djeca pristajala su i išla za nama kao za kakvom cirkuskom trupom. No, nazad se nije moglo: morali smo da nastavimo igru u kolu u koje smo se uhvatili. Uostalom, na potrebnu ozbiljnost obavezivale su nas i naše godine, koje sasvim pouzdano nisu bile momačke.

Tri romanijska sela očekivala su od nas čudo. Pod svaku cijenu željeli su da im riješimo vjekovnu zagonetku Girske pećine.

Naš pokušaj da nagovorimo nekoliko mjesnih učitelja da podu s nama u spilju, nije uspio. Privoljeli smo jedino Milivoja, upravitelja škole i našeg prvog domaćina.

Otvor pećine je povelik. Kad smo mu prišli, zjapio je nijemo i zastrašujuće. Čuo se samo žubor potočića koji je dolazio iz tamne utrobe podzemlja. Da smo kojim slučajem bili sujevjerjni, ovaj prizor sigurno bi nas natjerao da se pomolimo bogu prije nego zakoračimo u tamu neizvjesnosti.

Prvih stotinjak metara napredujemo bez ikakvih teškoća. Doduše, već smo dva puta iz naših visokih gumenih čizama izlijevali vodu, jer je potok na mjestima dubok do koljena. Na prvim desetinama metara ne opažamo ništa neobično. Strop spilje je visok pet-šest metara. Na pojedinim mjestima korito se sužava i tu je voda dublja. Ubrzo, međutim, nailazimo i na prvu prepreku. Izgleda da je tu neka dublja jama ispunjena vodom. Bato i Milivoje pokušavaju preći, ali od namjere

odustaju jer je ipak preduboko. Taj predio trebalo bi da zaobiđemo, ali je potrebno da savladamo jednu neugodnu kosu stijenu u dužini od oko 15 metara. Na našu nesreću, eto već na samom početku, nadosmo se u prilici da upotrijebimo nešto od naše opreme. Odlučujemo se za uže. Isprobali smo nekoliko »sigurnosnih« kombinacija i napokon usvojimo jednu koja nam se učini najpodesnijom. Stijenu prelazimo formalno pužući. I noge i ruke čvrsto pripajamo uz hrapavi kamen; podupiremo jedan drugom noge i dodajemo ruke. Tek pošto pređemosmo prepreku, uvjerih se da nam uže u stvari i nije bila nikakva sigurnost i da smo stijenu savladali zahvaljujući više činjenici da je uže bilo tu, nego što smo se njime stvarno koristili.

Za taj »podvig« odmah smo bili nagrađeni divnim prizorom. Pred nama se ukaza prekrasna velika dvorana s mnoštvom vrlo lijepog pećinskog nakita. Naše džepne lampe krstare po stijenama dvorane i svaki put otkrivaju sve ljepše i zapanjujuće detalje. Ovi prizori i nehotice asociiraju na pradavne pripovjetke koje su nam nekad pričale naše bake i djedovi o začaranim dvorcima, carevima i aždajama. Safetov »blic« škljoca neumorno — po prvi put u mnogovječkoj historiji ove pećine njene tajne bit će registrirane na celuloidnoj traci i objelodanjene.

S napredovanjem kroz pećinu mijenjaju se i prizori i njen oblik. Kako tko od nas prvi ugleda kakvu skupinu ili detalj pećinskog nakita, tako mu odmah daje svoje ime. U mnoštu stalaktita i stalagmita našli smo već »Madonu«, »Pusto groblje«, »Okamenjenu lavu«, »Kapelicu«...

Već smo podobro mokri iznad koljena, ali na to više ne obraćamo pažnju. Zaokupljeni smo sve novim i ljepšim oblicima pećinskog nakita. Mnogi primjerici imaju lijepe i ugodne boje — plavu, smaragdno zelenu, snježno bijelu, mrku...

Korito potocića je na mjestima puno malih škrapa, oštrog i kao sundžer ručičastog kamenja. U pećini nismo naišli ni na kakve primjerke živog biljnog ili životinjskog svijeta. Samo u jednoj uvali, u pijesku, pronašli smo nekoliko sitnih kostiju, za koje bi se po izgledu moglo reći da su veoma stare. No, kojoj vrsti i kom dobu pripadaju, nismo znali ustanoviti. Pukupili smo nekoliko cjevastih kostiju s namjerom da kasnije pitamo stručnjake.

U gornjem dijelu pećine, poslije hiljadu metara dužine, primjetno se smanjuje pećinski nakit. I oblik pećine se razlikuje od onog u prednjem dijelu. Korito potoka je dublje, širina pećine manja, a visina se povećava i dostiže i do 20 metara. Za razliku od nekoliko dvorana na koje smo naišli u prvom dijelu, ovdje preovladavaju kanjoni sa strmim i glatkim stijenama. No, to nikako ne znači da je gornji dio manje interesantan. Čak bih rekao da je opasniji i stravičniji, pa utolik i zanimljiviji.

Da bi došli do mjesta koje je po našoj ocjeni označavalo kraj pećine, morali smo na jednom predjelu pregaziti vodu do iznad pojasa. Naša donja odjeća sada je već potpuno mokra. Kamena zavjesa na tom mjestu spustila se do same razine vode. Dalje nismo mogli. To bi, po našem uvjerenju, trebalo da bude kraj.

U pećini smo više od četiri sata. Vrijeme je da se vratimo i da u povratku iskoristimo priliku da još jedanput razgladimo neviđene ljepote Girske pećine.

Kada smo izašli, sutan jesenjeg predvečerja već se uveliko spustio na livadicu pred pećinom. Naše ushićenje i radost što nismo iznevjerili očekivanja mještana, postali su još veći kada smo onako mokri, umorni i gladni, ugledali pred samim izlazom iz pećine ogromnu vatrnu i na raňu već pečeno jagnje. Naši dobri i go-stoljubivi domaćini, koji su se bili ozbiljno zabrinuli za nas, jer im se naš povratak i suviše odužio, pobrinuli su se da se u pravo vrijeme osušimo i pošteno najedemo.

Odmah smo bili obasuti mnoštvom pitanja, ali naši odgovori kao da nisu zadovoljavali mještane, jer od priželjkivanih susreta sa vilama i zmajevima nije bilo ništa.

Planinarske marginalije

XXII. STARI VJERSKI OBIČAJ NA VRHOVIMA NEKIH BOSANSKIH PLANINA

Poznato je da planine imaju izvjesnu, često i značajnu ulogu u mnogim religijama svijeta. Primjere za to nalazimo širom svijeta, od andskih visoravnih vrhova do japanskih vulkanskih planina, od sinajske pećine do himalajskih ledenih gora. Ta je pojava, bez obzira na osobni odnos prema religiji, nesumnjivo jedna od brojnih komponenata u složenom odnosu između čovjeka i planine.

Primjere za ulogu planina u vjerskim predodžbama i životu vjernika nalazimo i u našoj zemlji. Jedan od njih povezan je istovremeno i sa bosanskim bogumilstvom i sa islamom, kako pokazuje članak historičara Muhameda Hadžijahića »Jedan bogumilski relikt u kulturi bosanskih Muslimana« (sarajevski časopis »Pregled« 1969, br. 4—5, 558—566). Radi se o znanstveno otvorenoj tezi »da osnovnu etničku jezgru bosanskih Muslimana čine pristaše bosanske crkve«. Za tu su tezu važne pojave kulturnog kontinuiteta između »dobrih Bošnjana« (pripadnika crkve bosanske, popularno bogumila) i Muslimana. U ovom slučaju riječ je o starom običaju muslimanskog, pretežno seoskog stanovništva između Bosne i Drine da obavlja molitve (dove) za kišu u određeno vrijeme (obično u određeni utorak poslije Jurjeva) i na određenim mjestima (molitvišta ili dovišta). Autorovu je pažnju privukla činjenica da se dobar dio dovišta nalazi na stariim grobovima sa stećcima.

Međutim, neka se molitvišta nalaze i na planinama i to je, razumljivo, tema ovog prikaza (kod toga ne govorim dalje o tezama koje iznosi autor u sklopu svoje teme, nego o odlomcima koji spominju planine).

»Planinski vrhovi su po svoj prilici imali identičnu ulogu kao i stara groblja, što znači da su bili drevna kultna mjesta«, kazuje nam autor. U općini Vareš takvo je dovište stara džamija u selu Karići i planinski vrhovi Huma, Budoželjske i Selečke planine. Kišne su dove obavljane utorkom i to prva dva utorka u džamiji, a zatim se išlo redom na Hum, na Budoželjsku planinu, na Selečku planinu i opet u džamiju. Osobito je zanimljiv slučaj Treskavice koja je također bila molitvište (na Treskavici je doduše taj običaj nestao još pred stotinu godina). Prema autoru, to molitvište odgovara osnovnom rasporedu starih slavenskih svetišta (desna je strana posvećena bogu tame i zla, lijeva bogu svjetla, sunca i dobra — tamo je i molitvište, a dijeli ih rijeka, potok ili jaruga). Molitvište na Treskavici nalazi se na mjestu zvanom Čabenske stijene, malo niže je Djevojačka stijena, a između njih, u predjelu koji se zove Prezid, ima vode. Tako je desno od vode Djevojačka stijena (etimologija takvih naziva, kako napominje autor, seže čak u stari Iran do pojma »daeva« koji označava zloduha), a lijevo Čabenska stijena — nekadašnje molitvište. — Autor spominje još dva primjera o kojima nema daljnijih podataka. Najviši vrh Visočice zove se Džamija (1974 m), kako to znaju poznavaoци bosanskih planina (Džamija je jedan od ciljeva teške Bjelašničke transverzale — v. članak U. Beširovića, sa skicom, NP 1963, br. 11—12, 255—259), a nalazi se, upozorava autor, lijevo od vododerine zvane Suho jezero (narodnu priču o postanku tog naziva spominje U. Beširović u navedenom članku). Taj vrh je možda također bio dovište (dodajmo da na Visočici također ima stećaka — v. i članak, sa slikama, H. Čauševića, »Na planini Bošnjana Dobrijeh«, NP 1962, br. 7—8, 145—149). Drugi primjer pruža Konjuh koji se također zove i Dovište. Opis dove na Konjuhu donosi autor prema Ivi Pilaru. Dova se održavala u prvi utorak iza Aliduna (Ilindana — 2. VIII). Na vrh se dolazilo predvečer i na njemu noćilo. Glavni se obredi vrše za izlaza sunca i oko podneva, a popodne se silazi s planine.

Uglavnom toliko donosi autor o planinama, razrađujući svoju temu. Nekoliko podataka koji ipak proširuju uvid u složeno pitanje, što su sve planine značile u životu ljudi.

XXIII. BILJEŠKA O NOVOM ČASOPISU »HRVATSKO ZAGORJE«

Sredinom prošle godine pojavio se časopis za kulturno-prosvjetna i društvena pitanja »Hrvatsko zagorje«. Izdaje ga i uređuje grupa krapinskih kulturnih radnika. Prvi svezak (broj 1—3) donosi historijske, književnopovijesne i druge znanstveno-

-popularne članke, prikaze publikacija koje se odnose na Zagorje, članke o temama zagorske današnjice, literarne pokušaje u prozi i stihu, članke o sportskoj djelatnosti i ilustracije.

Unutar tog raznovrsnog sadržaja ima i tema koje mogu biti planinarski zanimljive. Ivo Veronek, iz Samobora, kojeg znamo kao suradnika »Naših planina« (tako, »Zagorske impresije«, NP 1963, br. 9—10, 199—200) zabilježio je u kratkom članku »Dojmovi planinara s putovanja Hrvatskim zagorjem«, prošlogodišnji »planinarski susret bratstva i jedinstva« (11. po redu). Organiziralo ga je u doba Dana republike PD »Japetić« iz Samobora. Sudionici iz svih naših zemalja posjetili su Samoborsko gorje, Medvednicu i zapadni dio Zagorja (Klanjec, Zelenjak, Kumrovec, Krapinu). Izlet je dobro uspio, a izražava zamisao koja zavreduje priznanje i podršku (o tim je susretima u povodu 10-godišnjice pisao K. Bihać iz Skopja u NP 1967, br. 9—10, 229—230). Zanimljiv je i članak Aleksandra Nešića »O popularnoj zagorskoj magistrali«. Riječ je o autocesti Zagreb—Ptuj koja će imati i međunarodno značenje, a završena je od Zagreba, preko Zaboka i Krapine, do Đurmanca. Na preostalom dijelu radi se ove godine, a bit će završen 1970. i 1971. Za planinare je vrijedno pažnje da ta cesta nakon Đurmanca prelazi preko Macelja. Ova lijepa šumovita gora na hrvatsko-slovenskoj granici povezuje karike zanimljivog gorskog niza (niza u praktičnom, planinarskom smislu) Ivanščica — Strahinščica — Ravna gora — Macelj — Boč — Domačka gora i zasluzuje veću pažnju planinara (v. članak »Macelj« Dragutina Horvata iz Krapine, NP 1960, br. 11—12, 241—244). Iz područja Macelja gradi se i odvojak za Trakoščan, koji će biti istovremeno dovršen, pa će i ta cesta moći dobro poslužiti planinarima povezujući preko Trakoščana i Ravnu goru.

Jedan prikaz Dolores Ivanuše sadrži i biografski osvrt o prof. Krešimiru Filiću, istaknutom varaždinskom kulturnom radniku koji je kao planinar poznat i čitaocima »Naših planina« (v. članak Vladimira Blaškovića »Planinarski profil Krešimira Filića«, u »zagorskom broju« NP — 1963, br. 9—10, 219—220).

Planinare sklone spiljama i speleologiji mogao bi zanimati i članak Mirka Maleza »O otkriću i značenju krapinskog pračovjeka«. U njemu je opisao Hušnjakovo brdo (sa slikom i skicom), te tok i rezultate istraživanja (slučajni nalazi 1895, otkriće ostatka pračovjeka 1899, iskapanja 1899—1905, u kojima je D. Gorjanović—Krambergeru pomogao, uz ostale, i njegov asistent dr Josip Poljak). Ovdje se još može spomenuti članak Stjepana Čanadije »Zanimljivi fosilni nalazi kod Radoboja« (pretežno, fosilni kukci).

Doline, gorice i gore Hrvatskog zagorja tijesno su sklopljene u skladnu cjinu. Tko voli Zagorje, voli i zagorske gore, a tko je zavolio gore, lako će zavoljeti i Zagorje. U izgrađivanju tog uzajamnog odnosa mogao bi, čini se, pripomoći i novi zagorski časopis.

XXIV. PARTIZANSKO PLANINARENJE NA TRESKAVICI

Staze ratnog, partizanskog planinarenja križale su se često, od 1941. do 1945. i na lijepoj bosanskoj planini Treskavici. Kolone su prolazile, nailazeći katkad jedna drugoj na tragove, i odlažile svojim putima. Ponekad ti ratni planinari nisu ni znali jedni za druge. Tek kasnije, prateći njihova sjećanja, možemo im katkada povezati putove. Nekoliko takovih zapisa dopunjaju jedan drugoga kazujući o partizanskoj Treskavici.

Početkom ljeta 1942. godine jedinice oko Vrhovnog štaba odgovaraju na neprijateljski napad u Crnoj Gori, Hercegovini i jugoistočnoj Bosni probojem prema Bosanskoj krajini. Iz okoline Foče, sa Drine i Sutjeske, polaze najprije preko Zelengore i Treskavice. U koloni Vrhovnog štaba nalazi se i Vlada Zečević, pravoslavni svećenik koji je postao partizanski ratnik. Mnogo godina kasnije, u knjizi sjećanja (I to da se zna, Zagreb 1968) posvetio je Treskavici odlomak pod lirskim naslovom »Cvet u snagu« (145—148). »Penjemo se uz Treskavicu« — kazuje autor (Vidovdan je, 28. VI, pada kiša i snijeg). »Što smo bliže vrhu, sneg se sve više beli i sve je gušći na prolaznim stazama. Marš traje neprekidno bez zastoja, samo četraest sati, a ova ledena kiša stalno bije po nama. Čini se čoveku, da je i ispod kože ljudske mokro«.

Od mokrine nemoguće je naložiti dobru vatrnu. Jedina je hrana sirovo govede meso. Neki ga jedu malko ugrijana u vrućem pepelu bez žara, drugi ga žvaču smekšana kamenom. Zaklone od kiše nema.

»Posle ovako „dobrog“ obroka ja pokušavam da se sklonim od ledene kiše čućeći ispod konja, ali pre me zboleše noge nego što osetim da manje kisnem,

a i konj me začuđeno zagleda, ne pružajući mi baš miran zaklon. Sve ovo prekide jedna nezaboravna slika: stara Orovićka (po narodnosti Čehinja) sedi sva prokisla na jednom panju i u ruci drži planinski cvijet i tužno, tromo gleda oko sebe. U prvi mah ne shvatam što se u njoj zbiva. Prilazim joj i započinjem razgovor. Saznajem da joj je dobro, da samo razmišlja o divljini ove planine po kojoj istovremeno pada sneg i cveće počinje da cveta.«

Odmora međutim nema. Talijanski bombarderi nadlijeću planinu, bacaju bombe i mitraljiraju. Ljudi se nekako i sklanjavaju, ali konji i mazge stradavaju. Marš preko Treskavice traje još osamnaest sati prije prvog sela.

»Tako je naša kolona bila ukupno trideset i dva sata u pokretu, po ledenoj kiši i besputnoj planini Treskavici. Zar je onda čudo što smo planinu Treskavicu pominjali mesecima, tj. dok nisu došli i teži dani, u kojima smo onda sve zaboravili.«

U isto vrijeme partizanske snage u istočnoj Bosni nalaze se u teškoj situaciji. Potrebno je obnoviti vezu s Vrhovnim štabom. Svetozar Vukmanović-Tempo polazi s desetinom boraca u potragu za Vrhovnim štabom. Marširaju od Majevice do Romanije, prelaze prugu Sarajevo—Višegrad i Jahorinu. U selu Dobro Polje saznavaju da je Vrhovni štab sa četiri brigade samo dva dana ranije krenuo prema zapadnoj Bosni. Tako ih čeka novi partizansko-planinarski pohod, mučnim putem kojim je, kako smo vidjeli, prošao Vlada Zečević.

»Iako već umorni Tempo i Toša (Todor Vučasinović — op. V. O.) krenuli su žurno preko Treskavice. Imali su dobar putokaz: za brigadama je preko planine ostajao širok trag na putu raskvašenom od kiše i snega. Kada su izbili na Hojtu, između Treskavice i Bjelašnice, zapazili su da se tragovi brigada počinju razilaziti: proletari su manevrirali zbog napada na prugu Sarajevo—Mostar.«

Marš tragom Vrhovnog štaba trajao je još danima i konačno je i uspio, kako saznavamo iz knjige koju su po sjećanjima S. Vukmanovića napisali publicisti Dragan Marković i Slobodan Bosiljić (Delegat vrhovnog štaba, Beograd 1968, 116).

Pola godine kasnije, u toku zimskih operacija 1942—43, u bitkama na Uni, Neretvi, Drini i Sutjesci (IV i V ofenziva) došli su oni još teži dani što ih spominje V. Zečević govoreći o maršu preko Treskavice. Taj marš ipak nije sasvim izbljedio u sjećanju starih boraca, kako saznavamo iz dnevnika Vladimira Nazora, koji u to doba, u koloni Vrhovnog štaba, proživljava muke tih teških dana. U proboru od Neretve prema Drini prešao je u noćnom maršu planinu Ljubinu, uz umor, zimu i opasnost od smrtonosnog pada (S partizanima, 1. izdanje, Beograd, 1945, 85—88). U razgovoru, uz noćnu vatru, prilikom zastanka na vrhu prijelaza, jedan od boraca priča Nazoru o maršu preko Treskavice na Vidovdan 1942. I on ga pamti na sličan način kao V. Zečević:

»A tvrda nas i glomazna Treskavica ružno dočeka. Studen vjetar, pa neki grad i mraz. Drhće ti i džigerica od zime; i konji se nekako ukočili. Ipak, polako naprijed. Gladni i umorni, ne popuštamo. No, dođe najgore. Udari duga silna kiša; lije kao iz kabla. Sve i sva prokisnulo. Nigdje suhe grane. Gomilamo se kao stoka, prokisli do kože. Kada stigosmo napokon niže, na toplijie i mekše tlo, propadosmo u blato. Na nj legosmo, da pokušamo užeći prve vatre, i da počivamo, da drije-mamo kao u brlogu. To ti je druže Nazore, bilo... nešto. — A onda? — Kada napokon stigosmo u klanac, k potoku, bacimo sebe i sve svoje u vodu, da se očistimo, osvježimo.«

Ipak su sretno izvukli ranjenike, oružje i konje preko vrleti, pa se taj stari borac pomalo i hvali izdržljivošću prvih partizana: »Tu Ljubinu planinu bili bismo mi onda prošli pjevajući.«

Komanda za pokret prekinula je taj razgovor. Pred Nazorom su još bili teški puti. Ti su odlomci bili već i štampani, u širem izvodu, u »Našim planinama« (1949, br. 1, 7—10). Dvadeset godina kasnije mogu se, eto, nadopuniti i drugim partizansko-planinarskim uspomenama.

Planinarski memoari jednog penzionera

(Nastavak)

Jesen je lijepa, ali tužna. Mene čini sjetnim i žalosnim. Ono lišće, što tako čudno šušti pod nogama kad se krećem po šumi, kao da mi priča o prošlim danima — o danima mладости.

I u meni je jesen — došla je starost. Kojiput razmišljam, da li se išta ostvarilo od onih mnogih želja, koje su dolazile i bujale u mладости i što je od svega toga ostalo.

Da, ostalo je nešto: ostalo je sjećanje na sve ono lijepo i ružno što je uporedo tako brzo prohujalo tokom života. Da, da, sjećam se, kako da se ne sjećam! Tome je već davno ...

Išao sam jednog ranog jutra u Šestine, bila je velika rosa i bilo je svježe. Na potoku su marljive Šestinčanke u vezenoj narodnoj nošnji prale rublje. Došao sam i do ruševina starog Medvedgrada i gledao ih sa zanimanjem mladog čovjeka koji mnogo ne misli na prošlost, jer pred njim tek stoji budućnost.

Nakon dugog pješačenja evo me u blizini lječilišta Brešovac — no ja neću tamo. Tamo se šulja smrt, a meni se hoće živjeti. Idem dalje. Tamo, malo više, stoji piramida s koje će dugo sa čežnjom gledati na ovaj prostrani bijeli svijet.

Na piramidi nadem nekoliko planinara. Malo govore, ali se tim više dive krasnom vidiku. Siđem dolje i svratim u planinarski dom — Tomislavov dom. U njemu sve vrvi od gostiju — mnogih planinara i običnih izletnika. Najviše se motaju oko knjige posjetilaca i štampila. Svaki bi htio da ovaj posjet domu ovjekovjeći za cijeli život. Konačno i ja dodem na red. Uz svoje ime i prezime upišem i nekoliko stihova koji su mi onako spontano došli u glavu. Nakon dobrog ručka i razgledavanja okoliša slikam se pred domom upotrijebivši autoknips. Bio je to moj prvi posjet Medvednici.

Ne prode mnogo vremena iza toga i ja pročitam u dnevnoj štampi, da je ponos hrvatskih planinara, Tomislavov dom na Sljemenu, do temelja izgorio 5. veljače 1934. godine.

Bio sam utučen. Zar je to moguće?! Zar se mi planinari tako neodgovorno i nemarno odnosimo prema našoj zajedničkoj imovini? I tu se moja srdžba u prvom redu okomi na pušače, koji ne paze kuda bacaju neugašene čikove cigareta. Treba me razumjeti: ja sam nepušač.

Stupivši u mirovinu, napokon mi se pružila prilika da dodem u Zagreb i da podem na Sljeme. Bio sam iznenaden. Preda mnom je stajao reprezentativni planinarski dom, kakav i dolikuje gradu Zagrebu, centru planinarstva u Hrvatskoj. Opet sam potražio knjigu posjetilaca i u nju zapisao svoje ime i prezime. Upisao sam ponovno i onu pjesmicu koju sam sastavio prije tridesetak godina, ali je nisam zapobratio. I fotografirao sam se pred domom.

10. lipnja 1964. javlja je radio, da je Tomislavov dom zahvatio požar, koji se unatoč nastojanju vatrogasaca nije mogao ugasiti. Jedva se spasilo nešto inventara, pri čemu su mnogo pomogli i učenici jedne školske ekskurzije.

Bio sam poražen ovom viješću i stidio sam se da pred bilo kim kažem, da sam planinar. Ali u meni je nešto kopkalo i prisililo me da podem u Zagreb i da se žičarom odvezem na zgarište, da vidim što je ostalo od onog lijepog doma — od planinarskih snova moje mладости i radosti kasnijih godina.

Ostao je donji dio zgrade i taj sam fotografirao, da svojima kod kuće mogu pokazati. Bilo mi je teško i sve sam u sebi govorio: Ne, više neću doći na Sljeme. Neću više da vidim onu žalost i neću da osjećam nemoć pred bezdušnom stihijom. Iako nisam praznovjeran, vidim da sam baksuz ili možda neki zloduh, iza kojeg dolazi nesreća i ostaje pustoš — i ne bih htio da po treći put izgori moja pjesmica.

No sada — kada me ovako u jesen spopane sjeta — ipak zaželim da ovaj mlađi naraštaj, ova nova generacija, ne klone duhom, već da s puno elana i jakе volje nađe mogućnost i sredstva, da na starom mjestu, kao gljiva ponovno iznikne i izraste novi planinarski dom, još veći i ljepši nego svi dosadašnji, i da u njemu naši mlađi održe kontinuitet planinarskog stvaranja s prijašnjim generacijama.

Eto, to bih još — prije nego što umrem — htio doživjeti!

Planinarske transverzale u Jugoslaviji

Kad je prof. Ivan Šumljak iz Maribora 1950. godine predložio da se uspostavi jedan poseban planinarski put — Slovenska planinarska transverzala broj 1, vjerojatno nitko nije ni slutio kako će kasnije, naročito posljednjih desetak godina, niknuti u Jugoslaviji tako brojne transverzale. Cilj članka je da ljubiteljima ove vrste planinarenja, koja ima svoje brojne i fanatične sljedbenike, pruži cijeloviti pregled o svim do sada uspostavljenim transverzalama u našoj zemlji i o onima koje su u pripremi.

S R SLOVENIJA

1. Slovenska planinska transverzala br. 1.
U Sloveniji je dosada pušteno u obilazak 11 planinarskih transverzala. Prvo je uspostavljena Slovenska planinska transverzala br. 1. (Maribor—Koper). Cijeli put iznosi 230 sati pješačenja a može se preći za mjesec dana ukoliko prelazimo po 8 sati dnevno. Za ovu transverzalu izdato je preko 1000 značaka a nedavno je izašlo iz štampe i treće izdanje vodiča »Po slovenskih gorah« u kome se nalazi i opis K. T. i dopune Slovenske transverzale br. 1. Transverzalom rukovodi Planinarski savez Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9.

2. Dopuna Slovenske transverzale br. 1.

Sredinom 1966. došlo je do proširenja Slovenske transverzale br. 1. Trasa je ostala ista ali je uvedena dopuna u K. T. s tim što treba obići 17 obaveznih K. T. a date su i 44 K. T. po izboru. Od njih treba izabratи 20, od čega 10 K. T. treba da budu vrhovi iznad 1000 m.

Za dopunu se izdaje posebna značka, ali je uslov i obilazak transverzale br. 1.

Može se obići za oko 25 dana, ovisno o tome koje se K. T. odaberu po izboru. Transverzalom također rukovodi Planinarski savez Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9.

3. Zasavska planinska pot

God. 1958. došlo je do uspostavljanja transverzale Zasavska planinska pot. Zasavljie nazivamo u Sloveniji područje do Ljubljane do granice Hrvatske. Na ovom području djeluju nekoliko planinarskih društava, pa ovom transverzalom i rukovodi Koordinacioni odbor zasavskih planinskih društava, Zagorje ob Savi. Ova transverzala ima 14 K. T. a može se obići za 6–7 dana hoda.

4. Gorenjska partizanska pot

God. 1964. PD »Kranj« puštilo je u obilazak transverzalu Gorenjska partizanska pot dužine preko 500 km. Ova transverzala ima veliki broj K. T. istovetnih sa Slovenskom transverzalom br. 1, pa ih je moguće uporedno obilaziti. Ima 48 kontrolnih tačaka, a može se obići za oko 15 dana hoda. Transverzalom rukovodi PD »Kranj« u Kranju.

5. Ljubljanska mladinska krožna pot

God. 1965. uspostavljena je Ljubljanska mladinska krožna pot. Inicijator i realizator ove transverzale je omladinski odsek PD »Ljubljana-matica«, a namijenjena je prvenstveno omladinici. Duga je oko 150 km, a može se obići za 6–7 dana. Ima 20 K. T. u krugu oko Ljubljane. Transverzalom rukovodi PD »Ljubljana-matica«, Ljubljana, Miklošičeva cesta 17. Značka za ovu transverzalu ne postoji, nego se obilazak ovjerava u dnevniku.

6. Trdinova pot

Planinsko i Turističko društvo iz Novog Mesta uspostavili su 1967. godine transverzalu

pod nazivom Trdinova pot. Prolazi najlepšim predjelima Dolenjske Krajine, a jednim dijelom vodi i Karlovačkom transverzalom. Ima 12 K. T. a može se obići za 5–6 dana hoda. Značka za ovu transverzalu ne postoji, nego je na kraju dnevnika odštampano priznanje, gdje se ovjerava obilazak transverzale. Transverzalom rukovodi PD »Novo Mesto« ili Turistički savez u Novom Mestu.

7. Koroška planinska mladinska transverzala

God. 1968. uspostavljena je Koroška planinska mladinska transverzala. Put polazi od Ribnice na Pohorju a zatim od Ribničke koče do skloništa Grohat vodi skoro uporedo sa Slovenskom planinskom transverzalom br. 1, gdje se razilaze. Transverzala br. 1 vodi na Kamniške Alpe, a Koroška produžava na Peču i završava u Ravne na Koroškem.

Ima 21 K. T. a može se obići za 5–6 dana hoda. Dnevnik se može naručiti kod PD »Ravne, Ravne na Koroškem.«

8. Stajersko-zagorska krožna pot

God. 1968. puštena je u obilazak i Stajersko-zagorska krožna pot. Kao što i sam naziv kaže, transverzala vodi po romantičnim predjelima Stajerske i Hrvatskog zagorja. To je ustvari »mala bratska transverzala« koja se može obići za 5–6 dana hoda. Ima 12 K. T. a dnevnik se može naručiti kod PD »Rogaška Slatina«, Rogaška Slatina.

9. Pot čez Kozjak

Proslavljajući 50 godina rada PD »Maribor-matica« puštilo je u obilazak transverzalu Pot čez Kozjak (Maribor—Dravograd) 25. maja 1969. godine. Kozjak je gorie koje se proteže sjeverno od Drave između Maribora i Dravograda. Transverzala ima 15 K. T. a može se obići za 4–5 dana, tj. nešto više od 30 sati hoda. Za njen obilazak potrebna je i pogranična dozvola. Transverzalom rukovodi PD »Maribor-matica«, Maribor, ulica Vita Kraigherja br. 2. gdje se može naručiti dnevnik i malii vodič po transverzali.

10. Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije

Otvorene transverzale Kurirjev in vezistov NOV Slovenije bilo je 13. VI 1969. god. Transverzala se može obići za oko 25 dana hoda a duga je oko 750 km. Polazi od Gančana u Pomurju do Slavnika. Ima 88 K. T. a podijeljena je na 4 dijela. Pioniri i omladina do 18. godine starosti dobijaju za svaki dio po jednu značku, a kada završe cijelu transverzalu dobijaju i značku koja se izdaje i ostalim planinarima starijim od 18 godina. Dnevnik i vodič može se naručiti kod PD »PTT« Ljubljana, Cigaletova 15. Ova transverzala ima velik broj zajedničkih K. T. s ostalim transverzalama Slovenije.

11. Pomurska pot

U Sloveniji je puštena u obilazak i Pomurska pot. O tome je pisano u »Planinskom vestniku« br. 2-68. Transverzala je kružnog oblika oko Murske Sobote. Transverzala je markirana (u što smo se uvjerili obilazeći

K. T. Selo i Gomila kod dopune Slovenske transverzale). Cini mi se da planinari pokazuju slab interes za ovo područje zbog postojanja velikog broja transverzala u Sloveniji i ostalim republikama. Transverzala ima 32 K. T.

S R H V A T S K A

1. Kružni planinarski put

»Kroz Samoborsko gorje«

Oko 20 km zapadno od Zagreba nalazi se u podnožju Samoborskog gorja Samobor, jedno najposjećenijih izletišta Zagreba. U svaku godišnju dobu okolina Samobora je privlačna. Preko romantičnih vrhova Samoborskog gorja vodi markirani planinarski put sa 6 K. T. koji se može obići za 2 dana hoda. Iskaznica (dnevnik) ovog planinarskog puta može se naručiti kod Ivice Sudnika ili kod PD »Japetić«, Samobor.

2. Zagorski planinarski put (ZPP)

Na području Hrvatskog zagorja djeluju mnoga planinarska društva koja su na jednom svom sastanku odlučila da povežu planine Hrvatskog zagorja, te je tako puštena u obilazak 1958. godine transverzala pod nazivom »Zagorski planinarski put«. Ima 13 K. T. a može se obići za 6-8 dana hoda. Planinari koji se odluče da obidu ovu transverzalu trebaju svakako da naruče uz dnevnik i »Vodič po Hrvatskom zagorju« dra Zeljka Poljaka u kome je detaljno opisan cijeli put kao i mnoge druge zanimljivosti Hrvatskog zagorja. Transverzalom rukovodi Tajništvo ZPP-a PD »Ravna Gora«, Varazdin.

3. Karlovačka transverzala

Godine 1958. puštena je u obilazak Karlovačka transverzala »Tragom 13. proleterske brigade«. Duga je oko 70 km, a može se obići za 3 dana. Ima 9 kontrolnih tačaka. Počinje od želj. stanice Jastrebarsko, a završava kod želj. stanice Kamanje. Jednim dijelom prelazi u područje Slovenije. U »Našim planinama« 1962, 253 u članku Ive Otto nalazi se zanimljivi opisi, kako je nastala Karlovačka transverzala. Iskaznica (dnevnik) kao i vodič »Žumberak i Žumberačka gora« od Zvonimira Kelera i Ive Otto može se naručiti kod PD »Dubovac«, Karlovac.

4. Slavonski planinarski put

Papuk i Psunj svakako su najpoznatije Slavonske gore. Na području ove dvije planine djeluje više planinarskih društava (PD »Sokolovac«, »Psunj«, »Petrov vrh« itd.). PD »Jankovac« iz Osijeka u saradnji sa ostalim društvima koja djeluju na ovom području uspostavilo je planinarski put pod nazivom »Slavonski planinarski put«. Može se obići za 5-7 dana hoda, a ima 20 kontrolnih tačaka. Nedavno je uspostavljen novi dnevnik za ovu transverzalu u kome ima nekih izmjena u kontrolnim tačkama. Postoji također i knjiga »Papuk planinom« od prof. A. Petkovića u kojoj je opisan veći dio trase. Transverzalom rukovode PD »Sokolovac« u Sl. Požegi i PD »Jankovac« Osijek, Cesareva 1.

5. Planinarski put Medvednicom

Planinarski put Medvednicom započinje u planinarskom domu nad Vugrovcem a završava u planinarskom domu Susedgrad. Dužina puta iznosi oko 40 km, a može se obići za 2-3 dana hoda. Ima 16 kontrolnih tačaka a dnevnik se može naručiti u PD »Sljemec«, Južničeva 1a ili u PD »Runolist«, Trg Republike 5, Zagreb.

6. Partizanski put po Medvednici

Organizator ove transverzale je planinarski odbor Zagreba. Put započinje u Gornjoj Stubici, a završava u Gornjoj Bistri, pa prema tome prelazi sjevernim predjelom Medvednice. Može se preći u jednom danu, a ima 5 kontrolnih tačaka. Put je otvoren 1966. godine, dok je daljnju brigu o transverzali preuzeo PD »Zanatlija« Zagreb, Mažuranićev trg 13. Postoji i »Vodič po Medvednici« dra Zeljka Poljaka.

7. Riječka transverzala (Primorsko-goranska)

God. 1967. otvorena je Riječka transverzala koja se može obići za 6-7 dana hoda. Počinje u Lovranu, a završava u Crikvenici. Obilazi Učku, Obruč, Snježnik, Risnjak, Tušobić pa se preko Medvedaka ili Viševice spušta u Crikvenicu. Transverzala ima 20, odnosno 21 K. T. ovisno o tome da li smo pošli preko Medvedaka ili Viševice. Transverzalom rukovodi PD »Platak«, Rijeka. Korzo Narodne Revolucije br. 2. U prvo vrijeme ova transverzala nije imala značku, dok sada postoji.

8. Našički planinarski put

PD »Krndija« iz Našice pustilo je u obilazak 30. VI 1968. godine Našički planinarski put koji se može obići u jednom danu. Dnevnik ovog planinarskog puta ne može se ranije naručiti nego se obilazak mora najaviti ranije. Društvo izdaje vodič po transverzali prilikom dolaska u Našice.

9. Velebitski planinarski put

Dana 4. VII 1969. god. je otvorena transverzala Velebitski planinarski put. Ova transverzala koja vodi čitavom dužinom Velebita može se obići za 8-10 dana hoda, a ima 17 K. T. Transverzalom rukovodi Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a, gdje se može naručiti dnevnik po cijeni od 15 din. kao i vodič po Velebitu po cijeni od 25 din, uključujući tu i poštarinu.

10. Tragom prvog izleta HPD-a

Ako u transverzalu uvrstimo i prvi organizovani izlet koji je održan 17. svibnja 1875. god. onda je to 10. transverzala u Hrvatskoj. Naime, 17. V. 1965. g. PD »Japetić« iz Samobora organizovalo je pohod Tragom prvog izleta HPD-a. Svi učesnici su dobili iskaznice a po obilasku i značku. Može se obići u jednom danu, a ima 4 kontrolne tačke.

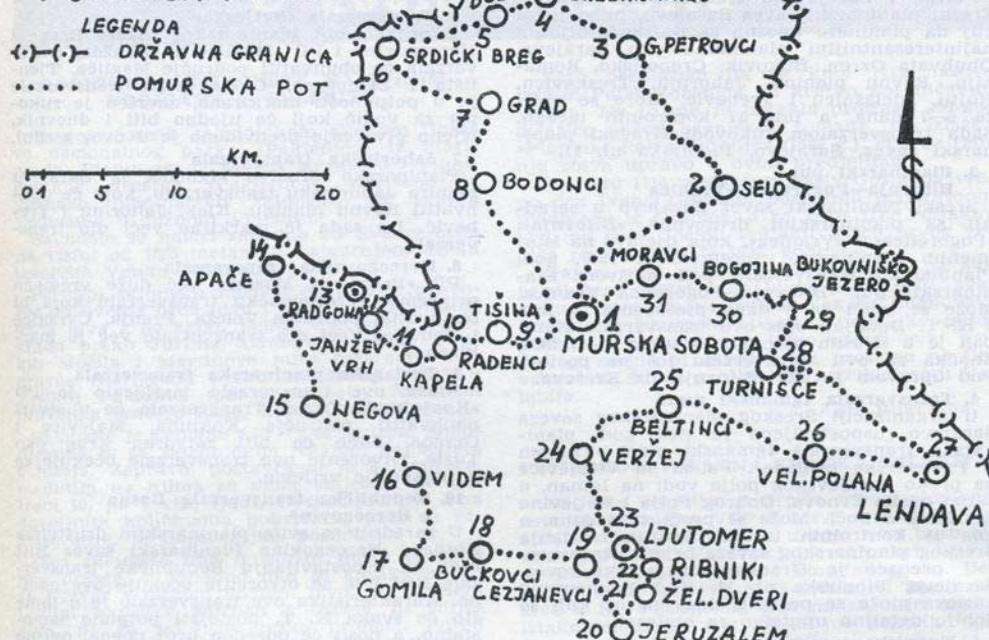
S R S R B I J A

1. Fruškogorska transverzala

Vojvodina je isključivo ravnica kraj. Ali, zahvaljujući Fruškoj gori planinarstvo je tu dobro razvijeno. Najveći vrh Fruške gore je Crveni Cot (539 m) po kome nosi naziv i planinarsko društvo u Petrovaradinu. Ovo društvo je planinarskom transverzalom povezano najinteresantnije predjelje Fruške gore,

pa je tako puštena u obilazak 1956. g. prva transverzala u SR Srbiji. Ima 14 K. T. Planinarsko-smučarski savez Vojvodine preuzeo je 1964. god. daljnju brigu oko održavanja transverzalnog puta, i nesto izmjenio trasu. Sada ima 24 K. T. a može se obići za 4 dana. Izmjenjen je dnevnik, a također i značka. Transverzalom rukovodi Planinarsko-smučarski savez Vojvodine, Novi Sad, Masarikova 1.

POMURSKA POT

Postoji također i karta Fruške gore, a može se naručiti kod PSD »Željezničar« Novi Sad, Trg Proleterskih brigada 2.

2. Ustanička transverzala

God. 1958. dolazi do osnivanja ustaničke transverzale koja prelazi preko šumadijskih, valjevskih i podrinjskih planina. Počinje od Avale, a završava u Loznicama. Duga je oko 400 km, a za njen obilazak potrebno je od 12–15 dana hoda. Ima 44 K. T. koje se nalaze u planinarskim domovima i kod domaćina po selima. Transverzala je pod upravom Planinarskog saveza Srbije, Beograd, Dobrinj-ska 11.

3. Prokletijska transverzala

God. 1959. puštena je u obilazak Prokletijska transverzala koja se može obići za 10 dana. To je svakako najljepša transverzala Srbije, ali vrlo slabo propagirana. Do danas nije uspostavljena ni značka ove transverzale, pa je i to svakako uzrok da se planinari radije obilazu za obilazak drugih transverzala. Ima 24 kontrolne tačke. Rukovodi Planinarsko-smučarsko društvo »Đerovića«, Peć, Lole Ribara 2. Kod istog naslova može se naručiti i karta Prokletija, štampana u 8 boja, razmjera 1 : 75.000.

S R B O S N A I H E R C E G O V I N A

1. Bjelašnička transverzala

U osmom mjesecu 1958. god. otvorena je prva transverzala u Bosni i Hercegovini pod nazivom Bjelašnička transverzala. Obilazi Bjelašnicu, Visočicu i Igman, a može se obići za 6–7 dana hoda. Transverzala ima 17 K. T. Detaljan opis Bjelašničke transverzale štam-

4. Homoljska transverzala

Na terenu Homoljskih planina i Beljanice s početkom u Kućevu i sa završetkom u Zagubici, u dužini oko 120 km, Planinarsko-smučarsko društvo »Vukan« iz Požarevca markiralo je 1961. god. planinarski put pod nazivom Homoljska transverzala. Trasa transverzale vodi putevima i stazama kojima je prolazio partizanski odred Veljko Dugošević. Može se obići u 4 dnevne etape, a ima 14 K. T. Transverzalom rukovodi Planinarsko-smučarsko društvo »Vukan«, Požarevac, gdje se može naručiti dnevnik uz koji se dobije opširna uputa za obilazak.

5. Planinarski put na Tari

Planinarsko društvo »Slavija« iz Beograda uspostavilo je 1964. godine Kružni planinarski put na Tari koji se može obići za oko 18 sati hoda. Počinje i završava kod planinarske kuće u Kaluderskim barama (1055 m). Planinarskim putem rukovodi Planinarsko-smučarsko društvo »Slavija«, Beograd, Zmaja od Noća 9/4.

Kontrolna karta (dnevnik) i »Vodič po planini Tar« dr. Kuna Vidrića može se naručiti kod spomenutog društva. Značka za ovu transverzalu ne postoji, nego se poslije obilaska dodjeljuje diploma veličine 13 × 18 cm. Ima 7 kontrolnih tačaka.

pan je u »Našim planinama« 11–12/63. Izmjena je jedino u tome što K. T. na Djevojačkim stijenama sada nije obavezna za obilazak i što su pojedini pečati postavljeni na sigurnije mjesto. Ove izmijene opisane su u uputstvu koju se zajedno s dnevnikom može poručiti kod PD »Bjelašnica«, Sarajevo, JNA 77.

2. Sarajevska transverzala

Samо mјесец dana kasnije puštena je u obilazak i Sarajevska transverzala. Osnivač Sreski planinarski savez Sarajevo, imao je za cilj da planinare upozna sa najznačajnijim i najinteresantnijim planinama oko Sarajeva. Obuhvata Ozren, Bučkovik, Crepoljsko, Romaniju, Ravnu planinu, Jahorinu, Treskavicu, Hojtu, Bjelašnicu i Trebević. Može se obići za 6—7 dana, a ima 17 kontrolnih tačaka. Sada transverzalom rukovodi Gradska planinarski savez, Sarajevo, Pionirska ul. 11.

3. Planinarski put

Bitovnja—Pogorelica—Vranica

Sreski planinarski savez Sarajevo u saradnji sa planinarskim društvima »Bitovnja«, »Pogorelica« i »Vranica«, koja djeluju na istoimenim planinama, uspostavio je 1965. god. Planinarsku transverzalu pod nazivom Planinarski put Bitovnja—Pogorelica—Vranica. Može se obići za 3 dana pješačenja, a ima 9 K. T. Detaljan opis ove transverzale štampan je u »Našim planinama« br. 7—8, 1965. Značka za ovu transverzalu još ne postoji. Pod upravom je PD »Bitovnja« iz Kreševa.

4. Transverzala Igmanski marš

U organizaciji Sreskog planinarskog saveza Sarajevo, uspostavljena je 1966. god. planinarska transverzala Igmanski marš »Tragom 1. Proleterske brigade«. Polazi od Visojevice pa preko Sarajevskog polja vodi na Igman, a zatim preko Trnovca, Dobrog Polja i Miljevine završava u Foči. Može se proći za 4 dana, a ima 15 kontrolnih tačaka. Poslije ukidanja Sreskog planinarskog saveza brigu o transverzali preuzeo je Gradski planinarski savez, Sarajevo, Pionirska ul. 11. Kod spomenutog naslova može se poručiti dnevnik uz koji se dobije detaljno uputstvo za obilazak.

5. Kozarska transverzala

4. VII 1969. god. PD »Klekovača« iz Prijedora otvorilo je Kozarsku transverzalu koja se može obići za 2 dana. Evo pravaca i kontrolnih tačaka transverzale: Kotlovača, Mračkovića, Lisina, Podgradci, Vitlovska, Kožački kamen. Transverzalom rukovodi PD »Klekovača« iz Prijedora, gdje se može poručiti transverzalni dnevnik po cijeni od 6 dinara.

nara. Transverzalna značka je izradena.

Nekoliko riječi o transverzalam u Bosni i Hercegovini koje su u pripremi.

6. Transverzala »Sutjeska«

U organizaciji Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine i PD »Maglić« iz Goražda, transverzala će obuhvatiti područje Maglića, Tjenetišta i Zelengore. Cijela trasa transverzale je u potpunosti markirana, završen je rukopis za vodič koji će ujedno biti i dnevnik. Njeno otvorenje predvideno je u ovoj godini.

7. Jahorinska transverzala

Planinarsko društvo »Igman« iz Sarajeva planira Jahorinsku transverzalu, koja će obuhvatiti Ravnu planinu, Klek, Jahorinu i Trebević. Do sada je markiran veći dio transverzale.

8. Hercegovačka transverzala

PD »Prenj« iz Mostara već duže vremena priprema Hercegovačku transverzalu koja bi obuhvatila područje Veleža, Prenja, Čvrsnice i Cabulje. Veći dio transverzale već je markiran.

9. Tuzlanska planinarska transverzala

Tras ove transverzale markiralo je PD »Konjuh« iz Tuzle. Transverzala će u stvari obuhvatiti područje Konjuha, Majevice i Ozrena, čime će biti zatvoren krug oko Tuzle. Otvorenje ove transverzale očekuje se u najskorije vrijeme.

10. Republička transverzala Bosne i Hercegovine

U saradnji sa svim planinarskim društvima Bosne i Hercegovine Planinarski savez BiH radi na uspostavljanju Republičke transverzale BiH čije će otvorene očekuje ove godine. Karakteristika ove transverzale je u tome što će svaka K. T. postojati potpuno samostalno, a nosit će određen broj poena, ovisno o teškoći pristupa, potrebi populariziranja pojedinih predjela itd. Pored toga što će obuhvatiti gotovo sve planine BiH, ova transverzala će imati i niz turističkih tačaka. Uspostaviti će se 4 značke: bronzana 60 poena, srebrna 120 poena, zlatna 200 poena i velika zlatna 300 poena. Detaljnije o ovoj transverzali u jednom od narednih brojeva »Naših planina«.

S A N D Z A K

Transverzala »Boško Buha«

Evo i nekoliko riječi o transverzali »Boško Buha« koju su osnovali Savez organizacija za fizičku kulturu, planinarsko društvo u Pljevljima i Prijepolju u zajednici sa Savezom omladine 1969. godine. Po završetku transver-

zale dnevnik se dostavlja na adresu: SOFKA, Pljevlja, Trg 13. jula. Cijela transverzala ima oko 150 km i 18 kontrolnih tačaka. Detaljniji opis ove transverzale izašao je u »Našim planinama« u br. 5—6/69. Njena trasa zahvaća osim SR Srbije još i Crnu Goru.

IZ LITERATURE O TRANSVERZALAMA

(NP = Naše planine, PV = Planinski vestnik)

Karlovačka transverzala NP 1959, 5—6
Kako je nastala Karlovačka transverzala NP 1962, 11—12
Slovenska planinska transverzala NP 1962, 9—10
Bjelašnička transverzala, NP 1963, 11—12
Bitovnja—Pogorelica—Vranica NP 1965, 7—8
Dopuna slovenske transverzale PV 1966, 8
Planinarske transverzale u Srbiji NP 1966, 9—10
Planinarske transverzale u Sloveniji NP 1967, 1—2
Planinarske transverzale u BiH NP 1967, 3—4
Transverzale — suvremeni oblik planinarenja NP 1967, 5—6
Transverzala Via alta i Dolomitske šetnje NP 1967, 11—12

Za planinarsko obilježavanje Sutjeske NP 1968, 5—6
Na Slavonskoj transverzali, NP 1968, 5—6
Na Dolomitskoj transverzali, NP 1968, 7—8
Badgasteinska transverzala NP 1968, 11—12
Stajersko-zagorska transverzala PV 1968, 8
Koroška mladinska planinska transverzala PV 1968, 9
Transverzala kurirjev in vezistov NOV PV 1969, 7
Dnevnik planinarske transverzale »Sutjeska« NP 1969, 1—2
Još o slovenskim transverzalama NP 1969, 1—2
Bratski planinarski put NP 1969, 3—4
Transverzala »Boško Buha« NP 1969, 5—6
Velebitiski planinarski put NP 1969, 5—6
Transverzalci u Hrvatskoj NP 1969, 7—8

U godini Velebita

PODIGNUTO SKLONIŠTE NA IVINIM VODICAMA U VELEBITU

Koncem jeseni, zajedničkom akcijom Uprave nacionalnog parka »Paklenica« iz Starigrada, Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog društva »Paklenica«, završeno je visinsko planinarsko sklonište na Ivinim Vodicama u južnom Velebitu.

Sklonište se nalazi zapadno od Svetog brda na visini od 1265 metara u najgornjem dijelu izvorišta Velike Paklenice.

Pristupi skloništu mogući su iz više pravaca: od Svetog brda (dva i po sata), Vaganskog vrha (dva i po sata), Selina (pet sati), Starigrada preko Jurlina, Grabovih dolina, Velikih Močila i Martinove mire (pet sati) i iz pravca Starigrada preko Borisovog doma u Velikoj Paklenici (pet i po sata). Na svim pravcima postoje staze, koje su i obilježene.

Sklonište je veličine $4,60 \times 3,60$ metara. Snabdjeveno je sa zajedničkim ležajem kapaciteta 8 ležaja. Zapravo, postavljen je 8 madrača, međutim na njima se može smjestiti po potrebi 10, pa i više ljudi. Opskrbljeno je i sa dovoljnim količinama pokrivača, peći za zagrijavanje, te najnužnijim posudama i dr.

Oko skloništa ima u blizini dosta ogrijevnog drveta, a zapadno oko 50 koraka nalazi se i izvor s pitkom vodom. Izvor je u jeseni i zimi najčešće zatran s lišćem ili snijegom, pa ga je dosta teško pronaći. Pored izvora na stablu (bukva) nalazi se crveno obojena strijelica s natpisom »Ivine vodice«, te ga posjetiocu najlakše po tome mogu naći.

Izgradnjom ovog skloništa planinari su dobili još jedan objekt u ovom dijelu Velebita. On će im olakšati ture koje su do sada bile naporne, bez obzira iz kojeg pravca su vodile, jer u ovom dijelu nije bilo nikakvih objekata gdje bi se moglo predahnuti i odmoriti. Novo sklonište sada pruža izvanredne mogućnosti za to.

Duro Perić

KAKO NAZVATI BEZIMENE VRHOVE JUZNOG VELEBITA

Prelistavajući knjigu »Velebit« dra Zeljka Poljaka i drugu planinarsku literaturu uočio sam da tri vrha južnog Velebita, koji inače spadaju među najviše velebitske vrhove, nemaju imena, odnosno nisam nigdje našao, ni kod Ličana ni Dalmatinaca — stočara s velenbitskih pašnjaka — da ih nazivaju nekim imenom. Radi se o kotti 1712 koja se nalazi jugoistočno od Babinog jezera i o kotama 1714 i 1710 koje se nalaze južno od Segestina. Dok se o kotti 1712 i njezinu imenu često govorilo (prof. Poljak, Gojtan, Rosandić i drugi) pa su joj davali različita imena od kojih se ni jedno nije ustalilo, o kotama 1714 i 1710 nisam našao nikakvih pokušaja imenovanja, pa tako ni u Poljakovom »Velebitu« ovi vrhovi nemaju nazive.

Sva tri ova vrha nisu naročito izrazita i nemaju nekih posebnih karakteristika, pa im vjerojatno zato narod nije dao neke nazive, ali ih je ipak potrebno imenovati već radi toga što spadaju među najveće vrhove Velebita, što oko njih prolaze različiti putevi, a i radi toga što se njihovim imenovanjem može dati počast poznatim planinarkama ili ljubiteljima Velebita.

Zato predlažem da se kota 1712 nazove vrhom Petra Zoranića, ili kratko Zoranićevim vrhom. Na to me je potakla proslava 400-godišnjice prvog hrvatskog romana, tj. izlaska »Planina« Petra Zoranića (1569 g.), čija se radnja zbiva upravo u ovim predjelima.

Za kотu 1714 predlažem naziv Gojtanov vrh, po dru Ivanu Gojtanu, poznatom prijeratnom planinaru iz Gospića, a za kотu 1710 Poljakov vrh, po prof. Josipu Poljaku, piscu prvog vodiča po Velebitu iz 1929. godine.

Dajem ovaj prijedlog na raspravu, pa ako predloženi nazivi i ne budu prihvaćeni, sva-kako bi ove vrhove trebalo nekako imenovati, jer ovako bezimeni stvaraju neprilike putopiscima i planinarkama. Usvojimo li ovaj prijedlog, mogla bi se upriličiti proslava na tim vrhovima, što bi pridonijelo popularizaciji Velebita.

Ante Rukavina

PRIJEDLOG: »ZLATNA ZNAČKA VELEBITA«

»Godina Velebita« je prošla, mnogi planinari osvojili su značku VPP-a, a svi oni koji su posjetili Velebit, uživali su u njegovim bezbrojnim ljepotama. Začetnici i realizatori VPP-a su izvršili jedan veliki i koristan posao. Dogodilo se to upravo o 95-godišnjici planinars-tva u Hrvatskoj, što, čini mi se, nije nigdje istaknuto. Dijeli nas svega još nekoliko godina od proslave 100-godišnjice hrvatskog planinars-tva, tj. od godine 1974. Trebao bi to biti veliki kulturni i sportski događaj, jer se takvim proslavama malo koji narod može povoljiti.

U vezi s tom proslavom i u vezi s Velebitom iznosim jedan prijedlog, uvjeren, da bi njegovo ostvarenje bilo veoma korisno.

VPP ima 17 kontrolnih točaka, koje su postavljene na najvišim mjestima Velebita, ali je ostalo još mnogo mesta koja bi trebao obići svatko tko želi biti pravi poznavalac Velebita.

Mnogo je objekata i rijetkosti na Velebitu koje su vezane za našu povijest, za kulturno stvaralaštvo, mnogo je geografskih, botaničkih i ostalih lokaliteta koji ne bi smjeli biti zaboravljeni, nego naprotiv, trebalo bi ih što češće spominjati i opisivati, jer su sastavni dio povijesti i kulture hrvatskog naroda. Zato predlažem da se u skoroj budućnosti ostvari »Zlatna značka Velebita«, koju bi osvojio onaj tko bi posjetio slijedeće kontrolne točke: sve točke koje su nabrojene u VPP, zatim Nehaj, Zavijačan, Turska vrata, Strogir, Veliki ili Mali Rajinac, jedan ili dva, a možda i više kukova iz Rožanskih kukova, Varnjača, Veliki Kozjak, Stirovača, Pisani kamen u Begovači, Kosinjski Bakovac (mjesto prve hrvatske tiskare), Zitnik (rodno mjesto dra Ante Starčevića), Smiljan (rodna kuća Nikole Tesle), Muzej u Gospiću, Kiza, Simonovića stap, spilja Vrtlina, Puhaljka iznad Metka, Sv. Ivan na gori, jedno mirilište, Anića kuk, Manita peć, Babino jezero, Tulove grede, Crnopac i Cerovačke spilje. Dakako da bi ovaj niz kontrolnih točaka trebalo upotpuniti možda nekim lokalitetom koji nisam naveo ili neki od navedenih ispuštiti, tako da bi trebalo izraditi oko 40 kontrolnih točaka sa kutijama i žigovima. To bi bio veliki posao, ali bi u njemu mogla sudjelovati sva društva iz okolice Velebita, kao i društva iz Rijeke i Zagreba, kako u izgradnji tako i u održavanju.

Značka bi trebala biti takovih karakteristika da sam njezin izgled pokaže ono što predstavlja Velebit među hrvatskim planinama. Sigurno je da bi bila mnoga skuplja nego druge slične značke, ali bi u isti mah značila jedan impuls našem planinarstvu, popularizaciji Velebita, njegovu upoznavanju i proučavanju.

Ante Rukavina

PROSLAVA 70-GODIŠNICE ZADARSKOG PLANINARSTVA U V. PAKLENICI

Usprkos velikoj hladnoći, kiši i susnježici nošenoj snažnim naletima vjetra, planinari Zadra u svom domu u Velikoj Paklenici doстојno su obilježili svoj veliki jubilej – 70-godišnjicu planinarstva u Zadru.

Brojni planinari i gradani 29. 11. 1969. rano u jutro s autobusima poduzeća »Autotransport« krenuli su prema Starigradu. Uz kišu, susnježicu i buru prve grupe prisipele su u dom već oko 10 sati, a zatim su se redale grupe za grupom. U domu su ih, pored srećljivosti ljubaznih planinara koji su izasli u dom dan pa i dva ranije, dočekale zagrijane prostorije, topli napici, a za one koji su htjeli, bila je na raspolaganju i po koja »čašica«. Ukrzo su se zaboravile sve tegobe napornog i neugodnog puta.

Pored planinara i gradana Zadra i okolice, proslavi su prisustvovali i predstavnici okolnih planinarskih društava (iz Splita, Gospića i dr.), zastupnici Planinarskog saveza Hrvatske, Nacionalnog parka »Paklenica«, te brojni drugi užvanici i gosti.

Svečanost je otvorio tajnik Društva Branko Skoti, a referat s kratkim osvrtom na razvojni put planinarstva u Zadru, podnio je predsjednik Društva. On je između ostalog rekao: »Prva pojava planinarstva u Zadru datira još od 1899. Društvo je u svom 70-godišnjem radu imalo uspona i padova, međutim u posljednjoj deceniji ono dozivljava pravu ekspanziju. U ovom periodu — istakao je predsjednik Društva — izgrađen je dom, razvijene su sve vrste planinarske aktivnosti, otvoreni su mnogi novi i obnovljeni stari planinarski putevi, razvijeni su svi oblici propagande, obučeni su deseci omladine raznim vještinama u planini itd. Naročito je značajno istaći — dodaо je predsjednik — da se dom cijeni na oko 28 milijuna st. dinara, a da su od toga u obliku dobrovoljnog rada planinari dali oko 17 milijuna.«

Zatim je predsjednik Društva proglašio dom konačno završenim, što je izazvalo suze radosnice onih koji su u devet godina, koliko je trajala izgradnja doma, proveli mnoge mjesecе radeći na njemu. Istovremeno predsjednik je otvorio i novoizgrađeno planinarsko sklonište na Ivinim Vodicama, a dr. Željko Poljak, uz ovacije svih prisutnih, pustio je u rad malu hidrocentralu koju su također izgradili planinari za svoje potrebe.

Iza toga podijeljene su zahvalnice pedeset dvjema radnim organizacijama i pojedincima za materijalnu i moralnu pomoć datu Planinarskom društvu i 70 priznanja članovima društva za zasluge na polju planinarstva u Zadru i aktivan i samoprijegoran rad u Društvu.

Predstavnik PSH dr. Željko Poljak između ostalog je rekao: »Planinarsko društvo »Paklenica« je jedno od najboljih, ako ne i najbolje planinarsko društvo u Hrvatskoj. Iza toga uručio je 5 zlatnih, 5 srebrnih i 6 brončanih znakova najzaslužnijim članovima Društva, kojim ih je odlikovao Planinarski savez Hrvatske za nesebičan i samoprijegoran rad i za zasluge na polju razvoja planinarstva. Istovremeno je izručio knjigu »Planine Jugoslavije«, koju je Društvo poklonio također Planinarski savez Hrvatske.

Na kraju, predstavnici drugih planinarskih društava kojih su prisustvovali proslavili, pozdravili su planinare Zadra, zaželili im i daljnje uspjehu u radu i uručili im svoje prigodne darove.

Iza završene svečanosti, grupa najhrabrijih otišla je u posjet skloništu na Ivinim Vodicama, drugi su se poslije pristojeće okrijepe vraćali kućama, a ostali su nastavili s planinarskim veseljem i plesom koji je trajao do kasno u noć, drugi pa i treći dan, ali sada uz posebnu radost, a naročito mladih, jer je u međuvremenu pao obilan snijeg.

Eto tako su planinari Zadra proslavili svoju veliku obljetnicu, a u isto vrijeme i Dan Republike.

D. P.

ŠKOLSKI IZLETI NA ZAVIŽAN

Otvaranje Velebitskog planinarskog puta povećalo je interes za planinarenje u Lici, pa je tako došlo do više izleta učenika iz Gospića. Već i prije učenici gospičkih škola odazvali su svake godine nekoliko puta na Visočicu, a ove godine 5. i 19. listopada išli su na Zavižan sa svojim nastavnicima i pod vodstvom planinara iz Gospića. Prilikom svakog izleta dva velika autobusa prevezla su svaki put oko 90 učenika i nastavnika do planinarskog doma na Vučjaku.

Učenici su usput pogledali zanimljiva mjesto historijskog značaja i to u Kosinju crkvicu u čije je zidove odvođeno kamenje srednjevjekovne crkve sa glagoljskim napisima i mjesto gdje je bila prva hrvatska tiskara, a u Begovači su obišli izvor Begovaču i Pisani kamen iz rimskog vremena. Po divnom vremenu učenici su obilazili zavižanske vrhove i razgledavali okolicu upoznavajući se sa imenima bližih i daljih vrhova. Pri tom su se mnogi oduševili, a nastavnici obećali da će na proljeće 1970. voditi druge razrede na Zavižan i ostale predjele Velebita. Vraćali su se preko Stirovače oduševljavajući se golemim velebitskim šumama. Putevi su dobri, tako da nema veće bojazni za oštećenje vozila, pa preporučamo školama Senja, Rijeke, Otočca, Ogulinu, Karlovca i drugih mjestu kao i planinarskim radnicima u tim mjestima da povedu učenike na Velebit gdje će uživati u divnim predjelima Zavižana, Stirovače, Alana, Dabar- skog kukova sve do Paklenice.

Naročito su bili zadovoljni nastavnici jer je mnogo lakše i manje opasno učenike voditi na Velebit nego u velegradske gužve i prometne zavrzlame na našim cestama.

Ante Rukavina

Urednikov osvrt

Pod naslovom »Urednikov osvrt« uvodimo u naš časopis novi redovni prilog. Nastojat ćemo u njemu čitaocu informirati o onim svakodnevnim sitnim dogodajima i problemima koji nisu nalazili mesta ni u jednoj od dosadašnjih rubrika, a ipak su vrijedni da ih zabilježimo i tako otmemo zaboravu. On bi trebao nadopunjavati i vezu naše organizacije sa svojim članstvom, vezu uredništva NP sa svojim čitaocima i suradnicima. Osvrtat ćemo se na probleme koji nas tiže, na uspjehe koji nas raduju, nećemo izbjegavati ni samokritiku kada treba, pa makar to ponekad bilo nalik i na indiskrekciju. Bit će to u neku ruku kronika memoarskog i narativnog karaktera. Naglašavamo da iznesena mišljenja i ocjene neće predstavljati službeni stav planinarske organizacije niti uredništva lista, nego isključivo stanovište pisca ovih redaka. Ali premda će biti naglašena osobna nota autora i donekle subjektivna prizma promatrana, neposrednost izlaganja i blizina autora centru planinarskih zbiranja davać će osobiti pečat ovom prilogu. U njegovu okviru naći će mjesto i problemi s kojima se svakodnevno susreće Izvršni odbor Planinarskog saveza Hrvatske i uredništvo našeg časopisa, tu će naći mjesto i dopisi uredništvu koji bi mogli biti od šireg interesa, a također i teme koje će nam predložiti čitaoci na diskusiju.

Nastojat ćemo da »Urednikov osvrt« postane svojevrsni bilten, zanimljiv za sve one koji se bave planinarenjem ili planinarskim društvenim radom.

• Započinjemo s jednim događajem koji duboko zadire u osjećajne sfere hrvatskih planinara, naročito onih iz starije generacije. Dana 16. prosinca 1969. prodan je Tomislavov dom na Sljemenu, bolje rečeno ostaci Tomislavova doma. Kupilo ga je ugostiteljsko poduzeće »Zagreb« za sumu od 600.000 nd. Bio je to ustvari finale klupka dogodaja koji su započeli još 10. lipnja 1964. godine, kad je Tomislavov dom stradao u požaru i ostao bez krova i gornjeg kata. Oni koji su pratili slijed dogodaja sjetit će se da je Planinarski savez Hrvatske 12. kolovoza iste godine ostatke doma prodao Skupštini grada Zagreba, a ona je objekt predala na korištenje ugostiteljskom poduzeću »Risnjak« iz Zagreba. Budući da Gradska skupština nije izvršila ugovorenu obvezu i isplatala kupovinu, PSH je 1966. opet preuzeo objekt u svoje ruke. Sumom od 20 milijuna postavljen je na ostatke zgrade provizorni krov i objekt je ponovno počeo poslovati. Zbog njegove dotrajalosti i opsežnih oštećenja nastalih u vrijeme dok je bio bez krova i izložen kišama, dom je postao izvor teških briga Saveza. Svakodnevni popravci, koji su ustvari bili samo krpanje, imali su za posljedicu sve veći finansijski deficit i istodobno nezadovoljstvo korisnika, planinara i zagrebačkih građana. Sanitarna inspekcija i inspekcija rada stalno su prijetile zatvaranjem doma, a to se nije dogodilo zahvaljujući čudnom sticaju okolnosti: upravljači doma izjavili su inspekciji da bi im Savez bio zahvalan ako dom zatvore i na sebe preuzmu posljedice u vezi s reagiranjem javnosti. Zatvaranje doma bilo bi naime u interesu Saveza, ali zbog reagiranja javnosti, nitko u Savezu nije imao hrabrosti da stavi svoj potpis na takvo rješenje. Nekome će možda prozajma cijena izgledati premala, ali treba uzeti u obzir nalaz stručnjaka o posveomašnjoj dotrajalosti objekta. Za ilustraciju navest ćemo izjavu kupca koji smatra da je on kupio samolokaciju i tradiciju. Tomislavov dom bit će srušen i na njegovom mjestu podignut tro-

škom od oko jedne milijarde starih dinara novi dom. Prema ugovoru, sve do rušenja zgrade dom će i dalje poslovati pod upravom FSH. Na inzistiranje planinara kupac se ugovorom obavezao da će novi objekt zadržati ime Tomislavov dom i da će jedan njegov dio biti namijenjen planinarama i gostima pličeg džepa. I tako će mnogi članovi Izvršnog odbora Saveza, koji su dane i noći gubili oko ruiniranog doma, na problemima njegovog upravljanja i samoupravljanja na kojemu je inzistirao personal, sada moći odahnuti i ubuduće se posvetiti pravom planinarskom radu.

• »Godina Velebita« je završila. Sada smo u razdoblju sumiranja rezultata. Konačne podatke još nemamo, ali već sada možemo sa zadovoljstvom konstatirati da je godina bila vrlo uspješna. Vjerojatno će u jednom od slijedećih brojeva biti iscrpno prikazani postignuti uspjesi i nije nam namerka da ovdje donosimo bilans. Zelja nam je da istaknemo kako sa završetkom »Godine Velebita« ova planina nije stavljena »ad acta«. Trud koji je čitava planinarska organizacija u SR Hrvatskoj uložila prošle godine ipak je donio trajniji rezultata. Već se stvaraju planovi o velenbitskim pohodima u 1970. godini. Savez je raspašao oko 300 Dnevnika po Velebitskom planinarskom putu. Do sada je značku VPP-a steklo svega oko 60 planinara, a ostali će nastaviti s obilaznjem čim to dozvole vremenske prilike. Još uvjek uredništvo NP pristižu članci o Velebitu, a i u brojnim drugim listovima bilo je napisa o toj planini i o našoj akciji. U zbirici pjesama jednog pjesnika objavljena je i pjesma pod naslovom »Velebitska magistrala« (reprodukciroano je na 24. str.). Knjiga »Velebit« vrlo je dobro primljena, ne samo od kritike nego i od kupaca, pa je do sada raspašano blizu pola naklade koja iznosi 3.000 primjeraka. Treba istaknuti da je Republički sekretarijat za prosvjetu i kulturu otkupio 150 primjeraka za biblioteke u Hrvatskoj i time mnogo pridonio popularizaciji Ve-

VELEBITSKA MAGISTRALA

Dok planina šumi trepti potocima listom
Netko je kroz magle kroz bure kroz kamen
Povukao ertu čvrstim i sigurnim kistom
Zauvijek pod nebom ostavio znamen

To je čudesno lijepa misao u divljini
To je sila uma u sili bespuća
Odsjev ljudskog nerva u zlogukoj tmini
To je vječit odjek sretnog nadahnjuća

U hridine to je uklesana mladost
U zavičaj orla galeba i vuka
U sivilo tužno utkala je radost
Žuljevita tvrda radnikova ruka

RANKO ŠIMIĆ

(Iz zbirke pjesama »Tisuću konjanika«, izdanje ogranka »Matica hrvatska« u Gospiću, 1969).

lebita i planinarstva. Planinarska društva i pojedinci koji naruče bar 5 primjeraka dobivaju po odluci izdavača rabat od 20% (5 nd).

• Nekoliko riječi o »Našim planinama«! U ovoj godini izdavač je bio primoran da nešto podigne cijenu preplate. Vrlo nepopularna mјera, o kojoj je prije same odluke bilo dosta diskusije. Za utjehu pretpitatićima, preplata još uvjek nije ekonomski, jer smo upravo pred poskupljenjem papira i grafičkih usluga. Izdavač je, kako se može vidjeti po ovome broju, učinio jedan galantan gest: povećao je prvi broj u 1970. godini za jedan arak i iznenadio čitaoca naslovnom stranicom u koloru. Na taj izdatak mogao se odlučiti zahvaljujući dobrim dijelom PD »Treskavica« iz Sarajeva, koje je pridonijelo 3.000 nd da bi u povodu 20-godišnjice rada društva jedan broj NP bio posvećen njihovu jubileju. Akcija vrijedna svake hvale, primjer u koj bi se mogla ugledati i druga društva, naročito ona jača, s brojnjim članstvom. Spomenimo još da se PD »Treskavica« koristi stranicama NP za objavljivanje oglasa, što je od uzajamne koristi.

• Prošle godine je Republički sekretarijat za prosvjetu i kulturu, kao i ranijih godina, dotirao NP s 8.000 nd. To doduše nije išlo baš posve glatko. Casopisu je prigovareno da ne ispunjava u potpunosti uvjete natječaja, tj. da njegov literarni karakter nije dovoljno izražen s obzirom na planinarsku tematiku. Konačno je ipak bio uvažen naš stav, da je planinarska literatura u svim kulturnim zemljama posebna i jaka grana lijepo književnosti i da su NP jedini planinarski časopis na području hrvatskog i srpskog književnog jezika koji njeguje tu vrstu književnosti. Vjerojatno je jedan faktor u korist NP bio i redovno angažiranje na problemima zaštite prirode, koja također spada u djelokrug dotičnog sekretarijata. NP će se i u 1970. godini natjecati za dotaciju i nadamo se da će ishod biti pozitivan. Za ilustraciju kako se u kulturnim sredinama tretira planinarstvo neka posluži Planinski vestnik u Ljubljani koji dobiva od slovenskog Republičkog savjeta godišnju dotaciju od 40.000 nd, dakle, ravno pet puta veću nego NP.

• Kad smo već kod izdavačke djelatnosti, spomenimo i radosnu činjenicu da je konačno pred ostvarenjem dugo očekivani Planinarski vodič po Jugoslaviji. PSJ već godinama unosi u svoj plan rada i u financijski plan taj potpovat, ali tek koncem ove godine, na sastanku u Zagrebu definitivno je utvrđen plan izdavanja i njegovo financiranje. Evo što je zaključeno! Novi vodič imat će ukupno šest knjiga, za svaku republiku po jednu (knjiga o planinama Slovenije imat će vjerojatno 3 sveska). Autore pojedinih knjiga izabiru republički savezni. Oni mogu osnovati i republičke redakcijske odbore. Redakcijski odbor PSJ, u kojem se nalazi po jedan predstavnik svakog republičkog saveza, imat će za osnovnu funkciju koordinaciju, ujednačavanje knjiga u grafičkom i sadržajnom pogledu i raspodjelu financijskih sredstava s kojima sudjeluje u izdavanju PSJ. Računa se da će pojedina knjiga koštati 4–5 milijuna sd, od čega bi PSJ svojim učešćem mogao pokriti otprilike jednu četvrtinu, dok bi preostali dio snosili republički savezni. Na sastanku je konstatirano da će među prvima izići Vodič po Hrvatskoj i onaj dio slovenskog vodiča u kojem će biti obrađene Julisce Alpe (u toku 1970. godine). Svaki Savez sam odlučuje na kojem će jeziku objaviti svoj dio Vodiča po Jugoslaviji i u kojoj nakladi.

• Posljednjih godina sve se češće žalimo da nam opada broj članstva u planinarskim organizacijama. Neki u tome vide crni predznak i postavljaju pesimistične prognoze. Oni koji znaju zrelje rasudivati, shvatili su da su se uloga i karakter planinarske organizacije u novim privrednim kretanjima znatno izmjenili. Prošlo je vrijeme tzv. masovnih izleta — današnji životni standard sve više omogućava individualno planinarenje, u krugu vlastite obitelji — i u tome nema ništa zla. Član organizacije s pravom pita, što dobiva s planinarskom iskaznicom i plaćenom markicom. Mi planinari možemo pružiti vrlo malo. Uostalom, snagu jednog društva ne treba više mjeriti samo brojem prodanih članskih markica, jer to često ovisi samo o društvenom ugledu blagajnika i o njegovoj upornosti. Snaga društva odražava se u prvom redu u broju i kvaliteti njegovih akcija i o afirmaciji društva bez obzira na broj članova. Najbolji primjer su ona društva koja ne organi-

ziraju izlete samo za malobrojni i zatvoreni krug svojih članova, nego za čitave kolektive, radne organizacije i naročito za škole. Mnogi nastavnici radosno će dočekati pomoći planinarske organizacije u pripremanju dječkih izleta. Steta je ne iskoristiti tu izvanredno korisnu mogućnost. Za ovakav način rada nije potrebno formirati glomazno mamut-društvo. Danas znamo da tzv. kolektivno društveno djelovanje, još nedavno glorificirano i odozgo blagoslovljano, daje slabe rezultate. Najviše domete, kako nam praksa pokazuje, postižu ona društva kojima su na čelu jake ekipе sa stavljenje od svega nekoliko vrsnih i energičnih ličnosti, takvih ličnosti koje svoj položaj ne shvaćaju kao počast, nego se trude da pokušaju za sobom ostalo članstvo.

• Spomenut ćemo kao zanimljiv primjer dva planinarska društva koja su na svojim skupštinskim raspravljala o visini članarine i došla do posve suprotnih rješenja. Bio sam delegat na jednoj godišnjoj skupštini PD »Bilogora« u Bjelovaru, gdje je nakon diskusije donesen ovaj zaključak o visini članarine: ona će iznositi samo 5 dinara, tj. upravo toliko koliko iznosi obaveza prema Savezu. S tako niskom članarinom društvo će lakše sačuvati članstvo od osipanja, a finansijska sredstva potrebna za svoj rad nabavit će organiziranjem jedne zabave. Upravo suprotno je nedavno zaključila osnivačka skupština zagrebačkog društva »Vihor«. Tko želi biti član tog društva, treba računati s članarinom od 10 din mjesечно, dakle s godišnjom članarinom koja je 24 puta veća od bjelovarske! Osnovna ideja tog poteza bila je: okupiti samo zaista aktivne planinare, koji će sudjelovanjem u društvenim akcijama iskoristiti svoj visok ulog. Spomenimo još jednu zanimljivu člansku obavezu tog društva: svaki član mora biti preplaćen na »Naše planine!«

• Ovih dana raspravljalo se na sjednici Izvršnog odbora PSH o prijedozima pojedinih društava za dodjeljivanje priznanja zaslужnim članovima u obliku zlatne, srebrene i brončane značke, pa je konstatirano da se prijedlozi baziraju na nevjerojatno raznolikim kriterijima. Zanimljivo je da se često predlažu zlatne značke onima koji prije toga nisu još stekli ni brončanu ni srebrenu značku. Neka društva salju tako velike popise onih koje bi trebalo odlikovati, da se postavlja pitanje, imali dotično društvo uopće toliko članova. Urednik NP stao je na stanovište da bi i samo društvo trebalo sudjelovati u nagradivanju svojih zaslужnih članova koje predlaže Savezu za značku. Evo jednostavnog rješenja: svakog odlikovanog preplatiti na NP. Zar nije zanimljiv podatak da među odlikovanima ima nevjerojatno mali postotak preplatačnika. Pitamo se, tko treba da prati časopis, ako ne upravo odlikovani planinari? Neka upravni odbori društava malo razmisle o ovom prijedlogu prilikom sastavljanja prijedloga o priznanju.

• U vezi s odlikovanjima vodila se zanimljiva diskusija i na sjednici Glavnog odbora PSJ u Ljubljani 13. prosinca 1969. godine. Jedan republički savez — nećemo spomenuti o kojem je radi — podnio je pismeni prijedlog da se saveznim znakom odlikuje oko 150 (!) njegovih članova. Istovremeno je PZ Slovenije — a o vrijednosti slovenskog planinarstva ne treba, nadamo se, diskutirati — predložio deset puta manji broj kandidata. Među njima

predložio je za srebrenu (ne zlatnu!) značku alpinističkog asa Ščetinina, a za zlatnu (tek sada!) poznatog gorskog spasavaoca Uroša Zupančića koji ima za sobom barem 100 spašavalačkih akcija. Kompromisno rješenje nađeno je zahvaljujući stavu predsjednika Planinske zvezde Slovenije, dra Mihe Potočnika, koji je ustvrdio da ne treba istom mjerom vrednovati člana koji djeluje pod optimalnim uvjetima i jednog planinarskog aktivistu koji negdje u provincijskoj zabitiji golemim naprima može postići samo nespektakularne uspehe.

• Ne mogu odoljeti a da se ne osvrnem na jedan članak u ovom broju NP. Radi se o »Pismu iz Toplice«. Mnogi čitalac površno će prijeći preko tog članka, a poneki će možda čak i negodovati, zašto objavljivati napise ovakve vrste: pismo jednog neplaninara u planinarskom listu. Tko međutim pažljivo pročita pismo ovog dobrošnog seljaka iz Toplice, priznat će mu sve najvređnije planinarske kvalitete, u prvom redu humanost i toplinu koja je upravo ganutljiva. Mi znamo da je planinarstvo pokret urbaniziranog čovjeka, da mu je svrha odušak, rekreacija i doživljaj prirode od koje je otgnut tekućina civilizacije i da prema tome pravo planinarstvo nikad neće cyjetati u seoskoj sredini (čast iznimkama!). Zato tim više trebamo cijeniti i njegovati ovakvo razumijevanje i dobronamjernost prema planinarama — ako je uspijemo još negdje naći.

• Cesto dobivamo prigovore i upite suradnika, zašto njihov prilog, premda je prošlo već mnogo vremena, još nije objavljen. Molimo suradnike da uzmu u obzir nekoliko razloga. Najvažniji je da priprema časopisa (lekatura, prijepis, stručna ocjena) traje oko mjesec dana, a samo štampanje oko dva mjeseca (od predate rukopisa do dostave broja). Prema tome, do objavljuvanja prođe obično oko tri mjeseca. U iznimnim slučajevima, ako se radi o nekoj naročito aktuelnoj stvari, tiskara dozvoljava da se naknadno ubacuje poneki kraći napis što je, dakako, skopčano s dodatnim troškovima. Budući da svih prislijeli rukopisi ne mogu naći mesta u jednom broju, oni koji preostanu, ponekad čekaju i pola godine. Treba međutim uvažiti da NP nemaju žurnalistički karakter niti aktuelnost novina, nego da su časopis-dvomjesečnik čiji prilozi trebaju imati trajniju vrijednost, pa obično nije od bitne važnosti datum objavljuvanja pojedinih napisova.

• Nekoliko riječi našim čitaocima iz BiH Medurepublička suradnja, naročito u vezi s NP, razvija se na zavidnoj visini. Zahvaljujući PS BiH i suradnicima iz BiH časopis više ne oskudjeva na prilozima, a sadržaj je raznolik iako ne u onoj mjeri koju priželjujemo. Prema sporazumu između naših saveza, nedavno je distribuciju NP za BiH preuzeo PS BiH. Takoder i preplata iz BiH treba ubuduće stati na PS BiH (Sarajevo, Sime Milutinovića 10). Za preplataši s teritorija BiH bit će važno da se na njih ne odnosi povišenje preplate u 1970. godini s 15 na 20 din — njihov Savez će u ovoj godini pokriti tu razliku. Suradnici iz BiH zнатно će olakšati rad uredništva, ako svoje priloge časopisu šalju preko Saveza BiH, koji će stručno lektoriranje moći obaviti daleko bolje nego lektor iz druge republike.

Urednik

Za alpiniste

SKUP ALPINISTA »PAKLENICA 69«

Tradicionalni sastanak penjača u kanjonu V. Paklenice održan je i 1969. godine. Skup je službeno započeo 30. IV i trajao do 4. V 1969. Sudjelovalo je oko 106 penjača iz 14 raznih alpinističkih odsjeka koji su ispenjali oko 322 uspona. Nažalost, svi se podaci nisu mogli prikupiti, pošto su neki penjači napustili logor, prije nego su dostavili podatke o izvršenim usponima.

Na ovom skupu sudjelovali su i penjači iz Austrije (njih 12). Penjači iz Austrije prvi put su penjali u stijenama V. Paklenice.

Ponovljeni su svih smjerovi u Aniča kuku, od najznačajnijih Klin je ponovljen 1, Velebitaški 3, a Mosoraški 7 puta.

Prvenstvenih uspona ispenjano je 5, od kojih treba spomenuti Giromettin smjer, koji su ispenjali Culić i Kalterna iz AO PD »Morsor«.

Veliki broj uspona V i VI stupnja teškoće, pokazuju da su u logoru učestvovali kvalitetni penjači pojedinih odsjeka. Na skupu su sudjelovali slijedeći odsjeci:

Alpinistički odsjek	Penjača	Uspona
Bergsteigerrunde		
»Koschuta« Klagenfurt	9	18
Natur Freunde		
Steiermark	3	6
Akademski – Ljubljana	16	85
Celje – Celje	3	3
Kamenjak – Rijeka	7	26
Koroški – Mežice	1	6
Kozjak – Maribor	10	40
Matica – Ljubljana	6	20
Mosor – Split	10	30
Skopje – Skopje	3	5
Saleški – Šoštanj	2	7
Tržič – Tržič	4	14
Velebit – Zagreb	16	30
Zeljeznica – Zagreb	16	32

Kazimir Sambolec

III JUGOSLAVENSKA HIMALAJSKA EKSPEDICIJA OSVOJILA ANAPURNU II

Kad je 26. listopada agencija AP iz Kathmandua javila da je jugoslavenska ekspedicija uspjela osvojiti Anapurnu II u Himalajama, vijest je prenijela cijelokupna svjetska štampa, kao alpinistički događaj prvoga reda. Vi jest je glasila:

»Nepalsko ministarstvo vanjskih poslova saopćilo je da je III jugoslavenska himalajska ekspedicija osvojila Anapurnu II, vrh u Himalajama visok 7937 metara. U izvještaju poslanom iz baze ekspedicijejavljeno je da su Kazimir Drašler i Mitja Maležič stupili na vrh u srijedu u 18.35 sati po lokalnom vremenu. Jugoslavensku ekspediciju od deset članova, koja je napustila Kathmandu 12. rujna, vodio je Aleš Kunaver.«

U Planinarski savez Jugoslavije stigli su brojni telegrami s čestitkama iz zemlje i inozemstva. Taj događaj je naročito odjeknuo u

Sloveniji, gdje je uspjeh postao najzanimljivija tema razgovora. Glavni odbor Planinarskog saveza Jugoslavije, koji se sastao na svoje redovno sastojanje 13. prosinca 1969. u Ljubljani, odlikovao je sve sudionike ekspedicije zlatnom značkom Saveza, a 15. prosinca primio je u Beogradu članove ekspedicije predsjednik Izvršnog vijeća Mitja Ribičić.

Ekspedicija je krenula iz Ljubljane 14. kolovoza s dva kombija i jednim kamionom prepunim opreme. Put je bio dugačak 9000 kilometara, a cijena ekspedicije iznosila je oko 35 milijuna starih dinara, što je daleko manje od onog koliko inače stote strane ekspedicije sličnog karaktera. Pothvat su pomogli materijalno, u hrani, opremi i novcu brojna slovenska poduzeća, republika i federacija.

Ekipa se sastojala od devet članova: Lojze Golob (30), student iz Celja, učesnik jugoslavenske ekspedicije u Cordillero Real 1964. godine, ovaj put zamjenik vode ekspedicije; dr Jože Andlovic (46), liječnik-kirurg iz Sent-petra pri Novoj Gorici, član II jugoslavenske himalajske ekspedicije, liječnik ekipe kao i prošli puta; Zoran Jerin (44), odgovorni urednik tjednika »TT«, član dosadašnjih naših himalajskih ekspedicija i naš najbolji poznavac Himalaja, izvjestitelj ekspedicije; Tone Sazonov (32) precizni mehaničar iz Ljubljane, istaknuti penjač-ekstremist, voda ekspedicije na Spitzberge, član II himalajske ekspedicije i ekspedicije na Hindukuš, osvajač sjeverne stijene Materhorna, ovaj put zadužen za ambalažu i fotografiju; Kazimir Drašler (28), biolog iz ljubljanskog Prirodoslovnog-matematičkog fakulteta, s istkovom iz Hindukuša i Spitzberge, zadužen za prehranu i biološka promatranja; Franc Stupnik (24), cinkograf iz Ljubljane, član prošlogodišnje ekspedicije na Hindukuš, poznat po svojim usponima u Alpama i Kavkazu; Mitja Maležič (22), po zanimanju strojopravac, najmladi član ekspedicije, poznat po hrabrosti i penjačkoj tehnici; Aleš Kunaver, strojarski inženjer, poznati alpinist, voda ekspedicije.

Kunaver je krenuo u Nepal nešto ranije, avionom, zbog dobivanja dozvole za uspon. Prema propisima nepalske vlade za uspon na himalajske vrhove potrebna je naročita dozvola. Sve do njegova dolaska u Nepal nije bilo sigurno na koji vrh će ekspedicija smjeti pokušati uspon.

Prvi uspon na Anapurnu II uspio je 1960. mješovitoj ekspediciji pod vodstvom engleskog penjača Robertsa. Prvi ju je pokušao osvojiti 1950. poznati alpinist Tilman, ali mu to nije uspjelo. Tri godine kasnije nevrjimo je omelo drugi pokušaj koji je izvela jedna japanska ekspedicija.

Auto-karavana naših alpinista imala je putem jednog prometnog nesreću, pa nakon dolaska u Kathmandu nije imala mnogo vremena za odmor. Iz Kathmandua je krenula 12. rujna u pratnji devetorice Serpa i jednog nepalskog oficira za vezu. Put do podnožja trajao je gotovo mjesec dana. Pri usponu ekspedicija je podigla ukupno pet logora, poslijednji i najviši na visini od 7215 metara. Iz tog logora izveden je nalet u kojem je osvojen vrh Anapurne II. Nakon uspona Drašler i Janežič stigli su do svojih drugova u logor tek u noći, po mjesecima, ali živi i zdravi.

Uspjeh III jugoslavenske himalajske ekspedicije znatan je doprinos afirmaciji jugoslavenskog alpinizma u svijetu, a posebno i afirmaciji slovenskog alpinizma u Jugoslaviji.

ALPINISTIČKI USPONI

NOVI SMJER U KOZJAKU

Koncem rujna ispenjali su Ivica Kaliterina i Đorđe Radovniković novi prvenstveni uspon u barijeri SV. Jure na Kozjaku. Ivica Kaliterina nije nepoznat u hrvatskom alpinizmu jer bilježi jedan od najvećih uspjeha, prvenstveni uspon tzv. »funkcijom« u stijeni Aniča kuka u Velikoj Paklenici. Kaliterina je ove godine penjač u Paklenici i Mosoraški i Brahmov smjer, a svoje penjačke sposobnosti isprobao je i u Grossglockneru, Dolomitima, našim Alpama i Prenju. Ubraja se među najperspektivnije splitske penjače. Đorđe Radovniković manje je iskusan penjač, sa manjim stazama, no dosadašnji rezultati pokazuju da ima velike mogućnosti razvoja. Među svoje uspješne uspone ubraja u Paklenici Akademski, Brahmov, Mosoraški, te smjer Centralnim kaminima.

Prvenstveni uspon u Kozjaku trajao je punih sedam sati. Smjer nosi ocjenu V+, dužina mu je 200 metara, dok su dvije dužine ocijenjene sa VI stupnjem težine. Napose je u drugoj dužini bilo velikih poteškoća, jer nisu postojale pukotine za zabijanje klinova. Ako ih je i bilo, one su, kako to penjač kaže, »zacementirane«. Zbog toga su se penjači služili kajlama, a valja reći i to da je ta dužina bila prevjesna.

B. Špoljarić

SMJER »ŽELJEZNIČARSKI 20« U KLEKU

Nakon što su 1961. godine navezi Smerke-Pašer i Ribarović-Filipčić prepenjali Žoharov stup u Brankov smjer u jugoistočnoj stijeni Kleka, preostao je još samo jedan dio stijene u kojem je postojala mogućnost prvenstvenih uspona. Naime, tim dijelom stijene dominira veliki prejce za čije je svaldavanje bilo potrebno upotrebiti »bohr-klinovec«. Vjerojatno zbog toga nije ni bilo ozbiljnijih pokušaja da se tim dijelom stijene penje. Jedino je penjački navez Smerke-Ribarović 1962. pokušao uspon, no nakon ispenjanih

tridesetak metara odustao je od daljnog uspona. Punih sedam godina poslije prvog počušja uspjelo je to penjačkom navezu Vedran Buban — Velimir Barišić. Njihov uspon trajao je 26 sati, a bili su prisiljeni da penju dio po dio stijene, vraćajući se u planinarski dom na Kleku na spavanje. Naime, bivakiranje u stijeni suviše bi iscrpilo penjače, pa je penjanje ukupno trajalo četiri dana. Uspon je završen 11. oktobra. Dužina ovog prvenstvenog smjera iznosi 180 metara, a prelazi preko šest prevjesa od kojih je najviši u gornjem dijelu stijene visok 25 metara. Samo taj prejce penjači su penjali 8 sati. Prisiljeni su bili zabititi čak 20 bohr-klinova. Sveukupno je upotrebljeno za penjanje čitavog smjera 90 klinova od kojih je 80 ostalo u stijeni. Novi smjer nosi ime »Željezničarski 20« u povodu 20. obljetnice osnivanja PD »Željezničar« u Zagrebu, čijem društvu i alpinističkom odsjeku obojica pripadaju. Smjer nosi najvišu ocjenu težine VI stupanj ili po novim ocjenama A2—A3, s jednom dužinom AE-1 i dva detalja VI+.

Penjački navez Buban-Barišić nije nepoznat u hrvatskom alpinizmu. Vedran Buban alpinizmom se bavi od 1962. i sa svoje 23 godine ima 122 smjera u različitim stijenama od kojih su najznačajniji Centrala Dedca, Acsenbrenner, Copov steber, Žoharov stup, HPD-90, te prvenstveni uspon u zapadnoj stijeni Osopca na Prenju. Svi ovi smjerovi nose ocjenu VI stupnja težine. Velimir Barišić bavi se alpinizmom tek od proljeća 1969. te s obzirom na svojih 18 godina ima lijepo penjačke uspehe. Taj mladi penjač bilježi do danas čak 39 smjerova. Od teških uspona valja istaći njegov uspon HPD-90 i prvenstveni uspon u Osopcu. U navezu sa Bubnjem penja je taj smjer VI stupnja težine, a kao ravnopravni partner ili kao voda naveza penjač je jugoistočnu glavu Kleka, Dragmanov smjer i SVOS u Kleku. Ovaj navez imao je i nekoliko lakših prvenstvenih uspona na republičkom alpinističkom logoru na Prenju.

B. Špoljarić

ORIENTACIONO NATJECANJE »TROFEJ — PLATAK« LON

Posljednje XI. natjecanje za »Trofej Platak« održano 5. X 1969. na Platuču okupilo je najmanji broj ekipa. Uglavnom to su bile ekipe iz Zagreba. Dobivao se dojam kao da se održava prvenstvo iz orientacije zagrebačkog područja. Očito, da je propaganda u planinarskim društvima na području Rijeke zakazala.

Staza za natjecanje bila je dva puta dužeg prošlogodišnja. Od natjecatelja je iziskivala dobru kondiciju. Nažalost orientacijski nije bila teška. Kontrolne točke bilo je lako pronaći budući su bile smještene u blizini poznatih markiranih puteva. Na momente staza se pokrivala sa povratnim pravcem krećanja na narednu KT (KT 1 prema KT 2, odnosno KT 2 prema KT 3). Mnogim ekipama

kod susretanja to je bio dobar znak da su na pravom putu. Organizatori su zaboravili dati ekipama startne brojeve, a kontrolori su ložili vatrnu (KT 1) ili svojevoljno se postavljali na izvjesnu udaljenost od KT (KT 2, vjerojatno im je smetao jak vjetar). U cijelini natjecanje je uspjelo. Prekrasan jesenski dan pridonio je da natjecatelji budu zadovoljni svojim rezultatima.

Tehnički podaci. Start — planinarski dom Platak 1111 m, KT-1 planinarski put za Risnjak 1300 m, KT-2 Livurdica 1182 m, KT-3 Cajtnik (vratača 1380 m), KT-4 Fratarska glava 1400 m, KT-5 vratača podno Meduvrha 1180 m, cilj planinarski dom Platak. Dužina staze u zračnoj liniji 16,5 km, broj KT: 5, visinska razlika 700 m. Stazu postavio ing. Ivo Groppuzzo. Organizator PD »Platak« Rijeka. Sudjelovalo 14 ekipa. Njihov plasman je slijedeći:

Ekipa	Voda	Vrijeme	Bodova
PD »Zagreb-matica«	Ing. Zlatko Smerke	208'	30
PD »Sljeme«	Marijan Žunić	211'	20
PDS »Velebit«	Radovan Čepelak	217'	15
PD »Vihor«	Ivica Mesić	270'	12
PD »Zagreb-matica«	Mladen Pintarić	359'	10
POS »Ulijanik« Pula	Goran Desnica	332'	8
PD »Prij. prirode« Zgb.	Kurt Klasinc	1 KT manje	6
PD »Dubovac I«	Rudo Starić	2 KT manje	3
PD »Sljeme V«	Ante Kulaš	4 KT manje	2

Ostali nisu pronašli niti jednu kontrolnu točku.

Zlatko Smerke

I. OTVORENO POJEDINAČNO ORIJENTACIONO NATJECANJE PD »VIHOR«

Sa startom kod »Sestinskog lagvića« u Šestinama kraj Zagreba započelo je u nedjelju 16. XI. u 8 sati I. otvoreno pojedinačno natjecanje u orijentaciji planinarskog društva »Vihor«. Stazu za ovo natjecanje postavili su poznati zagrebački traseri Nedjeljko Jakić i Nikola Aleksić. Ona je kretala od Sestina prema Pustom dolu i okolicu Medvedgrada i ukupno je imala osam kontrolnih točaka uz start i cilj, koji je bio na Kraljičinom zdencu.

Na startu su se našli natjecatelji iz planinarskih društava »Sljeme«, »Zagreb«, »Vihor« i »Risnjak« te posebnik Božidar Hrdlička. Naključno, na natjecanju se nije pojavio ni jedan predstavnik »Velebita«, pa je to umanjilo draž natjecanja. Ujedno na natjecanju nije bio ni Zlatko Smerke koji je time smanjio ekipni plasman »Zagreb-maticе« na treće mjesto, iako su dvojica članova »Zagreba«, Pintarić i Gross zauzeli izvrsno drugo, odnosno treće mjesto. Kad i na prvenstvu grada Zagreba ponovo je triumfirao izvrstan Srđan Čop iz »Sljemea« koji je stazu, čija je zračna dužina bila 7,5 kilometara, prošao za 1 sata i 28 minuta. Svega dvije minute kasnije na cilj je stigao Mladen Pintarić, dok je pet minuta poslije njega kroz cilj prošao Čedo Gross.

Valja reći da je natjecanje bilo dobro organizirano, staza korektno postavljena, izuzev jedne kontrolne točke, ali to nije imalo bitnijeg utjecaja na plasman. Lijepo vrijeme omogućilo je da se razvije dobra trka. Treba reći i to da na takvom natjecanju još uvijek ima dosta natjecatelja koji moraju odustajati zbog nepronalaženja jedne od kontrolnih točaka. Možda bi organizatori ovakvih natjecanja trebali iduće godine razmisliti i o kategorizaciji prema dobi natjecatelja. Jer, nije svejedno ako ovakvu napornu stazu trče mlađi do 23 ili 24 godine zajedno sa onima koji su odavno prošli trideset godina života. Očito da će mlađi biti pobjednici.

Organizator natjecanja društvo »Vihor« poželjio je ispit i njihovo je natjecanje ušlo u sklop Lige pojedinačnih orijentacionih natjecanja Planinarskog saveza Hrvatske.

Plasman: 1. Srđan Čop (Sljeme) 2,28; 2. Mladen Pintarić (Zagreb) 2,30; 3. Čedo Gross (Zagreb) 2,35; 4. Ivica Mesić (Vihor) 2, 52; 5. Stipica Mesić (Vihor) 3,01; 6. Fred Židan (Vihor) 3,12; 7. Marijan Žunić (Sljeme) 3,25; 8. Miro Žunić (Sljeme) 3,31; 9. Božidar Hrdlička (posebni) 4,00; 10. Ante Kulaš (Sljeme) 4,01.

Ekipno I. mjesto osvojio je »VIHOR«, II. »SLJEME« i III. »ZAGREB«.

B. Spoljarić

IX ORIJENTACIONO NATJECANJE PSH — LON

Na terenima Zavižana na Velebitu održano je IX orijentaciono natjecanje PSH u organizaciji PD »Sljeme« iz Zagreba. Natjecanje je održano u okviru sleta planinara PTT Hrvatske.

Natjecateljska staza bila je postavljena na relativno teškom terenu, šumovitom i kamenitom, bez puteva i staza. To je od natjecatelja tražilo pravo iskustvo i snalažljivost. Teren je bio dosta nepregledan, no zahvaljujući lijepom vremenu, nije bilo većih lutjanja. Da je kojim slučajem teren bio pod maglom, a taj kraj je po tome poznat, vjerovatno bi se natjecanje završilo sa drugačijom ishodom.

Organizatoru se može predbaciti jedino to, da su KT-1 i KT-5 bile povratne. To znači da se pravac dolaska ekipa na te KT poklapao sa pravcem odlaska s tih KT. Drugim riječima, pojedine ekipe su za sobom povlačile i ostale i na neki način im ukazivale na blizinu KT kao i pravac za slijedeći KT. Raspored KT i konfiguracija terena omogućila je da dođe do te pojave. Na taj momenat postavljači staze ubuduće treba da pripaze.

Stazu je postavio Ivan Čeak. Kontestate: Nikola Aleksić i ing. Nedjeljko Jakić.

Tehnički podaci. Staza: start planinarski dom na Zavižanu 1.600 m; KT-1 Pandorni plan 1300 m, KT-2 sjeverni vrh Pliješvice 1610 m, KT-3 Kapljica-Jezera 1460 m, KT-4 sedlo Z. Pivčevac 1580 m, KT-5 sedlo Balinovac 1580 m, cilj planinarski dom Zavižan 1600 m.

Kontrolnih točaka 5, visinska razlika 600 m, zračna dužina staze 10,5 km. Rezultati:

Ekipa	Voda	Vrijeme	Bodova
»Sljeme I«	Marijan Žunić	3.04'12"	30
»Zagreb V«	Zlatko Smerke	3.10'10"	20
»Petehovac«	Nikola Zigfrid	3.12'31"	15
»Sljeme II«	Srđan Čop	3.25'19"	12
»Sljeme V«	Ante Kulaš	4.58'30"	10
»Velebit«	Čepelak	5.04'40"	8
»Zagreb II«	Ivica Mesić	6.02'00"	6
»Kalinik«	Franjo Zemljak		3
»Zagreb«	Janko Jurković		2
PTT Beograd	Zlatko Padjan		1
»Japetić«	Franjo Strmoli		0

Zlatko Smerke

SJEDNICA GLAVNOG ODBORA PSJ

U subotu 13. XII 1969. g. u prostorijama Planinarskog saveza Slovenije u Ljubljani održana je IV sjednica Glavnog odbora PS Jugoslavije. Sjednici su prisustvovali članovi iz svih republičkih saveza, a predsjedao je predsjednik PSJ dr Marjan Breclj.

Prije prelaska na dnevni red, članovi Glavnog odbora odali su priznanje PS Slovenije i učesnicima Jugoslavenske ekspedicije na Anapurnu II za uspješno organiziranu ekspediciju i osvajanje tog vrha. Sve učesnike ekspedicije Glavni odbor je odlikovao zlatnim znakom PSJ, a po povratku bit će im uručeni zlatni satovi s posvetom.

Prihvaćen je finansijski plan PSJ za 1970. g. koji obuhvaća međunarodni program, sjednice GO-a i komisija, izdavačku djelatnost, savezne akcije, stručne seminare i režijske troškove.

Prihvaćeni su prijedlozi Sekretarijata PSJ, da se Saveznoj komisiji za fizičku kulturu uputi zahtjev da se iz Sportske prognoze i Loto-a izdvajaju sredstva za financiranje planinarskih objekata i da se to regulira zakonom. Od Saveznog sekretarijata za financije zatražit će se, da se iz sredstava koja se daju socijalno-humanitarnim organizacijama odvoji dio za financiranje Gorske službe spasavanja. Republički savezi zatražiti će to na nivou republike.

Planinarska organizacija Jugoslavije aktivno će se uključiti u Evropsku godinu zaštite prirode. PSJ će se u tom smislu obratiti svim planinarskim društvima Jugoslavije s prepukom da se svojim akcijama pridruže ovoj manifestaciji.

U 1969. g. PSJ je dobio N din 50.000.— od DSNO-a, a taj iznos raspoređen je na republičke saveze. Glavni odbor je istaknuo ulogu planinarske organizacije u općenadobnoj obrani i potrebu još tješnje suradnje između DSNO-a i PSJ. Republički savezi stupit će u kontakt sa odgovarajućim organizacijama u republici. Da bi se tečajevi u svim republikama održavali po istom programu, koordinacione komisije PSJ uskladiti će programe. Do iduće sjednice GO-a koja će se održati u proljeće, PS Slovenije pripremit će prijedlog jedinstvene Jugoslavenske planinarske škole.

Odredenom broju dugogodišnjih i zasluznih članova planinarske organizacije, GO je dodijelio zlatne i srebrne značke PSJ. Također je odlučeno da se inicijatorima i učesnicima »Susreta bratstva i jedinstva« oda priznanje za ovu akciju.

Koordinaciona komisija GSS PSJ podnijela je informaciju o broju intervencija i nesreća u planinama. Broj nesreća je prilično velik, pa je dana sugestija za poduzimanje preventivnih mjeru.

Također su podnesene informacije sa ovo-godišnjeg zasjedanja Generalne skupštine UIIA koja je održana u Pragu, sa VII orijentacionog natjecanja PSJ, te o učestvovanju GSS-a (BiH, Zagreb, Đerovica) u oticanju posljedica potresa u Banja Luci.

Na kraju predsjednik PS Slovenije dr Miha Potočnik upoznao je članove GO-a s radom i problemima PS Slovenije.

N. Aleksić

PUTUJUĆI SEMINAR PLANINARSKIH VODIČA BIH

Krajem mjeseca juna i početkom jula 1969. u organizaciji Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine održan je pokretni ljetni seminar planinarskih vodiča. Na seminaru su bila 22 učesnika iz šest planinarskih društva (izvan Sarajeva).

Start polaznika na ovom neuobičajenom putujućem seminaru bio je na Ozrenu (sarajevo), a odatle je nastavljen dosta dug i naporan put.

Prije dan polaznici seminaru proveli su u planinarskom domu PD »Ozren«, a sutradan put je vodio prema Skakavcu gdje se nalazi dom PD »Planinar« i najvisočiji vodopad u našoj zemlji (98 m.). Preko lijepih planinskih predjela Bukovika i Crepoljskog polaznici su slijedećeg dana došli na Romaniju. Ovdje su se upoznali sa Novakovom pećinom i Djevojačkim stijenama, a zatim produžili na Ravnu planinu. Naročito zanimanje ovdje je pokazano za Omladinsku pećinu, bogatu lijepim pećinskim ukrasima.

Po unaprjed utvrđenom programu, narednog dana seminar se »preselio« na Jahorinu, a zatim na Trebević gdje su održana završna predavanja i praktične vježbe.

Theorijski dio nastave održavan je u planinarskim objektima, a praktičan rad u toku kretanja koristeći se markiranim i nemarkiranim stazama, transverzalnim putovima, pećinama, stijenama pogodnim za alpinizam i sl.

Putujući seminar pokazao se kao vrlo pogodan oblik za ospoznavanje ove vrste planinarskih aktivista, jer sve što bi po dosadašnjim metodama održavanja ovakvih seminara trebalo objašnjavati verbalno ili »natabli«, polaznici su savladali na licu mjesta, u onim istim uslovima u kakvim će inače doći do primjene njihova znanja.

Od 22 polaznika četvorica su postigli odličan uspjeh, trojica vrlo dobar, 13 dobar, a samo dvojice nisu zadovoljila.

Selmo Turković, Sarajevo

VII SLET PLANINARA SLAVONIJE

U subotu 13. i nedjelju 14. rujna održan je na Omanovcu ponad Pakraca VII slet planinara Slavonije, u organizaciji PD »Psunj« iz Pakraca. Kako se slet održao o godišnjici oslobođenja Pakraca, to je dobio svečaniji karakter, što je uneke nadoknadio slabiju konkurenčiju u orientacionom natjecanju. Naime, kako se isti dan održavalo natjecanje u sklopu Orientacijske lige, to na Omanovac nisu stigle neke orientacijske ekipе koje bi inače sudjelovale. No i ovaku konkurenčiju je bila prilična, jer je pet društva poslalo 33 ekipе.

Sletu je prisustvovao i pokrovitelj dr Dušan Čalić, koji je na otvorenju govorio o revolucionarnoj borbi u tim krajevima. Slet je bio upotpunjeno logorskom vatrom, sjećanjem starih revolucionara toga kraja na događaje u NOB vezane uz planinu Psunj, prikazivanjem dijapozičija i filmova s planinarskom tematikom, izletima u okolicu, a nadasve orientacionim natjecanjem koje je trajalo otrprilike šest sati. Najviše uspjeha imali su domaći, jer su njihove ekipе osvojile prva mesta u tri konkurenčije: kod pionira, omladinaca i omladinki, a osvojile su i jedno drugo mje-

sto. Kod seniora najbolji su bili članovi osjećoga PD »Jankovac«, a lijep uspjeh postiglo je i PD »Orahovica« sa jednim drugim i tri treće mesta, te PD »Sokolovac« iz Sl. Požege sa dva druga i jednim trećim mjestom.

Osim planinara svih slavonskih društava, na sletu su bili članovi planinarskih društava iz cijele sjeverne Hrvatske te iz Beograda, a prisustvovao je i lijep broj gradana Pakraca, Lipika, Daruvara i nekih drugih bližih mješta.

I. S.

PLANINARSKI DAN NA ZVEČEVU

I ove su godine požeški planinari, članovi i omladina Planinarskog društva »Sokolovac«, proveli svoj planinarski dan na Zvečevu u planini Papuk. Lijepi oktobarski sunčani dan u nedjelju 12. X dočekao ih je na Zvečevu, poznatom historijskom mjestu iz NOB, nekada ugodnom, a sada zapuštenom odmaralištu na planinskoj visoravni okruženoj vrhovima Ravne gore, Bila i Točka. Bistra Brzaja juri ovom prodolinom od svojih izvora do utoka u Orljavu. Pored nje ih je vozio autobus kroz romantičnu Kamensku gdje su se uspeli na brdo Blažuj doveći se grandioznom spomeniku Pobjedi revolucije naroda Slavonije koji je, nedaleko Demonjina groba, odjevao srebrnim sjajem na jutarnjem suncu dominirajući cijelim ovim krajem.

Put ispunjen mnogim spomenicima iz narodnooslobodilačkog rata zaustavlja ih je na nekoliko mjeseta, a najviše ih je impresionirao umjetnički prikaz Sušnjarske bitke na ogromnom mozaiku Ede Murtića.

Uski bogaz Brzaje s Caruginim kamenom pobudio je priče o ovom »gorskom pticu«, kako je sam sebe krtio poznati slavonski hajduk Caruga koji je ovdje dočekivao i robo putnike.

Po dolasku na Zvečevu jedna grupa izletnika zadržala se kraj nekadašnjeg hotela »III operativna zona« obilazeći jezero i uživajući u predjelima i proplancima obraslim crnogoricom, dok su šestorica pasjoniranih pješaka s dvanaest omladinica i omladinki krenuli da prijedu slavonsku planinarsku transverzalu od Zvečeva do Velike. Markiranom stazom uspeli su se na Poljane (758 m), pa preko Loma (883 m), poznatog ratnog poprišta u NOR-u, s divnim pogledom na Podravini, stalno kroz stoljetnu i obnovljenu šumu crnogorice i bukvika, preko Visokog vrha (882 m), čas uposnou čas spuštanjem, dodoše do Kneževe vode (820 m). Obnovivši priče o ovom historijskom mjestu s kamenim spomenikom na ratne dane, nakon objeda kraj izvora, trebalo se ponovno uspinjati do pod sam vrh Papuka (955 m), a zatim kroz kamenu vrata iznad Gosteda i Razvala, stalno visinskog stazom, preko Orahove vode spustiti se na Krečane pod Ivačku glavu (Klinovac) i dalje do izvora Veličanke.

Nakon šest sati hoda osvježeni bistrom vodom dodoše dolje na Sastavku (401 m) gdje su ih dočekali drugovi od jutros koji su se autobusom sa Zvečeva vratili preko sela Gornjih Vrhovaca u Veliku i ovamo pred njih.

Ugodno raspoloženje pomutilo je donekle nekoliko omladinačica koji su zalutali na povratku, ali zatekavši ih u selu, vratilo se opet planinarsko raspoloženje poslije jednog ugodno provedenog dana u prirodi i večeri u planinarskom domu.

Planinarsko društvo »Sokolovac« koje će do godine slaviti 70-godišnjicu svoga osnutka nastoji da obnovi raniji intenzivni društveni život i broj članstva te da privuče gradiće Slav. Požege najljepšem dijelu Požeške kotline, našim bregovima u kojima je razonoda i zdravlje.

A. P.

AKCIJA GSS-a U BANJA LUCI

Zagrebačka stanica Gorske službe spasavanja sudjelovala je u akciji spasavanja materijala i opreme u ortopedskoj bolnici u Banja Luci zajedno sa pripadnicima Gorske službe spasavanja iz Sarajeva. Zagrebački spašavaoci Stjepan Cibilić, Matija Mlinac, Antun Filipčić, Borislav Aleraj, Branimir Separović, Viktor Tabaković i Hrvoje Lukatela prebacili su se do Banja Luke kombijem, gdje su odmah započeli s radom. Oni su se tako tokom vikenda pridružili u akciji solidarnosti i pružanju pomoći građanima Banja Luke.

B. Spoljarić

POMOĆ PD »TRESKAVICA« BANJA LUCI

Povodom zemljotresa koji je 26. oktobra 1969. godine zadesio stanovnike Banja Luke i okoline, članovi Planinarskog društva »Treskavica« Sarajevo dali su svoje novčane prijave na ime pomoći za postradale od zemljotresa.

Pored toga, Društvo je uputilo svoj autobus sa 38 mješta u Celinac, koji je dat jednoj petočlanoj porodici — radnika Auto servisa iz Banja Luke. Tako je danas ova porodica, zahvaljujući pomoći »Treskavice«, dobila krov nad glavom umjesto svog porušenog doma.

U. B.

GODIŠNJA SKUPŠTINA PD »PLJEŠEVICA« U BIHAĆU

U prostorijama novosagrađene zgrade Opštinskog saveza organizacija za fizičku kulturu u Bihaću održana je 23. marta 1969. godine XV redovna skupština. Na skupštini je podnesen izvještaj o radu upravnog i nadzornog odbora, kao i izvještaj o izvršenju plana prihoda i rashoda u 1968. godini. Iz podnesenih izvještaja vidi se da je društvo u protekljoj godini postiglo dobre rezultate, ali je bilo i nedostataki i propusta u radu pojedinih komisija upravnog odbora. Upravni odbor je održavao sjednice jedanput mješecno, a po potrebi i češće. Tako je održano ukupno u mandatnom periodu 11 zvaničnih sjednica upravnog odbora. U izvještaju je posebno naglašeno pitanje masovnosti društva. Konstatovano je da je broj članova u odnosu na 1967. godinu opao svega za 6, dok je u 1968. godini upisano 24 nova člana. U toku prošle godine organizirano je 36 izleta, pretežno na matičnu planinu Plješevicu, na kojima su učestvovalo 173 člana. Na IX sletu planinara Jugoslavije i proslavi 75-godišnjice slovenskog planinarstva učestvovalo je 10 članova. U pohodu na Triglav društvo je učestvovalo sa 6 članova. Poduh organizira svake druge godine Sekretarijat sletskog područja »Bratstvo-Jedinstvo«, koje obuhvata područje Bihaća, Prijedora, Banjaluke, Siska-Karlovcu i Novog Mesta. Povodom proslave Dana Republike društvo je učestvovalo na XII tradicionalnom maršu planinara preko Kozare, koji svake godine organizira PD »Klekovača« iz Prijedora, sa 10 članova.

Posebno treba istaći organizaciju i prenos štafete planinara, koju je organizirao planinarski savez BiH u čast 25-godišnjice Drugog zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. Dvadesetidva odabrana člana društva prenosili su štafetu u dvije etape na relaciji Gola Plješevica-Bihać i Bihać-Bos. Krupa, i predali je planinarama »Klekovača« iz Prijedora. O pitajući daljnje izgradnje planinarskog spomen-doma »Ante Rukavina« vodena je borba za iznalaženje potrebnih sredstava, da bi se u 1968. godini dovršila međuspratna konstrukcija. No, i pored izvjesnih obecanja UO-a ion-

da za razvoj fizičke kulture i sporta skupštine opštine i drugih faktora, u ovom pitanju se nije ništa uspjelo. Ova borba je bila dosta teška, tim više što društvo ne nailazi na potrebna razumijevanja u dovoljnoj mjeri kod mjerodavnih faktora i drugih. U toku godine društvo je organiziralo 24 dobrovoljne radne akcije članova, na kojima je učestvovalo 33 člana i utrošeno 169 radnih sata na raznim radovima u vezi izgradnje doma. Sto se tiče uređenja terena oko gradilišta doma (slapovi, park i sl.) društvo je organiziralo 18 akcija s 40 učesnika, na kojima je dato 194 dobrovoljna radna sata. Na održavanju prilaznog puta do gradilišta organizirano je 8 akcija, s 18 učesnikom, koji su dali 64 dobrovoljna radna sata. Iz ovog proizlazi da je društvo u toku godine organiziralo ukupno 50 akcija, s 91 učesnikom, na kojima je ukupno utrošeno 427 dobrovoljnih radnih sata. Iako je društvo imalo dosta izdataku u vezi s materijalnim troškovima, funkcionalnim rashodima, na propagandi planinarstva i nepredviđene rashode, ipak je na kraju godine finansijski rezultat bio pozitivan. Tako je društvo ostvarilo višak prihoda nad rashodima u iznosu od 3.550 novih dinara.

Koncem 1968. godine društvo je raspolažalo s ukupnom imovinom u vrednosti od 48.399 novih dinara, od čega investicije u toku 32.904 n. d., sadašnja vrijednost osnovnih sredstava 1.552 n. d., sitan inventar u upotrebi sa 50% otpisa 943 n. d., sredstva na žiro računu 5.312 n. d. i sredstva fonda za izgradnju planinarskog doma 7.688 n. d. Valja napomenuti da je skupština odala priznanje trojici istaknutih članova društva za njihov dugogodišnji plođan rad u društvu. Skupština je usvojila završni račun za 1968. godinu, finansijski plan i plan rada za 1969. godinu.

Na kraju, skupština je izabrala novi upravni odbor od 9 članova u ovom sastavu: predsjednik ing. Vilko Mažar, potpredsjednik Hinko Brudar, sekretar Mehmed Salkić, blagajnik Ferid Dervišević, članovi upravnog odbora Krešo Kovačić, Zekerija Mušlić, prof. Sadija Midžić, Muharem Skočak i ing. Duja Gnatović. U nadzorni odbor ušli su Filip Reljić, Ismet Alagić i Ejub Mustafić.

Salik Mehmed, Bihać

IZ PD »DUBOVAC«

U subotu 8. XI 1969. proslavili su karlovački planinari na izletištu Kalvarija 10-godišnjicu izgradnje planinarskog doma Vodice pod Plešom (Zumberak). Svi koji su sudjelovali kod izgradnje doma 1959. godine pozvani su po posebnim pozivima na tu proslavu. U gornjoj dvorani planinarskog izletišta, u zakazano vrijeme, pozdravio je prisutne predsjednik društva profesor Vlado Peršin. Istakao je značaj ove proslave i zamolio inicijatora gradnje doma druga Ivu Ottu da iznese svoje uspomene. Drug Ott govorio je o organiziranju Karlovačke transverzale »Tragom XIII Proleterske brigade« i o potrebi da se negdje na polu puta od Japetića do Svetе Gore izgradi dom. Mislio se dom sagraditi na Ječmištu ili Blaževom brdu no ipak je prevladalo mišljenje da dom treba podići na Vodicama. Profesor Zvonimir Keler iznio je svoja zapažanja i dojmova sa gradnjom, kada su graditelji spavali pod šatorima i hranili se iz kotla. Istaknuo je ustanove, poduzeća i pojedince koji su se naročito zalagali da se dom izgradi. Nakon kratkog nevezanog razgovora pozvao je predsjednik prisutne u tavernu na skromnu zakusku.

Dugogodišnji član PD »Dubovac« i bivši predsjednik društva prof. Zvonimir Keler dobio je nagradu grada Karlovca za 1969. god.

u visini od 4.000 n. d. To je već drugi istaknuti planinarski radnik koji je dobio nagradu grada Karlovca.

Član PD »Dubovac« i rukovodilac ekonome planinarskog izletišta Kalvarija dipl. ing. Josip Kašljević premješten je i odlazi iz Karlovca. Drug ing. Kašljević kao stručnjak uređio je vinograd i voćnjak na čemu su mu uprava i članovi društva mnogo zahvalni. Zele mu najbolji uspjeh na novom radnom mjestu.

RAD PD »JASTREBAC« U KRUSEVCU

Na planini Radan u jugoistočnoj Srbiji održan je veliki Slet planinara Srbije od 4. do 7. jula 1969. godine. Članovi planinarsko-smučarskog društva »Jastrebac« iz Kruševca učestvovali su na ovom Sletu sa 46 članova. Od ovog broja 43 člana su na sletištu bili 10 dana, od 28. VI do 8. VII, kao konačarska grupa i obavili su glavni dio konačarskog posla, obziro da su prema broju sačinjavali 75% konačara. Obavljeni su obimni radovi ne samo na podizanju šatora, već i na izgradnji sanitarnih objekata, prodavaonica, kuhinje, kaptaži i izvlačenju vodovoda i dr. Pored toga obavljali su i posao kontrolora na orientacionom takmičenju. U okviru Sleta članovi su dali ukupno 4240 radnih časova.

Tradicionalni Marš tragom rasinskih partizana izveden je po dvanestu put preko Jastrepcu. Na Maršu koji je izveden 25. i 26. oktobra 1969. učestvovalo je 206 planinara i gostiju iz drugih organizacija. Pored planinara iz Kruševca učestvovala su i društva iz Prištine, Kosovske Mitrovice, Uroševca, Zrenjanina, Smedereva, Niša i Trstenika. Učesnike marša ispratio je predsjednik općinske skupštine Slobodan Jovanović i predao tradicionalnu zastavu. Na maršu su učestvovali prvoborci Rasinskog partizanskog odreda Miđodrag Jovanović i Božidar Aleksić, koji su u toku marša i na logorskoj vatri evocirali uspomene i značajnije momente iz života i borbe Odreda. U povratku je učesnike marša u Kruševcu dočekao i primio raport Janko Milojević, predsjednik Općinskog odbora SUBNOR. Za dva dana učesnici marša prošli su pješice 32 km, a na relaciji od 22 km učesnici su prevezeni autobusima.

Grupa od 9 članova PD »Jastrebac« u vremenu od 8. do 21. augusta prošla je Slovensku transverzalu od Maribora do Jesenica. U ovoj godini nastaviti će se grupno preženje drugog dijela transverzale od Jesenica do Kopra.

Ljubodrag Petrović

PROSIRENJE »LIMAREVOG DOMA« NA V. JASTREPCU

Planinarsko-smučarsko društvo »Jastrebac« iz Kruševca započelo je oktobra 1968. godine izgradnju novog dijela na postojeći »Limarev dom« na V. Jastrepцу. Objekt je završen i svećano otvoren 27. juna 1969. godine. Otvaranjem ovog dijela doma dobija se novih 18 ležajeva, a po potrebi montiranjem na sprat 30 ležajeva. Pored soba u novom dijelu objekta se nalazi i društvena sala sa 30 sjedišta, pronača, kućna radionica, magacin i druge pomoćne prostorije. U izgradnju ovog objekta uloženo je 210.000 dinara, od čega je Društvo uložilo od prikupljene amortizacije starog objekta 110.000 dinara. 50.000 dinara dobijena je dotacija od Skupštine općine Kruševac, a 50.000 dinara dobijeno je kao kredit uz povoljne uslove sa otplatom na pet godina. Dogradnjom ovog objekta »Limarev dom« sada raspolaže sa 75 ležajeva.

U starom dijelu »Limarevog doma« adaptirana je kuhinja na kojoj su izmijenjeni prozori i vrata, ugraden bojler i pločice, a izmijenjen je i cito krovni pokrivač kuhinje. Dom je sada otvoren i snabdjeven u toku cijele godine i kuhinja stalno radi.

U novembru završeni su posljednji metri postavljanja kolovoza od granitne kocke na dijelu puta od sela Lomnice do Jastrepca, tako da je »Limarev dom« spremан da dočeka povećani broj planinara i ostalih izletnika, pošto je sada cito put od Kruševca do V. Jastrepcu u dužini od 20 kilometara završen.

Clanovi PSD »Jastrebac markirali su osim toga u toku 1969. godine 20 kilometara planinarskih staza. Markiran je glavna planinarska staza od »Limarevog doma« preko Majoreve česme, vrhova Dulica i Pogled do Rijarske Banje. Pored toga markiran je i staza od »Limarevog doma« do Partizanske tehnike, gdje planinari najčešće prave šetnje i izlete.

Ljubodrag Petrović

XI SUSRET BRATSTVA I JEDINSTVA NA FRUŠKOJ GORI

U čast Dana Republike, od 29. novembra do 1. decembra 1969. godine, na Fruškoj gori je održan tradicionalni susret Bratstva i jedinstva. U ovoj značajnoj manifestaciji učestvovalo je oko 100 planinara, predstavnika 12 planinarskih društava iz cijele zemlje. Oni su za tri dana obišli Fruškogorsku transverzalu, te na kraju dobili znakice jedne od najstarijih transverzala kod nas.

Vojvodanski planinari su učesnike ove manifestacije po jednodušnoj ocjeni veoma toplo i srdaćno primili. Naime, domaćin ovog susreta — Planinarsko smučarsko društvo »Zmajevac« iz Vrđnika, uz pomoć PSD »Stražilovo« iz Srem. Karlovaca i PSS Vojvodine, uložili su maksimum znanja i truda da se njihovim gosti što bolje osjećaju i zabave u njihovoj sredini. U tome su, zaista, uspjeli. Takvo gostoprимstvo umiju i znaju samo da prirede planinari.

Sastav učesnika, iako šarolik po godinama, navikama, planinarskom iskustvu itd., bio je sretno odabran, jer su svi aktivno sudjelovali u programu, te na taj način realizovali uspješno plan susreta.

U. B.

AKCIJA PD »VIHOR« U ZAGREBU

Već u prva tri tjedna svog postojanja članovi novoosnovanog društva »Vihor« opravdali su svoj korak. Prva akcija »Vihora« bilo je sudjelovanje na orientacionom natjecanju »Trofej Platak 69« gdje su uvjerljivo osvojili četvrto mjesto, što ujedno predstavlja konačan poredak ekipe »Vihor« u Ligi orientacionih natjecanja. Osim nekoliko izleta i turu u domaće planine, članovi su »Vihora« izveli 11. i 12. X te 18. i 19. X uspone na nekoliko vrhova u talijanskom dijelu Julijskih Alpa, koje naši planinari nikako ili vrlo rijetko posjećuju. Prvi je uspon bio na Jof di Montasio (Poliški Spik) koji je u talijanskom dijelu Julijskih Alpa najviši, a drugi je po visini u Julijcima (2753 m). Nadalje izvršeni su usponi na Jof Fuart (Viš) 2668 m, Cime Castrein (Kostrunove špice) 2440 m, Cima Verde (Vrh Brda) 2634 m, Curtissons (Scortisoni) 2240 m, te penjački uspon i silaz u masivu Riofredo. Tom prilikom posjećeni su i planinarski domovi Guido Corsi (1854 m), Giacomo di Brazza (1660 m), Celso Gilberti (1850 m) i Divisione Giulia (1120 m). Ove godine »Vihor« namjerava voditi pohod u avgusu dio Julijskih Alpa za članove svih zagrebačkih planinarskih društava.

B. Spoljarić

POMOGNITE AKCIJU U SPOMEN BOŠKU BUHI!

Početkom 1970. godine, čim vremenske prilike budu to omogućile, počet će izgradnja spomenika Bošku Buhi, pioniru-heriju, na Jabuci između Prijepolja i Pljevalja, tamo gdje je on prolio svoju krv za slobodu, za bratstvo i jedinstvo naših naroda. To će biti još jedan, ovog puta centralni objekt u regionu Pljevlja-Jabuka-Prijepolje.

Podizanjem ovog objekta, spomen-obilježja Bošku Buhi i ostalim pionirima palim u NOB-u, još uvijek neće dobiti svoj konačni oblik i izgled, ali će njime biti znatno upotpunjena. Spomenik mlađom bombašu, kako smo obaviješteni u Štabu za izgradnju spomen-obilježja Bošku Buhi i ostalim pionirima palim u NOB-u, bit će možda i jedinstveni primjer u historiji našeg gradičarstva. Spomenik se radi po idejnem rješenju pionirke Jadranke Berić iz Gornjeg Milanovca, koje je stručni žiri izabrao između 6.000 radova — prijedloga pionira iz cijele zemlje prislijepih na konkurs »Kako zamišljaš spomenik Bošku Buhi?«.

Spomenik se podiže na Jabuci, na mjestu gdje je Boško poginuo, pored Pionirskog puta i Spomen-doma »Boško Buha«, na mjestu zvanom Vidikovac (1.346 m), odakle dominira pogled na Zlatibor, Durmitor, tarski i limski kanjon i druga mjeseta ovog regiona koja po svojoj ljepoti, kulturnoj i historijskoj prošlosti predstavljaju pravu dragocjenost.

Uporedno s izgradnjom spomenika radit će se i grobnica Bošku Buhi u Pljevljima gdje je sahranjen.

Naročito je interesantno da će se u ovom regionu podići spomen-biste po jednom pioniru-heriju iz svake republike i pokrajine (prijedlozi su već prislijeli) i što će se na pionirskom odmaralištu »Boško Buha« na Jabuci, obilježiti imena svih pionira-herova »Alejom mladih velikana«.

Ovih dana vrše se pripreme za otvaranje stalne izložbe »Pioniri u Revoluciji« u spomen-dому. Pionirski put je u izgradnji, a urbanistički plan je gotov. Tako se kompletiranjem ovih spomen-obilježja stvara mogućnost odgajanja najmladih na tekovinama NOB-a, tekovinama vršnjaka koji su i život dali za nih.

Štab za izgradnju spomen-obilježja Bošku Buhi i ostalim pionirima palim u NOB-u na svojoj posljednjoj sjednici razmatrao je sva ova pitanja, a posebno mogućnosti financiranja podizanja objekata. Do sada je akciju pomoglo preko milijon pionira iz cijele zemlje, 1000 radnih i društvenih organizacija, što je pridonijelo da jedan dio objekata bude gotov. No, sve je to nedovoljno da se akcija završi.

Štab poziva sve one koji do sada nijesu uzeли učešće u akciji, pionire, omladinu, borce, radnike, pripadnike JA, radne, društvene i društveno-političke organizacije da se odaзовu ovom pozivu i da se uključe u akciju. Trenutno, za izgradnju spomenika Bošku Buhi potrebna su novčana sredstva i gradevinski materijal. Svi oni koji odluče da učestvuju u izgradnji ovih obilježja, neka o tome obavijeste organizatore, jer će takvi podaci dobiti svoje mjesto u spomen-muzeju.

Novčana sredstva treba uplaćivati na žiro račun broj 209-678-48 — Štab za izgradnju spomen-obilježja Bošku Buhi, Pljevlja.

Milan Radović

Dvadeset godina rada PD »Treskavica«

1950 - 1970

U povodu 20-godišnjice uspješnog rada Planinarskog društva »Treskavica« u Sarajevu njeni su članovi pokrenuli akciju da proslavi jubilarne godišnjice obilježe raznolikim aktivnostima. Ovdje skupljeni članci i fotografije kao zaokružena cjelina predstavljaju svojevrsni doprinos proslavi društvenog jubileja, oni trebaju da rječju i slikom prikažu doprinos PD »Treskavica« planinarskom pokretu, ljepotu planine čije ime Društvo nosi i rezultate 20-godišnjeg planinarskog djelovanja u okrilju ove planine. Tekstove su napisali Uzeir Beširović-Bešo, Ismet Česrija, Jakov Gaon, Aleksandar Obradović, prof. Nazim Škaljić, ing. Vlado Zelić i Branislav Zlobicki. Autori fotografija su Uzeir Beširović-Bešo, Drago Entraut i Mugdim Haračić, a geografsku kartu je izradio ing. Mustafa Jasika. Uvodni članak napisao je Aleksandar Obradović, dugogodišnji predsjednik PD »Treskavica«.

Poslijeratna obnova i izgradnja zemlje nije mimošla ni planinarsku organizaciju. Naprotiv, planinarska organizacija se našla pred velikim zadacima. U ratu porušeni planinarski domovi, koji su i te kako dobro došli borcima naše revolucije, bili su prvi na udaru neprijatelja i do jednoga uništeni. Naša organizacija latila se teškog posla da izgradi nove, bolje, i po zahtjevu novog vremena, konforne planinarske objekte. Uporedo s ovim ukazala se potreba za novim i većim planinarskim društvima. Pored ostalih, već oformljenih planinarskih društava, godine 1950. na inicijativu nekoliko predratnih planinara osnovano je PD »Treskavica«.

Planinarski dom »Josip Sigmund« na Treskavici

Društvo je kao prvi svoj zadatak postavilo izgradnju planinarskog doma. Kao najljepšu planinu, do rata kao i poslije rata neobradenu, Društvo je izabralo planinu Treskavicu i odlučilo da izgradi dom na ovoj planini. Ovaj zadatak privukao je velik broj planinara i nakon kratkog vremena broj članova se povećao na 415. Zahvaljujući zalaganju članstva, kao i velikoj pomoći zajednice, dom i dvije manje kuće izgrađene su u roku od dvije godine i predate planinarima na korištenje.

Poslije izgradnje doma broj članova se i dalje povećavao, tako da je u 1954. godini iznosio 1370, godine 1958. 1532, da bi 1960. godine dostigao najviši broj od 1670 članova. Brojnost članstva imala je za posljedicu intenzivan i svestran društveni rad. U to vrijeme, pored društvenih prostorija, rad se odvijao i u 6 družina koje su bile oformljene u raznim preduzećima. Treba napomenuti da je Društvo rođeno u krilu elektroprivrednih preduzeća grada Sarajeva, koja su ga materijalno izdašno pomagala. Poslije rata, pa sve do 1960. godine planinarski pokret kao i PD »Treskavica« bilježili su stalni uspon, a posebno masovnost.

Tome su pogodovali razni momenti.

Planinarenje je bilo prilično jeftina razonoda, jer su cijene u domovima bile ispod realnih cijena zahvaljujući dotacijama zajednice i dobrovoljnem radu planinara. Životni standard mnogima nije dozvoljavao skupe zabave. Planinarska društva nisu od svojih članova ništa tražila, izuzev planinarske aktivnosti, a često su im po jeftinim cijenama nabavljala razne planinarske rekvizite i opremu.

Promjene koje su kasnije nastupile u vezi s ekonomskom reformom tražile su veća vlastita ulaganja, koja planinarska društva nisu bila u stanju da podnesu. Poznato je da planinarska organizacija nije akumulativna, bez obzira što je posjedovala planinarske domove. Oni nisu bili građeni isključivo kao ugostiteljski objekti, nego za odmor i rekreatiju planinara i ostalih građana. Istovremeno s privrednom reformom, kao i podjelom na teritorijalno-političke zajednice, prestale su dotacije planinarskoj organizaciji.

Planinarsko društvo »Treskavica« zbog toga postepeno upada u sve veće poteškoće, jer prihodi od spavanja u domu i članarina ne mogu da pokriju sve veće izdatke, naročito izdatke oko izdržavanja velikog doma na Treskavici.

Elektroprivredne organizacije koje su svojevremeno izdašno pomagale, postepeno otkazuju podršku i Društvo otvara svoje redove za ostalo članstvo van elektroprivrede. Članstvo sve više traži druge oblike zabave, preteško mu je da se isključivo bavi problemima materijalne prirode. U Društvu zbog toga opada planinarska djelatnost i ono više nije u stanju da daje bolji i interesantniji program svome članstvu. Upravni odbor bavi se uglavnom savladavanjem teškoća materijalne prirode. Poboljšanjem životnih uslova mnogi članovi su nabavili automobil. Oni više ne idu u planinu organizovano, nego se stapaju u obično izletništvo.

Godina 1960. bila je, izgleda, prelomna za planinarska društva: članstvo pomalo počinje da se osipa, tako PD »Treskavica« u 1963. godini okuplja svega 962 člana, u 1967. godini 640, a u ovoj jubilarnoj godini jedva 550 članova.

Potrebno je napomenuti da je članarina u 1950. godini iznosila svega 120 novih dinara, a u 1969. godini 2.000 starih dinara. Cijena krevetu u domu na Treskavici popela se sa 50 do 150, na 250 do 1.200 starih dinara. I pored tolikog povećanja ni ovo još nisu ekonomske cijene. Postavlja se pitanje, kuda bi došli kad bismo primjenili ekonomske cijene. Naročitu teškoću u radu Društva čini cijena prevoza do Treskavice. Društvo po članu dotira oko 2.500 — 3.000 starih dinara. Sigurno je, da ovo nisu jedine teškoće i prepreke dalnjem omasovljenju Društva, ali je činjenica da one bitno utiču na rad i omasovljenje.

Pored gornjih teškoća, Društvo se sukobljavalo i sa mnogim drugim teškoćama, a posebno sa pitanjem društvenih prostorija koje su jedno vrijeme uticale da se članstvo gotovo prepovoljilo. Uz veliko zalaganje Uprave Društva i svih njegovih članova, pitanje društvenih prostorija je ipak riješeno i to na potpuno zadovoljstvo.

Društvo je kroz proteklih 20 godina svoga rada prolazilo kroz razne krize i teškoće. Zahvaljujući svom članstvu uvijek je nalazilo najbolja rješenja i vjerujemo da će tako biti i ubuduće.

OSNIVANJE

Poznato je da je grad podno Trebevića prije Drugog svjetskog rata bio jak planinarski centar. Međutim, vihor rata raznio je planinarsku organizaciju, a sve njene objekte, izuzev jednog na Trebeviću, do temelja je uništilo.

Poslije oslobođenja počeo je intenzivan rad i djelatnost planinara BiH, a ponovno je centar bio grad na Miljacki — Sarajevo. Već drugo proljeće u oslobođenom Sarajevu donijelo je sa sobom vidne uspjehe na obnavljanju prijeratnog i stvaranju novog planinarskog društva. Stvorena su nova planinarska društva. Planinari su obnavljali u ratu porušene domove, izgradivali nove, markirali puteve, zasadivali goleti, a uporedno s tim aktivno učestvovali u obnovi i izgradnji ratom porušene zemlje.

U radnoj zajednici bivše Direkcije elektroprivrednih preduzeća BiH u Sarajevu, slučajno se našla mala grupa prijeratnih planinara. Kao članovi »Bjelašnice«, tada jedinog planinarskog društva u Sarajevu, oni su pripremili uvjete za osnivanje vlastite planinarske organizacije. Godine 1948. uspjeli su uformiti planinarsku družinu pri svojoj radnoj organizaciji.

Međutim, ta grupa planinara — entuzijasta nije stala sa radom. Naprotiv, počelo se s intenzivnim i organizovanijim radom. Izleti su bili sve češći, a broj učesnika sve masovniji. Sve su više odlazili na planine udaljenje od Sarajeva. Obilazile tako planine, došao je red i na planinu Treskavicu. Tom prilikom našli su na bivše lavačke kuće na Kozjoj Luci. Tu na zgarištu pao je prijedlog da se gradi, na tim istim temeljima, nova planinarska kuća.

IZGRADNJA DOMA I DRUGIH OBJEKATA NA TRESKAVICI

Planinarsko društvo »Treskavica« osnovano je u vrijeme intenzivnog razvoja planinarskog društva u BiH. U to vrijeme izgradnja planinarskih objekata uzela je širok zamah. Mnoge planine su bile gradilišta, a planinari, čiji broj nije bio malen, vrijedni graditelji.

Da se kojim slučajem nastavilo takvim tempom izgradnje — danas je svaka planina u našoj Republici imala, bar 1–2 planinarske kuće. Ovo zlatno doba razvoja planinarstva i izgradnje objekata potencirali su i ondanski uslovi. Naime, sve društveno-političke organizacije i radne zajednice, kao i društvena zajednica u cjelinama, incirali su razvoj planinarske organizacije i materijalno je obilno pomagali. Pored toga, planinarska organizacija je predstavljala snažnu i masovnu organizaciju, čiji su se članovi odlikovali nenadmašnim potencijalom radnog elana i entuzijazma, kakvi su se samo poželjeti mogli.

Za ilustraciju ove tvrdnje najbolje će poslužiti podaci o izgradnji planinarskih objekata na Treskavici. Novosnovano Planinarsko društvo »Treskavica«, zahvaljujući velikom razumijevanju, optimalnoj materijalnoj pomoći radnih kolektiva elektroprivrede Sarajeva, izgradilo je planinarsku kuću na Sustavcu, sklonište na vrhu Treskavice i veliki planinarski dom na Kozjoj Luci. Izgradnja ovih objekata je počela skoro istovremeno — 1950. godine. Prvo je izgrađena improvizirana prihvatna kućica na Kozjoj Luci, koja je služila za smještaj planinara-brigadista. Zatim, mala kuća na Sustavcu i dom na Kozjoj Luci. Ovi objekti su svečano otvoreni 4. oktobra 1952. godine. Za njih je utrošeno 42 milijuna dinara. Tim sredstvima placen je materijal i

Po povratku u Sarajevo, na prvom sastanku družine, prijedlog je usvojen i odlučeno je da se pristupi izradi projekta i pripremama za izgradnju novog planinarskog doma na Treskavici. Uporedo s tim, broj članova družine naglo se povećavao. Vec 1949. godine družina je brojila 155 članova. Dakle, tri puta više od minimalnog broja, potrebnog u ono vrijeme za formiranje samostalnog planinarskog društva. Tako stvoreni uslovi i intenzivan rad obavezivali su družinu da se formira društvo. Cesti, sadržajni, brojno veliki izleti, a uz njih i masovne radne akcije na gradnji doma ubrzali su proces prerastanja družine u samostalno društvo. Dana 21. aprila 1950. održana je osnivačka skupština, na kojoj su svi članovi donijeli odluku da se osnuje Planinarsko društvo »Treskavica«. Njegovi osnivači i članovi Inicijativnog odbora bili su: Đorđe Petrović, Rade Lasić (pokojni), Tereza Barać-Entraut, Hidajet Galičić i Vlado Travner. Na osnivačkoj skupštini izabrana je prva uprava u sastavu: Ing. Nikola Sedlar, predsjednik, Đorđe Petrović, potpredsjednik, Ljudevit Stuhec, sekretar, Mišo Simić, sekretar. Članovi prvog Upravnog odbora bili su: Mehmed Ablaković, Muhamed Ajanović, Tereza Barać-Entraut, Stefan Bek, Eduard Berkic, Hidajet Galičić, Maks Grajžar, ing. Karlo Huml, Taksim Filipović, ing. Aleksandar Jelovec, Jakub Krkbešević, Jakov Konforte, Rade Lasić (pokojni), Stefan Lorger, Remza Mušalić, Svetozar Rajčević, Aco Radović, Vječeslav Toperc i Vlčika Zagovec. U Nadzornom odboru bili su: Vojo Ljubić, Anton Papeš i Moric Montiljo, a u Disciplinskom odboru: Risto Bošković, Perihan Cengić i ing. Ivan Podboj.

dio stručne radne snage, dok je sve drugo urađeno dobrovoljnim radom planinara. Oni su pune dvije godine, po svim vremenskim uslovima, odlazili na radne akcije. Skoro svaček nedjelje 100–150 planinara — ponekad je taj broj bio dvostruko veći — gradili su ove objekte. Nisu rijetki primjeri da su radile čitavе porodice: muž, supruga i djeca. Mnogi graditelji su proveli svoje godišnje odmore na ovom radu. Radeći na ovim objektima planinari su dali preko 50 hiljada radnih sati. Dakle, pored utrošenih materijalnih sredstava, planinari su dali veliki doprinos i obavili lavovski dio posla, i to onaj najteži.

Posebno treba istaći, da su planinarama pomagali na izgradnji doma stanovnici Trnova i Turova. Planinari su tim stanovnicima za užrat pomogli na elektrifikaciji sela Turovi, što je za ono vrijeme bilo od posebnog značaja.

S obzirom na sretnu lokaciju i lijepe objekte, oni su ubrzo postali pretjesni za sve one koji su željeli da u njima provedu svoje nedjeljne i godišnje odmore. Jednostavno rečeno, planina Treskavica i novi domovi doživljavali su pravu invaziju posjetilaca. Ovakvo stanje primoralo je Društvo da potraži izlaza u proširenju doma na Kozjoj Luci. U toku 1957. i 1958. godine dom je preuređen i proširen za 40 novih ležaja, izgrađena je nova trpezarija sa 60 sjedišta, uveden vodovod i izgrađene ostale potrebne prostorije, te uvedeno električno svjetlo pomoću agregata. Ovako uređen i za planinarske prilike konforan dom, dobio je ime »Josip Sigmund«. Za ovo proširenje i uređenje utrošeno je 50 milijuna dinara.

Planinarski dom
na Treskavici za
vrijeme gradnje

Treba priznati, da na ovim radovima nije bilo toliko dobrovoljnog rada, kao u periodu gradnje, tačnije, planinari su dobrovoljno uveli vodovod u dom, nosili materijal i obavili još neke manje radove, ali se njihov učinak sveo na svega 5 hiljada dobrovoljnih sati. To, nesumnjivo, znači, da je nekadašnji planinarski entuzijazam opao i da je prošlo ono zlatno doba. Mladi nisu nastavili istim tempom kao njihovi prethodnici. Mislimo, da se nisu u tolikoj mjeri izmijenili ljudi, koliko uvjeti i način života. Ipak, tačna je narodna poslovica koja kaže: »Vrijeme kule gradi — vrijeme kule razgradiće!«

Zanimljivo je navesti podatke o tome kako je Društvo dolazio do potrebnih sredstava za ovu izgradnju i za drugu planinarsku aktivnost. U prvom redu, znatnu materijalnu pomoć pružili su mu radni kolektivi: »Elektrana«, »Elektroprojekt«, »Elektroremont«, »Elektromontaža«, »Elektrocentar«, GP »Vranica«, GP »Soča«, »Bralim« i Fabrika duvana. Pored toga, razumljivo je da nije izostala pomoć Planinarskog saveza BiH, Gradskog planinarskog saveza, GN odbora Sarajevo, odnosno Gradskog vijeća, kao i opštine Trnovo. Doduše, najveći dio dali su članovi Društva. Oni su ne samo radili i gradili, nego su davali lične novčane priloge, beskamatne zajmove, prikupljali sredstva putem oglasa, radili u domovima na Crepoljskom i Trebeviću u vremenu kada je ovo Društvo tamo držalo objekte, te su tako od komercijalno-ugostiteljskih objekata (gdje su, naprimjer, služili goste) pribavljali sredstva za održavanje ne-komercijalnog, sasvim planinarskog objekta na Treskavici.

Kolike su napore uložili članovi Društva da izgrade objekte na Treskavici, a posebno da bi ih održali u posljednjih nekoliko godina kada su planinarski objekti postali nerentabilni u novim privrednim uvjetima, najbolje svjedoči primjer da je u ovoj jubilarnoj godini dom »Josip Sigmund« renoviran i preuređen, a kuća na Sustavcu premještena do izvora kod spomen česme Sulje Suljagića, ponovno pokrivena i sposobljena za boravak planinara.

Sredstva za ovo su pribavljena od najamnije društvenih prostorija, dijelom od oglasa za reklame radnih kolektiva, kao i pomoći članova u raznim vidovima. Eto, tako, zahvaljujući maksimalnom zalaganju članova Društva i pomoći radnih kolektiva, danas planinarski dom »Josip Sigmund« spada u red najvećih i najlepših planinarskih domova u Jugoslaviji.

Dom »Josip Sigmund« na Kozjoj Luci nalazi se na visini od 1500 m. Građen je od kamena i drveta, s prizemljjem i prvim spratom. Po krivenim hodnikom vezan je s nusprostоријама i ostavom za drva. U prizemlju se nalazi prostorija za ljetni boravak za 60 osoba, a u parteru velika sala sa istim brojem sjedišta, te mala sala sa 25 sjedišta i kuhinja sa ostavom. Iz prizemlja vodi stepenište na prvi sprat, gdje se nalazi 15 soba, od kojih 6 jednokrevetnih namještenih sa polukaučevima, dvije dvokrevetne, tri trokrevetne, tri četvorokrevetne i jedna petkrevetna soba. U potkroviju je grupna planinarska soba sa 18 kreveta i jedna ostava. Dom je snabdjeven hranom i pićem, stalno je otvoren, ima vodovod, kanalizaciju i električno osvjetljenje pomoći agregata. Snabdjeven je posudem, opremom i inventaram u solidnom stanju.

Kuća na Sustavcu, na nadmorskoj visini od 1018 m, ima sobu i kuhinju s potrebnim namještajem i inventaram.

Kada je riječ o domovima, treba reći da su članovi Društva prije osam godina postavili temelje i novom domu na Crepoljskom, ali se s gradnjom stalo u parteru, jer potrebna sredstva ni do danas nisu pribavljena, pa tako nezavršena građevina stoji i propada. Društvo je bilo primorano da ovu građevinu zapostavi na račun objekata na Treskavici. Nama, bilo je važnije održati postojeće objekte, nego izgraditi novi dom. Žapravo, u »Treskavici« smatraju, da je teže održati i sačuvati staro, nego izgraditi novo.

Međutim, članovi »Treskavice« s pravom se nadaju da će, uz pomoć radnih zajednica i zainteresovanih faktora u gradu, nastaviti izgradnju započetog doma na Crepoljskom, te da je blizu kraj tog dugog čekanja.

Povratak s izleta
na Treskavicu

S koliko ljubavi su radili u proteklih 20 godina članovi PD »Treskavica« svjedoči i podatak da je Društvo u znak priznanja dobilo Spomen-plaketu grada Sarajeva, zlatne značke Planinarskog saveza Jugoslavije i Bosne i Hercegovine, a uz to još niz diploma, nagrada, pohvala i drugih društvenih i sportskih priznanja. Istaknuti pojedinci Društva takođe su dobili razne oblike priznanja. Po red ostalih navodimo: 14 zlatnih, 9 srebrnih i 6 bronznih znački Planinarskog saveza BiH,

4 zlatne i 6 srebrnih znački Planinarskog saveza Jugoslavije, 6 plaketa i nagrada od lokalnih organa vlasti i Saveza organizacija za fizičku kulturu. Ovi podaci na završetku dvadesete godine rada Društva nisu konačni, jer se očekuju nova priznanja i nagrade, bar onim najvrednijim, za čije ime su vezani uspjesi Društva, onima koji su svojom aktivnošću i djelovanjem pridonijeli razvoju i uspjehu planinarstva u Bosni i Hercegovini.

PLANINARSKA DJELATNOST

U svojoj aktivnosti planinari PD »Treskavica« u proteklom periodu okrenuli su se svojoj osnovnoj djelatnosti: razvijanju planinarskoga i svemu onome što ono donosi. Razvijen je duh ljubavi prema planini, prema lepotama prirode — poznatim i nepoznatim, prema osvojenim i neosvojenim vrhovima, dolinama i jezerima, prema kanjonima, hućnim bistrim planinskim potocima i rijekama, brzacima i mirnim tokovima.

Planina je tako postala smisao, sadržaj i život Društva i njegovih članova, njihova streljjenja i održicanja, radost, tuga i žrtvovanja. Razvijali su duh ljubavi prema svojim planinama koje su u najnovoj historiji bile dom i sloboda, baza za akciju i pobedu.

U takvim okolnostima za planinari nije bilo administrativnih granica, već su oni kroz svoju aktivnost razvijali drugarstvo — bratstvo i jedinstvo — ideju naše revolucije, naših stradanja i pobjeda.

U svom dvadesetogodišnjem planinarskom djelovanju članovi »Treskavice« obišli su skoro sve planine u našoj zemlji. Od matične Treskavice staze su vodile legendarnoj Zelen-gori, slavom i krvlju opjevanoj Sutjesci, Magliću, Volujaku, Bjelašnicu, Visočici, Prenju, Čvrsnici, Čabulji, Bitovnji, Zecu, Vranici, Vlašiću, Kozari, Konjahu, Ozrenu, Crepoljskom, Čičinjo Crvenoj Romanji, skijaškim terenima ljetopitice Jahorine i izletištima Trebevića.

Njihovi koraci doprli su do Pelistera, Šar-planine, Kopaonika, Prokletija, Komova, Sinjaljevine, Durmitora, Karavanki i Triglava, pa sve do Mont Blanca. Tako su njihove staze i nogostupi stvorili prostranu mrežu, ali u njenom središtu uvijek je bila i ostala Treskavica. Kuda su god išli, ponovo su dolazili i vraćali se na Treskavicu.

Planinari »Treskavice« učestvovali su u svim masovnim i organizovanim akcijama planinarske organizacije: sletovima, marševima, pohodima, štafetama i drugim oblicima planinarske aktivnosti. Učestvovali su na saveznim sletovima, na Sutjesci s 56, u Prokletijama s 39 i u »Užičkoj Republici« s 25 članova.

Na republičkim sletovima su bili organizatori, konačari i aktivni učesnici: na Boračkom jezeru bilo je 265, Plivskom jezeru 62 i Igmanu 45 članova. Na sreskim sletovima: na Vlašiću 32 i na Sokocu 43 člana.

Marševi i partizanski pohodi također su bili dio sadržaja rada. Na njima su planinari, posebno mladi, osvježavali našu historiju. Navodimo samo najvažniji dio tih pohoda:

Igmannski marš: 19 puta s 222 člana;
Marš tragom oslobođilaca Sarajeva: 4 puta s 30 članova;
Tragom III i IV ofanzive: 2 puta s 8 članova;

Titovom štafetom na vrh Maglića: 1 put sa 7 članova;
Stafeta Vlašić—Jajce: 1 put s 8 članova.

RADE LASIĆ

Ima, tako, ljudi koji od malih nogu zavole planinu i ostanu joj za uvijek vjerni. Jedan od tih bio je, svakako, Rade Lasić. Mladi metaljski radnik Glavne željezničke radione u Sarajevu počeo je, kao i ostali njegov drugovi, još prije Drugog svjetskog rata raditi u planinarskoj organizaciji. Skromnim sredstvima, ali velikom voljom i neizmernim entuzijazmom obišao je skoro sve naše planine. Vodio je mlade nogostupima i prenjskim krševima, vraničkim livađama i, hrabreći ih, penjaо se u visine preko polica i litica do vrha Triglava.

Poslijeratno planinarstvo u Bosni i Hercegovini Rade je mnogo zadužio. S velikom ljubavlju predano je radio niz godina. Jedan je od osnivača PD »Treskavica«. Njegovo ime usko je vezano za izgradnju planinarske kuće na Sustavcu, doma na Kozjoj Luci i Đokinog tornja na vrhu Treskavice. Radeći na ovim objektima on se pokazao istinskim pregaocem. U svakom poslu je bio primjer i prednjačio je, ali je bio i ostao skroman i tih.

Prerana smrt u naponu snage prekinula je druga Radu u njegovom plodnom radu (rođio se 13. XI 1909, a umro je 9. II 1957). Iako Rade Lasić nije više među svojim nekadašnjim drugovima, oni ga se svakom prilikom rado sjećaju, pa tako i prilikom 20-godišnjice svoga rada.

Na ostalim pohodima, stopama proletera i značajnim mjestima iz NOB-e, našli su se članovi »Treskavice« zajedno sa ostalim planinarkama Sarajeva, Bosne i Hercegovine i Jugoslavije.

Markirali su planinarske putove sarajevske transverzale, kao i one po Crepoljskom, Zelenjengori, Durmitoru i sve one što postoje na Treskavici ili vode prema ovoj planini.

Osim toga, Društvo njeguje jednu vrlo lijepu i plemenitu aktivnost. Riječ je o susretu planinara Jugoslavije pod nazivom »Susret bratstva i jedinstva«. Sam naziv susreta govori o njegovom karakteru. Svake godine dva puta, za Dan bora i Dan Republike, održavaju se ovi susreti, uvijek na drugoj planini i u drugoj republici. Učesnici ove popularne planinarske manifestacije nestrpljivo očekuju nove susrete, a uvijek se s oduševljenjem vraćaju kućama, puni utisaka, novih poznanstava i drugarstva. Ove i slične izlete Društvo njeguje i podržava, a to će i ubuduće činiti, jer je »Treskavica«, uz PD »Pobedu« iz Beograda i PD »Skopje« iz Skoplja, jedan od osnivača ove akcije. PD »Treskavica« bila je i domaćin ovog susreta na Kozjoj Luci, na kojem je bilo 80 učesnika iz svih krajeva naše zemlje.

Posebno treba spomenuti da su članovi Društva učestvovali na mnogim orientaciono-

nim, smučarskim i drugim takmičenjima, sa kojih su donosili značajne trofeje Društvu. Ove uspjehe su, uglavnom, postizali mladi članovi, mladići i djevojke.

Zapažena je i međudruštvena planinarska aktivnost. Nju Društvo smatra jednim od osnovnih zadataka. Želja članova je bila i ostala da se kroz međudruštvenu aktivnost razvijaju plemeniti ideali planinarstva i drugarstva. U tome su uspjeli u znatnoj mjeri, jer su se uvijek nalazili u tim akcijama, a i sami su bili inicijatori i organizatori brojnih međudruštvenih izleta i drugih oblika ove aktivnosti.

Kako na mlađima svijet ostaje, Društvo je nastojalo da u svoje redove uvrsti što veći broj mlađih planinara, pomažući njihov rad, razvoj i aktivnost. U tome je bilo dosta uspjeha. U Upravnom odboru je preko polovine mlađih. Oni su nosioci mnogih zadataka i manifestacija. »Omladinske večeri« imaju odgovarajući sadržaj i vrlo su uspjele, a omladinski izleti su posebna draž, jer su sadržajni i zanimljivi.

Rezultati su tu, novi kadrovi također, pa je zato budućnost planinarstva svjetla. Do sada uloženi trud nije ostao bez rezultata.

Dvadeset godina života i rada jednog društva su dug i ujedno kratak period za ostvarenje svih onih idea kojima je protkano planinarstvo. Ne bi bilo iskreno prešutjeti da je bilo i neuspjeha — srećom, daleko manje i sa malo posljedica. Uspjeha je bilo daleko više. O tome svjedoče postignuti rezultati.

Svoju ljubav prema planini članovi su manifestovali kroz mnogobrojne izlete. Zauzele bi mnogo prostora kada bismo nabrojali bar jedan dio njih. Cinjenica je da ih je bilo više stotina, sa nekoliko hiljada učesnika, raznih doba starosti i polova.

Svakako društvo mora razvijati svoju matičnu bazu. Domu na Kozoj Luci posvećivana je stalna pažnja i za njegovo održavanje odvajan

je i posljednji dinar. Međutim, sve bi to bilo vrlo malo, da nije bilo radnih akcija u kojima su članovi dobrovoljnim radom nosili dio po dio materijala na svojim ledima, po lijepom i kišnom vremenu, ljeti i zimi, pa tako sagradili svoj lijepi dom na Kozoj Luci, današnji centar aktivnosti na Treskavici. Dali su preko 50 hiljada dobrovoljnih radnih sati, da bi danas uživali u plodovima svoga rada, i ne samo oni, nego svaki onaj tko dove u ovo lijepo planinarsko zdanje. Imponuju ovakvi podaci, i oni daju novi podsticaj za rad.

I na kraju, kada sumiramo sve, možemo biti zadovoljni, jer je »Treskavica« dala svoj skromni doprinos razvoju planinarstva.

Na mlađima je da nastave gdje su stari stali.

PROPAGANDA PLANINARSTVA

Pored ostalih planinarskih aktivnosti, članovi PD »Treskavica« postigli su značajan uspjeh i na propagandi planinarstva. Treba istaći da je PD »Treskavica« jedino planinarsko društvo u BiH koje je uspješno izdavao svoj ilustrovani list. Nakon nepune tri godine postojanja objavljen je 1953. prvi broj pod naslovom »Glas planinara«. Ovaj list je tretirao, pored rada i vijesti iz Društva, problematiku planinarstva u BiH, pratio rad svih planinarskih društava, objavljivao planinarske putopise, reportaže i registrovao sve akcije, pohode, marševe i svaku planinarsku aktivnost. Bogato je bio ilustrovan fotografijama i imao je solinu tehničku obradu. Izlazio je jedanput mjesečno u 2000 primjeraka. Ured-

nici su bili Đorđe Petrović, Milan Ševaljević i Drago Novotni.

»Glas planinara« je prestao izlaziti 1955. godine, ali ne zbog finansijskih teškoća ili nedostatka materijala i članaka, nego po preporuci skupštine Planinarskog saveza BiH održane na Crepoljskom, kada je zaključeno da će umjesto toga lista Savez izdavati jedinstveno glasilo za BiH. Tek poslije dvije godine počeo je izlaziti list »Planinar«, ali je, na žalost, bio kratkog vijeka. Doživio je sudbinu mnogih svojih prethodnika.

Ista sudbina zadesila je i časopis »Staze«, koji je izdavao PD »Energoinvest«. Ovaj časopis je, nesumnjivo, bio na putu da, poslije

NAS PREDSEDJEDNIK

Zivotni putovi i sudbine ljudi su različiti. Neki se opredjeljuju isključivo sebi, porodići, nauci, nekom hobiju ili drugoj preokupaciji, a neki se opuste da ih sudbina vodi i nosi. Svakako, rijedi su oni koji pretežni dio života posvetile jednoj društveno-sportskoj organizaciji.

Predsjednik PD »Treskavica« Aleksandar Obadović već punih 18 godina vezan je za rad svog Društva, pripjen uz njega kao bršljan. Bila bi gruba greška govoriti o PD »Treskavica«, a ne spomenuti i njenog dugogodišnjeg predsjednika. Svi uspjeli i neuspjesi — ovih posljednjih je neuporedivo manje — vezani su za njegovo ime. On je okonsica Društva.

Kad god se »Treskavica« našla u teškoćama, on je našao izlaza i Društvo izveo na pravi put.

Prošle su rotacije, smjenjivalo se članstvo, obnavljale se i podmladivale snage, događale se sve moguće fluktuacije, ali kroz proteklih 18 godina nikome nije ni na um palo da bi trebalo rotirati predsjednika ili mu omogućiti zasluzeni odmor. Za njega, jednostavno, ne postoji smjena, niti važi rotacija, niti to članstvo želi.

Na svakoj godišnjoj skupštini Društva, kod izbora predsjednika, u dvorani je odjekivalo skandiranje: »Aco, Aco!« — i tako popularni Aco, kao po nekoj sudbini, po volji cijelokupnog članstva, predvodi Društvo već punih 18 godina.

Svojim uvijek pravičnim stavom, očinskim savjetom, uzornim organizacionim sposobnostima, vještim ekonomisanjem i svojom već

dovoljno stečenom popularnošću i ugledom daje garantiju da će i ubuduće uspješno predvoditi članove »Treskavice«.

**Spomen-česma
Sulji Suljagiću
na Sustavcu**

»Naših planina« i »Planinskog vestnika«, postane naš najbolji planinarsko-smučarski i turistički časopis. »Treskavica« je izdašno pomagala »Staze«, jer je ovaj list smatrala svojim, ustvari, takav je odnos i bio.

Godine 1964. ponovno oživljava u Društvu izdavačka djelatnost. Ovog puta su objavljene dvije ilustrovane publikacije. U prvoj, pod naslovom »Treskavica« daje Uzeir Beširović-Bešo na 20 stranica opis planine Treskavice. Ova uspješna publikacija i bogato ilustrovana fotografijama samog autora i Muggima Haračića, te kartom ing. Mustafe Jasike, rezultira kao zapažena planinarska sveska.

Druga, također solidno obrađena publikacija, imala je naslov »To je naša planina«. Na 17 stranica objavljeno je 12 fotografija D. Entrauta, U. Beširovića i M. Haračića. Tekst, impresije o planini Treskavici, uspješno su napisali dr H. Caušević i D. Entraut.

Pored izdavačke djelatnosti, PD »Treskavica« i njeni članovi su postigli značajne rezultate i uspjehe u drugim oblicima propagande. Niz godina izdavali su zidne kalendare. Izradeno je i rasturenje nekoliko hiljada komada razglednica. Društvo je tri puta izdavalo značke i ambleme u nekoliko hiljada primjeraka.

Desetak posljednjih godina pojedini članovi Društva, naročito Uzeir Beširović-Bešo, konstantno daju svoje zapažene priloge planinarskoj emisiji koju emituje svakog petka u 16,08 sati Radio Sarajevo.

Posljednjih godina članovi »Treskavice« prikazuju kolor-dijapozitive u Sarajevu i drugim gradovima, pa su na taj način dali značajan doprinos popularizaciji naših planina i propagandi planinarstva. Pojedini članovi su uspješnim fotografijama sudjelovali na svim gradskim i republičkim izložbama planinarske fotografije, te u jakoj konkurenciji, zauzimali zavidna mjesta. Društvo je omogućilo i materijalno pomoglo Uzeiru Beširović-Beši da 1968. godine u Sarajevu priredi svoju prvu samostalnu izložbu planinarske fotografije, pod nazivom »Planine Bosne i Hercegovine«. Za šest dana, koliko je izložba bila otvorena, u reprezentativnom salonu Radničkog univerziteta »Đuro Daković«, 73 eksponata snimljenih na 17 planina BiH, razgledalo je 5000 posjetilaca, što predstavlja svojevrstan rekord. Bilješke u knjizi dojmova pune su riječi hvale građana Sarajeva svih mogućih zanimanja i doba starosti, što dokazuje da je ova izložba bila najuspjelišta priredba ovog karaktera u posljednjih 20 godina.

Rad Društva, njegove akcije i uspjehe redovno bilježi dnevna štampa. Najviše članaka objavljeno je u sarajevskom »Oslobodenju«, zatim u listu »7 dana«, dok je Radio Sarajevo emitovao više priloga svake godine.

Revija »Naše planine« često objavljuje članke, vijesti i fotografije o planini Treskavici i Društву, pa na taj način daje najveći publikitet planini Treskavici i Društву.

JUBILARNA GODINA

U želji da jubilarnu 20-godišnjicu obilježe znatno više, nego što su učinili prilikom proslave 10. i 15. godišnjice, članovi PD »Treskavica« usvojili su na XIX godišnjoj skupštini obiman program. Raznovrsne akcije koje

sadrži taj program zahtijevale su angažovanje cijelokupnog članstva, naročito onih najaktivnijih — članova Upravnog odbora. Ovdje ćemo spomenuti samo akcije programa o kojima nema riječi u ostalim napisima.

Planinari su ljudi koji se ističu humanošću. Imaju osobinu da njeguju drugarstvo i prijateljstvo i da ne zaboravljaju one drugove koji su ih napustili zauvijek. Članovi »Treskavice« vode naročitu brigu za očuvanje uspomena na one kojih više nema među nama živima. Tako su, na primjer, u želji da bi sačuvali uspomenu na Sulju Suljagića, planinarskog pionira u Bosni i Hercegovini, i Radu Lasića, osnivača i vrijednog entuzijastu »Treskavice«, podigli dvije spomen-česme na Treskavici i nazvali ih njihovim imenima.

Spomen-česmu Sulji Suljagiću na Sustavcu izgradili su članovi Mugdžin Haračić, Muhammed Tabaković i Ibrahim Kamarić. Oni su dobrovoljnim radom završili kaptažu i izgradili česmu.

Spomen-česmu Radi Lasiću na Skoku izgradili su dobrovoljnim radom Franjo Gnidica, Enver Kupusija, Bogdan Pavičević, Uzeir Beširović i Medo Jusović uz pomoć Lotti Supanc i Mirjane Janjatović.

Tako je planina Treskavica, zahvaljujući dobrovoljnim radom planinara entuzijasta, dobila dva solidno uredena izvora, koji sada služe planinarima, tamošnjim stanovnicima i svima onima koji produ putem Sustavac-Kozja Luka. Nadamo se da će buduća pokoljenja ove objekte održavati i čuvati.

Pripremljena je spomen-ploča koja će biti postavljena na Babinom Zubu, više Bentbaše, 10. aprila 1971. godine na 20-godišnjicu tražiće smrti mladog alpiniste Hidajeta-Harija Haračića.

Dvadesetogodišnjica Društva poklapa se s 50-godišnjicom SKJ i Sindikata, pa su članovi za ovu priliku postavili prigodnu spomen-

ploču na najvišem planinskom vrhu Bosne i Hercegovine — na Magliću (2386 m), kako bi obilježili ove značajne godišnjice. Tako danas na »planinskom krovu« Bosne i Hercegovine stoji jedinstvena spomen-ploča. Za postavljanje ove ploče posebna zasluga pripada članu Uzeiru Bešireviću — Beši, koji je sam izvršio ovaj posao. On je od Stubice na svojim ledima iznio kamenu ploču i sav potrebnii materijal, te postavio ploču.

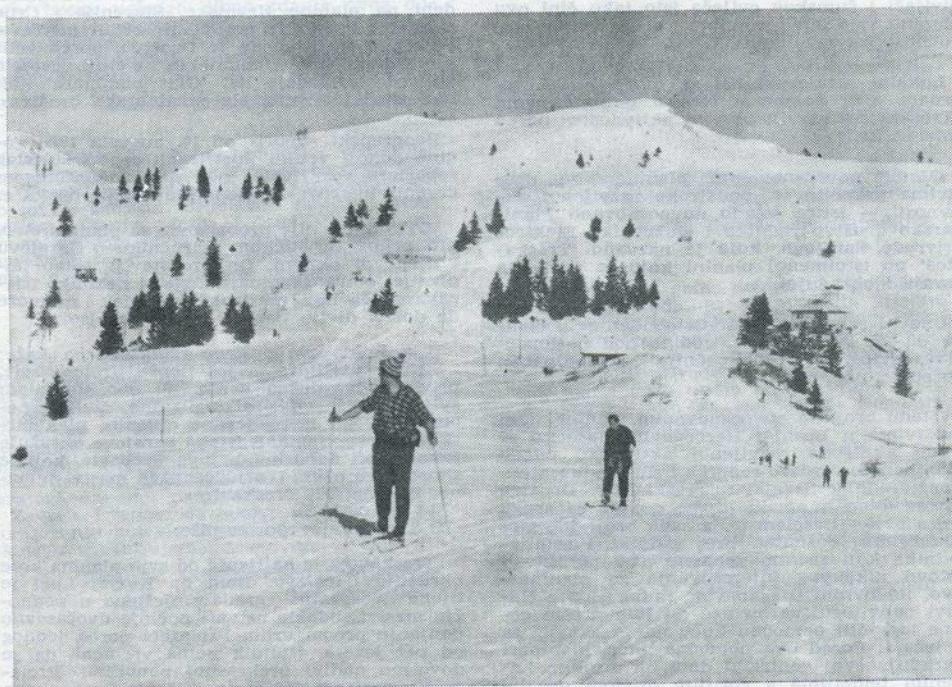
Spomen-ploča je takođe postavljena na vrhu Treskavice, uz »Đokin toranj«. Svrha joj je da se proslava zabilježi i na najvišem vrhu planine čije ime nosi Društvo.

U domu »Josip Sigmund« postavljena je posebna ploča u znak zahvalnosti i odavanja priznanja osnivačima i graditeljima doma, vrijednim članovima i svima onima koji su na bilo koji način pridonijeli radu i uspjehu Društva za proteklih 20 godina.

Obnovljeni su svi pravci markiranih putova na Treskavici. Ovo su uradili, uglavnom, vrijedni članovi omladinske sekcije. Najveći udio je dao Davor Pelegrini.

Osim spomenutih, do sada je bilo niz manjih akcija, koje su se uklopile u program proslave.

Završni dio i smiraj ove burne godine, u kojoj se krunišu uspjesi i sumiraju rezultati, bit će svećana akademija »Aprilska noć« 1970. godine. Kako se predviđa, ona će biti spektakl u kome će se planinari na njima svojstven način radovati, veseliti i zabavljati. Za tu priliku, pored ostalog, predviđa se prigodna izložba fotografije, podjela darova, odaavanje priznanja i, što je najvažnije, preuzimanje novih obaveza i zadataka.

Crepolsko

Drugi o Treskavici i o PD »Treskavica«

Za proteklih dvadeset godina rada, PD »Treskavica« dalo je dosta razloga i povoda da se o tome radu govori i piše putem javnih sredstava informacija.

Radi ograničenog prostora sasvim je razumljivo da nije moguće reproducirati ni približan broj objavljenih članaka, pa se stoga osvrćemo samo na pojedine fragmente članaka iz nekih listova. Također nismo koristili napise objavljene u časopisima »Naše planine«, »Staze« i drugim planinarskim listovima i časopisima, jer su čitaocima — planinarima uglavnom poznati. Evo, nekih isječaka iz članaka!

Sportski list »Fiskultura i sport« iz Sarajeva u članku od 12. juna 1950. godine, pod naslovom »Treskavica dobiva novi dom«, piše:

»U nedjelju, 4. juna, počelo je ostvarenje velikoga plana. Izvedena je prva radna akcija. 85 ljudi, pješačeci oko 10 kilometara, uz strmi teren nosili su materijal potreban za izgradnju jedne montažne kuće za smještaj i konacanje planinara-brigadista PD "Treskavice". Toga dana je završeno oko 80% radova na montažnoj kući. Istog dana izvršeno je i maziranje puta u dužini od 16,5 kilometara. Postavljena su 4 markaciona stupa, 6 tabli i preko 700 znakova. Nije slučajno da je baš Treskavica određena za izgradnju ovakvog doma. To je planina bogata smučarskim i alpinističkim terenima. Veliki broj vrela i pet jezera omogućavaju osvještenje planinara. Bogatstvo divljači i šumskog cvijeća isto tako čini ovu planinu vrlo interesantnom i pruža velike mogućnosti za razondu.«

Lokalni sarajevski list »6. april« od 15. februara 1951. godine u članku pod naslovom »Treskavica razvija svoju aktivnost«, pored ostalog, kaže:

»Među novoosnovanim planinarskim društva naročito se, po široko razvijenoj aktivnosti — ističe mlađe novoosnovano Planinarsko društvo radnika i službenika Elektroprivrede Sarajevo, koje je nazvano "Treskavica" po istoimenoj planini koju je uzeuo da osvaja i obraduje.«

Dnevni sarajevski list »Oslobodenje« u članku od 23. januara 1951. godine pod naslovom »Treskavica sve pristupačnija za planinare«, pored ostalog, piše:

»Među brojnim novoosnovanim planinarskim društvima u Bosni i Hercegovini naročito se ističe u široko razvijenoj aktivnosti mlađe Planinarsko društvo radnika i službenika Elektroprivrede u Sarajevu "Treskavica". Društvo je osnovano u aprili prošle godine sa svega nešto preko 100 članova, a sada broji 415, među kojima je znatan broj radnika i zemljoradnika koji sve do nedavno nisu pokazivali gotovo nikakvog interesovanja za planinarnstvo. Redovnim izlaskom na radne akcije članovi ovog Društva su već do jula prošle godine izgradili pomoćnu kuću na Treskavici sa 30 ležaja. Pored ove pomoćne kuće, planinari izgraduju svoj centralni dom na visokim kamenim temeljima s gornjim dijelom od drveta. Dom se brzo izgrađuje i u planu je da se do maja ove godine potpuno završi.«

»Oslobodenje« od 29. januara 1954. godine donosi članak pod naslovom »Sa godišnje skupštine 'Treskavice' — Društvo sa oko 1400 članova. Organizovan 171 izlet na planine Bosne i Hercegovine«. U ovom članku, pored drugog, se kaže:

»Peta godišnja skupština PD 'Treskavica' predstavljala je mali jubilej — petogodišnjicu osnivanja ovog Društva. Skupštini su, pored 200 planinara, prisustvovali i gosti: Rade Kušić, predsjednik Saveza planinara Jugoslavije, Stevo Jokanović, predsjednik Saveza planinara Bosne i Hercegovine, predstavnik PD 'Celje' iz Slovenije, te delegati planinarskih i smučarskih društava iz Sarajeva. Iz godišnjeg izvještaja može se zaključiti da je Društvo u prošloj godini postiglo vidne uspjehe. Pored planina Bosne i Hercegovine, izleti su priredeni na planine Hrvatske, Slovenije i Crne Gore i održano je pet planinarskih marševa. Potrebno je istaći da je Društvo, pored velikih finansijskih i tehničkih smetnji, uspjelo da redovno izdaje list 'Glas planinara' koji ima značaj i za ostala planinarska društva.«

Beogradski »Sport« od 10. augusta 1955. godine donosi veliku ilustriranu reportažu svog reportera Dž. Husića pod naslovom »Tragom crvenih krugova«. U podnaslovu reporter kaže:

»Ovaj napis nije propaganda za planinarstvo, niti prilog turističkom priručniku o Sarajevu i njegovoj okolini. On predstavlja samo impresiju jednog planinara koga je nekoliko izlaza oduševilo. Jer, drukčije čovjek i ne može da doživi divlje ljepote bosanskih visova.«

U početku ove opširne reportaže on kaže: »Divna je Ilijada, a još ljepše Vrelo Bosne, privlačna vazdušna banja, ali ono što mladi svijet najviše voli, to su planine, divlje i neobradene, ali ispresjecane crvenim planinarskim markacijama. S istoka Sarajevo okružuje Romnija i Jahorina, s juga Trebević, koji je skoro ušao u grad, s jugozapada masivi Igmana, Bjelašnice i Treskavice.«

O Treskavici reporter piše:

»Treskavica je najljepša od svih planina koje okružuju Sarajevo. Dom na Kozoj Luci je lijepa dvospratna zgrada smještena u podnožju masiva, odakle ustvari počinje dvočasovno penjanje prema vrhu. Prolazeći pored jednog od pet jezera, izletnik nema vremena da se dovoljno nadivi prekrasnoj panorami. Prelazeći visinu od 2000 metara, čovjek se nekako čudno osjeća, ali ga uskoro zaokupi pogled s vrha, ili susret sa stadijima divokozra, čiji se

čuvat — jarac — ponosno šepuri na suncu. Sarajevsko »Oslobodenje« od 13. februara 1958. godine donosi napis pod naslovom: »400 novih članova«, u kojem se ističe:

»Planinarsko društvo 'Treskavica' spada u red najvećih i najaktivnijih planinarskih društava u Bosni i Hercegovini. Za godinu dana broj članova od 970 popeo se na 1475, što se smatra velikim uspjehom na omasovljenju članstva.«

Sa veoma oskudnim materijalnim sredstvima otočela je izgradnja novog planinarskog doma na Crepoljskom. Temelji su izgrađeni

kao i visoki parter, ali su radovi i dalja izgradnja obustavljeni, jer je nestalo sredstava. U Društvu se vjeruje da će radovi uskoro biti nastavljeni.

U planinarskim djelatnostima ovo Društvo učestvovalo je u svim vidoživima. Na sletu planinara Bosne i Hercegovine, koji je održan na Boračkom jezeru, »Treskavica« je bila najbrojnija — 265 članova, s vlastitim logorom i naseljem uz obale jezera. Ekipa Društva, iako po prvi put nastupa u disciplini orijentacionog takmičenja, osvojila je drugo mjesto. Ovo Društvo podjednako aktivno djeluje i preko ljeta i preko zime.«

IZ KNJIGE DOJMOVA DOMA »JOSIP SIGMUND«

Planinu Treskavicu i dom »Josip Sigmund« posjetili su mnogi planinari, a i oni koji to nisu. Evo, šta su neki posjetiocu rekli o planinarskom domu i planini:

»Iznenadilo me kada sam posle golih stena divljе Bosne ugledao divno zdanje ovog doma. Dom je zaista divan i žao mi je što u njemu ne mogu ostati duže. Ovakvi domovi mnogo bi doprineli razvitku planinarstva i turizma u Bosni.«

Radišić Vlado, PD »Zrenjanin«

»Treskavica je jedna biološka zajednica flore i faune, koja je na mene ostavila snažan utisak, koji neću nikada zaboraviti. Samo mi je žao što nisam bio sam da prisustvujem rikanju jaraca i buci vjetra i još mnogo drugom. Ona se može s pravom da uporeduje sa najlepšim slovenačkim planinama, a ja joj ipak dajem primat.«

Obradović Milan, PD »Mosor«

»Poslije dvodnevne ture Crepoljsko—Jahorina—Treskavica, evo nas opet u dragom domu na Kozoj Luci na lijepoj Treskavici. Nalazimo se drugi put u ovom domu, a osjećamo se kao da smo srasli s njime, te nam za one dane od 15.—20. VII. 1956. u punoj mjeri zamjenjuje naš dom. Najviše tome doprinosi bliski kontakt planinara PD »Treskavica« iz Sarajeva s nama planinarama PD »Grafičar« — Zagreb, i želimo da takovo planinarsko razumijevanje potraje i nadalje. Mnogo zahvaljujemo drugovima...«.

Salković Stjepan-Cepo i drugovi,
PD »Grafičar«

»Lijep je i dom i okolina, lijepa je i Treskavica, ali su najdraže uspomene i utisci od susreta sa dobrim drugovima — domaćinima ovog doma — planinarima PD »Treskavica«.«

Dizdarević Nijaz

»Velička je riječ »priroda« koja je došla do punog izražaja ovih dana koje sam proveo ovđje doveći se prirodnim ljepotama Treskavice i uživajući u ovom domu.«

Medić Jovo

»Mi smo došli iz naše divne Srbije, ali ovo što smo ovde videli, vrlo nas je oduševilo.«

Kosta Prodanović i drugovi

»Impresionirana sam prirodnim ljepotama Treskavice. Priroda ju je ukrasila lijepim jezerima, vrletnim stijenama, pitomim liva-dama, a vodopad vrlo romantično djeluje. Mogućnost za izlete je povoljna, tako da se ovđje ljubitelji prirode ne mogu dosadivati, pa čak kad i duže ovđje borave. Dom je lijep i ugodan, tako da sam tu sa zadovoljstvom provela nedjelju dana.«

Kriškov R.

»Očarane prirodnim ljepotama Treskavice, njenom florom i faunom, duboko impresionirane drugarstvom i požrtvovnošću planinara, ostavljamo ovu krasnu planinu.«

Zlata i Jelka Vinković

Izlet na Crepoljsko

Pozni jesenji dan. Suncem obasjano Crepoljsko radosno je primilo pedesetak planinara-veterana iz grada Sarajeva. Oni su ovamo došli da se još jednom sastanu u planinarskoj prirodi. Bilo je to ostvarenje zaključka koji su donijeli na planinarskom sijelu, održanom proljetos u prostorijama PD »Treskavica«. Naime, slavljenik 20-godišnjeg jubileja, PD »Treskavica«, pored ostalog programa, pozvalo je sve prijeratne planinare iz Sarajeva, bez obzira čiji su sada članovi i da li se još bave planinarstvom ili ne. Odziv je bio iznad očekivanja, a inicijativa mnogo hvaleljena. Eto, tako na zelene proplanke Crepoljskog ponovo dodoše oni koji su udarili temelje i izgradili planinarske objekte u Bosni i Hercegovini. To je generacija koja je razvila planinarsku organizaciju do zavidne mjere.

Ovog puta oni na sebi donesoše krupno breme godina, s dobrom zalihom planinarskog i penzijskog staža. Mnogi od njih su imali povita leđa i oskudnu kosu na glavi. Svi su bili sijedih vlasti, koraci im usporenii. Puni su sjete. Inače su raspoloženi i dijalozi su im puni riječi hvale i blagoslova.

Franjo Binder, osamdesetogodišnjak (najstariji učesnik), Faik Musakadić, Ivan Hirše i mnogi drugi, nešto mladi od njih, ponovo su se kretali, ko zna po koji put, istim stazama i nogostupima kojim su išli prije 50 i više godina. Sjećanja su navirala, kao brzaci planinskih potoka. Iznosili su se utisci, poput vremeplova. Neki od njih su uzdисали sjećajući se da su — davno nekada — nestalo na ovom istom Crepoljskom jurili sa skijama, spuštajući i otiskujući se odavde, pa niz zaledene strme sokake Sarajeva, zaustavljajući se čak dolje na obali Miljacke. Ah, to je davno bilo! Sada više i nema, čini se, tako smjelih skijaša.

Obnovljene su uspomene na sastanke prijeratne napredne revolucionarne planinarske omladine koji su održavani ovdje na Crepoljskom.

Sastav je bio raznolik u svakom pogledu. Bilo je svih zanimanja, od akademika do zanatlija, sada ipak najviše zajedničke profesije — penzije. Svi su se oni zajedno zabavljali, šalili, veselili, pjevali, šetali i svi su zajedno ponijeli dojmove koji će se još dugo pamtitи.

Na sijelu u Baščaršiji

U jednom kutku šireg područja Baščaršije planinari PD »Treskavica« imaju svoje društvene prostorije. Svake večeri tu se okupljaju i dogovaraju o raznim akcijama. U jubilarnoj godišnjici Društva oni žele da ostvare jedan vrlo ambiciozan program koji zahtijeva najširu društvenu aktivnost.

Jedno zrnce iz takvog programa bilo je planinarsko sijelo veterana između 50 i 85 godina starosti. Susret je bio onaj pravi planinarski, bez protokola. Jedini uslov je bio da se pozvani odazovu. Poseban program nije planiran. Pretpostavljalo se, da će svaki veteran pridonijeti općem vedrom raspoloženju, jer je riječ o asovima planinarstva, čiji je životni hobi bio da krstare bespućima, da upoznavaju život i čudi prirode, da se međusobno zbližavaju, pa se očekivalo da neće oskudjevati u pričanju zanimljivih detalja iz svoje bogate planinarske prakse.

Takve pretpostavke bile su, zaista, opravdane. Susret veterana je neobično uspio. Te večeri jedna dobra stara generacija planinara umijela je da se vanredno zabavi, da glasno razmišlja o sebi i svojim iskustvima, svom shvaćanju planinarstva i njegovih humanitarnih ciljeva.

Na sijelu veterana

Iako ovo sijelo nije bilo predviđeno za neke seriozne teme, nevezano se raspravljalo o amaterizmu i o svim oblicima planinarskog djelovanja. Svakako da je zanimljiviji bio onaj dio razgovora koji se odnosio na uspomene i sjećanja, na pošalice i dosjetke. Svakog trenutka, poslije duhovitih dosjetki i planinarskih šala, razlijegao se smijeh. Zanimljiva su bila i sjećanja na prve planinarske pohode prije 50 i više godina, kada nije bilo tolikih komunikacija ni objekata po planinama Bosne i Hercegovine kao danas. Za takve podvige trebalo je tada ne samo ljubavi za prirodu, nego i mnogo odvažnosti.

Jedan od veterana začinio je sijelo kolekcijom svojih starih planinarskih fotografija. Požutjeli slike radoznalo krenuše od ruke do ruke. Ponovo veseli smijeh, jer mnogi se prepoznaše kao čosavi mladići odjeveni u duhu vremena. Snimljeni su negdje pored bajti, među stočarima i seljacima ili na cvjetnim livadama ili proplancima. Uspoređujući nekadašnji lični opis sa sadašnjim, mnogi ne nađoše nikakve sličnosti.

Sijelo bi propraćeno i starim pjesmama koje su inspirisale planinarske pohode. Nizale su se jedna za drugom sjetne melodije kao da dolaze iz bakinog džuboksa. Vedra lica ljudi poodmaklih godina upečatljivo potvrđiše vrijednost planinarstva za fizičko i psihičko zdravlje čovjeka.

Stari drugovi, nekadašnji vukovi planina, nađoše za organizatora ovog susreta tople riječi zahvale na pažnji koja im je ukazana.

Netko najzad razdijeli fotografije planinarskog doma »Josip Sigmund«. Svi se međusobno potpisale i tako u svoje bogate planinarske riznice unesuće još jedan detalj s ove prijatne planinarske večeri.

Rastanak bi dirljiv. Jedan drugom poželiše mnogo zadovoljstva uz duhovite dosjetke sa željom ponovog susreta na Crepoljskom.

Već u 10 sati uveče prostorije PD »Treskavice« bile su tihe. Veterani su i u zabavi našli mjeru.

Prisutnom promatraču činilo se te večeri kao da je gledao vrlo uspjelu projekciju nekog prijatnog vremeplova.

Smučarstvo i zima na Treskavici

Još dok je bila daleka, nepoznata i rijetko posjećivana, Treskavica je privlačila ljubitelje krstarenja po visokim bijelim prostranstvima. Ali, gore su mogli otići samo oni najsmioniji, najjači i oni, koji se nisu mogli oprijeti neodoljivom porivu, da daleko iza sebe ostavljaju u snijegu svoj samotni vijugavi trag. Iz tog razdoblja ostao nam je samo jedan podatak u staroj knjizi posjetilaca planinarske kuće na Jahorini, gdje je Josip Sigmund-Pepo zapisao, da za novogodišnje praznike samotno kreće preko Jahorine i Treskavice za Bjelašnicu. I danas se ta knjiga čuva u PD »Bjelašnica« u Sarajevu.

Ali, nije isključivo i samo to bilo jedino zimovanje. Mnogi švercer je izlazio na njene prevoje i oslonjen o toljagu sruštao se u duboke vale, bacivši prethodno sa zaledene strehe u dubinu jarkim bojama izatkanu prtenicu, nabijenu skupocjenim hercegovačkim duhanom.

Isto tako su i stočari sa sjevernih strana, i to po najdebljem tvrdom snijegu, izlazili na Ljeljen iznad Crnog jezera, povezivali sijeno nakošeno s jeseni u čvrste bale od 250 do 300 kilograma i, nanizane po 10 do 15 komada, otiskivali niz Badžu put Crnog jezera. Za posljednju balu bi se obično prihvatiло koje snažno i odvažno momče i, onako raskoračeno, jurnulo za balama u dubinu, nastojeći svim silama da spriječi tumbanje bale, jer kada bi se bala pretumbala, užad bi popucala, a sijeno se rasulo. Danas toga spektakla više nema, jer je koševina na planini zatrivena, a hercegovačko zlato sve više orientirano na savremeni saobraćaj.

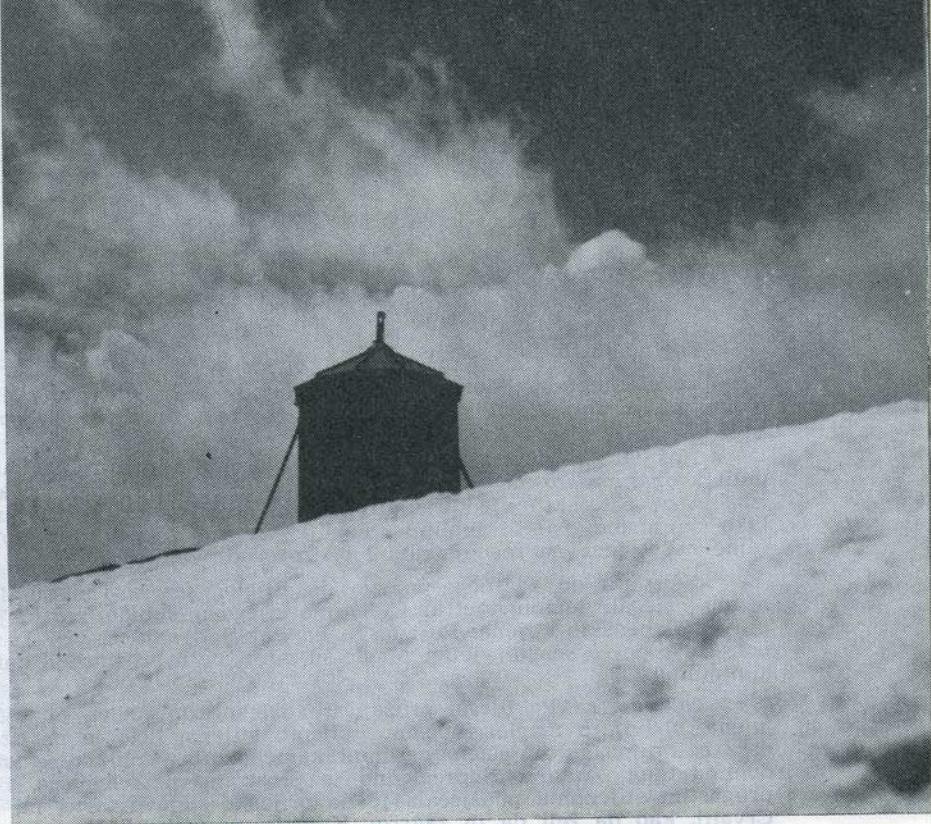
Eto tako, ni Turovljanke-djevojke nemaju više mogućnosti da izadu na Zagrizala, sjekircama zabilježe visinu snijega po homarima, jelama i bukvama, i to po istim onim mjestima gdje su i medvjedi zagrizali koru tih stabala (otuda i naziv Zagrizala), dolazile su da nahrane svoje momke užinom i da pomognu vući do sela teške saone.

U poslijeratnom periodu zimske posjete ovoj lijepoj planini postaju sve brojnije. Tome doprinosi osigurani prevoz i udoban objekt na Kozjoj Luci.

Sa zimskog krstarenja uvijek ćemo sa Treskavice ponijeti nezaboravne dojmove. Tek što krenemo od doma bilo na koju stranu, izlazimo iznad granice šume.

Smučari

svih obveznika
svojstva svih obveznika

na polovinu
od kojih se
najveći
ne obvezuju

članovima
svojstva i
polovine
mobilnosti

**Dokin toranj na
Pakligešu**

Otvaramo se vidici daleko u svim pravcima. Položaj Treskavice među ostalim bosansko-hercegovačkim planinama uvjetuje dugotrajne i obilne snježne naslage.

Smučarima su najomiljeniji oni pravci koji vode preko Spasovače pod Lupoč; preko Šišana, Klanca i Hercegovačkog sedla na vrh planine; preko Crnog jezera, Paklenjača do na Barice, te jedan od najposjećenijih, preko Konjskih vrela i Prezide na Suhu Lastvu.

Posjet Lupoču moguće je izvesti za kraće vrijeme, a i po lošijim vremenskim prilikama, jer se pri spustu može koristiti pojaz visokih šuma. Za odlazak na Barice treba daleko više vremena, a i umještosti, da bi se pri povratku iskoristilo što više spustova. Barice leže iznad Ogorjelog kuka, zbog čega se pružaju prekrasni vidici na Bjelašnicu, Visočicu, barijeru najvišeg odsjeka stijena u Treskavici, od Zavite stijene do Čabenskih stijena i njenog vrha Pakligeša.

Posjeta vrhu planine moguća je samo za vrijeme pogodnih snježnih uvjeta, jer postoji opasnost od usova. Ipak, to je najljepša tura koja se može zaželiti na ovoj planini. Prilično je duga, ali sa nezaboravnim vidicima na zasnježene padine dalekih hercegovačkih planina. Povratak će biti nagrađen stalnim dugim spustovima.

Pohod Suhoj Lastvi je omiljen radi prostranog alpskog cirka između Suhe Lastve i Čabenskih stijena, koji je uvijek urešen lijepim snježnim oblicima, streljama i dugim sjenama. Za izlazak na samu Lastvu treba nešto napora i smionosti, ali će zato izletnik biti nagrađen ljepotom pejzaža i dugim spustovima za svačiji ukus, od početnika do hrabrih spustaša. Sa Suhe Lastve je moguć prelazak preko visoravni na Tabakovo guvno (1971 m), s kojeg vode istočne padine na vrela Potoka, plato Spasovače i produžuju se niz visoke šume Meždra put Dobropolja. Ovaj pravac će se, po asfaltiranju puta Sarajevo—Foča, možda jednom pretvoriti u izraziti zimsko-sportski centar, jer bi staze mogle biti vrlo duge, široke i sa velikom visinskom razlikom.

Kad govorimo o smučarstvu na planini Treskavici, treba naglasiti da opasnosti od usova ima samo na malo mesta, te da je orientacija i bez zimskih oznaka relativno laka.

Ljeto

Ljetno jutro. Sve se živo budi i ustaje, cijela planina.

Iz planinarskog doma »Josip Sigmund« pošli smo rano. Blijeda mjeseceva ploha još je stajala na vrhu Nikolinih stijena, sunce se tek pojaviloiza stijena Lupoča.

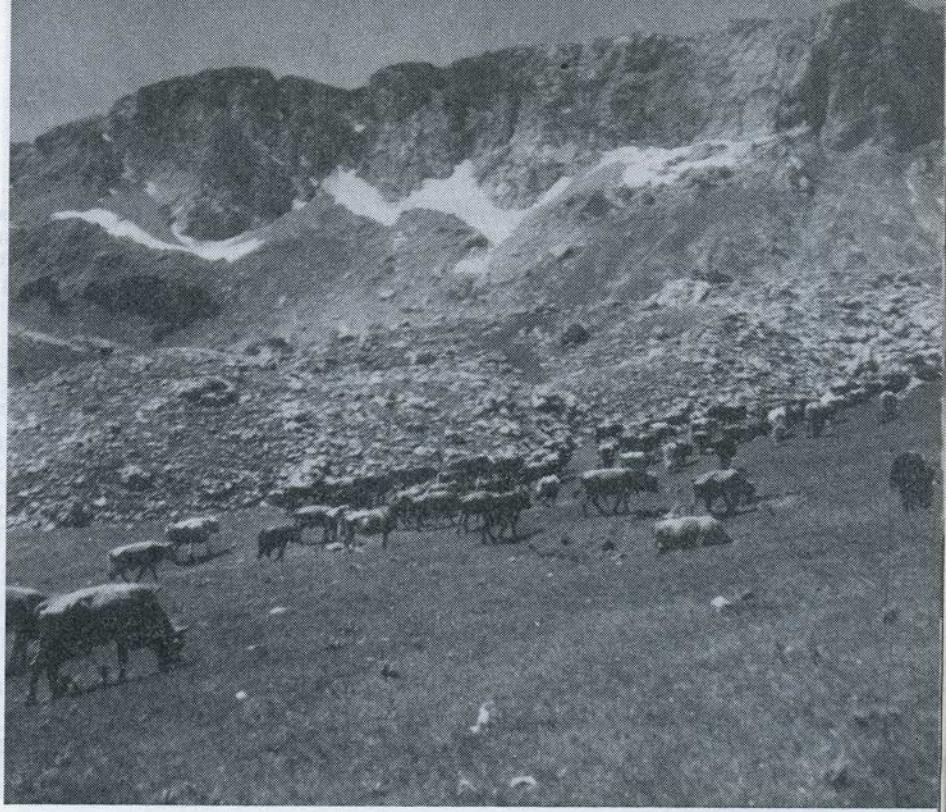
Naš cilj: krstarenje bez plana po šarolikim prostranstvima Treskavice. Na putu kroz šumu nismo još osjećali hladnoću, štitila su nas visoka stabla. Tek po izlasku na Šišan, tu vječitu vjetrometinu, dočekao nas je snažan jutarnji vjetar, tako da nismo osjetili toplinu jutarnjeg sunca. Njegovu prisutnost ocrtavale su samo naše sjene na rosoj travi i bistroj vodi Velikog jezera.

Na putu od Platnog, pa sve do Bijelog jezera i dalje do Ušljivih vrela, nismo osjećali jačinu vjetra. Čuli smo njegovo suludo zavijanje i zviždanje iz pravca Čabenskih stijena. Po izlasku na Paklješ, najveći vrh Treskavice (2088 m), ponovo je počeo snažni vjetar. Magle su mirovale u prostranim dolinama i dubokim kanjonima.

Odavde, sa Paklješa, pružaju se dalekosežni vidici. Maglić, dostojan svoga imena, obavijaju magle. Bioč, nazubljenih stijena, ličio je na džinovska otvorena usta u kojima su smješteni ogromni kameni zubi. Volujak se isticao elegancijom dominantnog Vratara. Nepregledno je prostranstvo Zelengore. Barjera Veleža s prugastim stijenama podsjećala je na orijaške slojeve torte, na koje se ustremio Crvanj, kao da želi da ih zagrise. Kamene prenjske kule dominiraju i zatvaraju zapadni horizont. Visočica s kriestom Puzima je blizu, sasma na dohvati ruke. Zmijolike okuke ceste, što se propinju na vrh Bjelašnice, liče na nemarno bačeni

Bubanj iznad
Spasovače

Blago na paši

konopac u morsko dno. Jahorina, odavde gledana, nalik je na debelu i dugu kobasicu, bijele romanjske stijene izviriju sasvim malo, a Klek strši osamljen, kao da je osuden da vječno samuje.

Put do Zubova, tako se zove kamena barijera na istočnoj strani, vodio nas je preko Ljeljena, Crnog jezera i Ilijaša. Na masiv Zubova najljepši pogled se pruža iz doline Trnova. Jedna isturena stijena u centralnom masivu u mnogome podsjeća na okamenjenu dvogrbo kamilu.

Sa visokih stijena Zubova (1790 m) pružaju se nezaboravni vidici. Danas, međutim, sve kotline prekriva magla, pa izgledaju kao magleno more, a vrhovi izviruju kao otoci. Vrh ogoljelog Trebevića odavde izgleda impozantniji nego iz Sarajeva, ali ne i ljepši, jer je jednoličan, siv.

Sivozeleno Crepoljsko, Bukovik, Vlašić, Vranica i Bitovnja, također izviruju iz magle kao otoci na dalekoj pučini. Nad Sarajevom, to nije rijetkost, caruje tamna magla, guši i pritiskuje grad i ljudе koji ostaše da nedjeljni odmor provedu pod pritiskom te magle i gradskog smoga.

Nad Treskavicom, Visočicom i Bjelašnicom lutaju i putuju oblaci kao razbacana bijela ovčja runa. Vjetar ih kovitla i raznosi preko plavog svoda na sve strane. Ptice veselo cvrkuću, nadlijetaju nas. Lete jastrebovi i orlovi iznad nas i visokih bijelih stijena Zubova. Gladna usta traže dobar zalogaj. Kamene police i sipari skrivaju i hrane bezbroj grla plašljivih i hitronogih divokoza. Zelene šume i proplanci ispod nas nude obilnu i izdašnu pašu srnama. Klepet zvona na vratovima volova i ovnova predvodnika dopirao je do nas čak od Jablan dola i Trokunskog vrela. Snježne pjege bijele se na Prohinom smetu i Baricama, okružene tamnom klekovicom.

Nekih stotinjak metara ispod nas osula se kamena lavina. Živa kamena rijeka hučala je, tutnjala i narušila mir tog ljetnog dana.

Na obalama Crnog jezera, pri povratku, zatekli smo planinare kupače, čijem veselju nije bilo kraja.

Jesen

Pozna jesen. Tmuran jesenji dan. Oblaci niski, puni vlage, ograničili su vidike na prostranstva Treskavice. Uski puteljak vodi nas kroz šumu. Jutarnja rosa sipa po nama poput kiše. Od snage pomamnog vjetra grle se jele i bukve. Gole grane listopadnog drveća podsjećaju na ogoljele kosture uginulih životinja u pustinji. Opalo lišće raznosi vjetar, kovitla ga i zasipa nas njime. Magle kuljaju iz dolina prema vrhovima.

I tako, gonjeni vjetrom, šibani lišćem, stižemo na Suhu Lastvu. Iza nas je barijera Jahorine, skrivena u magli. Ispred nas magle su zaklonile visoku stijenu Treskača i prostranstva Zelengore, a Paklješ je obavijen gustom maglom.

»Sunce je naglo odskočilo«, kako kažu naši gorštaci. Vrijeme se izmijenilo. Izvedrilo i očistilo. Sunce je raskošno zasjalo. Jesenje plavetnilo sve više osvaja i širi horizont. Trebević je izronio iz magle i ljeskao se na onemoćalom jesenjem suncu. Romanijske stijene pod sunčevim zracima izgledale su kao posute srebrnom bojom. U podnožju planine šume su gorjele od zapaljenih jesenskih boja i ruja. Nizovi zelenih proplanaka, okruženi klekovinom i kamenjem, doživljavaju jesen na svoj način: čudnovato, zagonetno i lijepo. Vjetar, taj raskalašeni urlator, s pomoći sunca je svakog trenutka mijenjao boje. Takve slikovnice ne mogu se vidjeti niti kupiti, vidjet ćemo ih samo u prirodi i to ne uvijek.

U povratku pijemo hladnu vodu na Konjskim vrelima. Tu iz crnog kamenja teče bistra i hladna voda. Vrela raspjevano klokoču, kao da se vesele lijepom jesenskom danu.

Mlade i tanke bukove grane podrhtavaju i trepere, kao da strepe od razigranog vjetra. Stara oronula bukova stabla izgledaju kao teški bolesnici, kao da

Crno jezero na
Treskavici

na zimski snježni

zimski filigrani

zimski filigrani

zimski filigrani

Zimski filigrani

su na samrti. Muziciranje vjetra dočarava posmrtnje marševe, a lišće uz ciku i jauk opada i tako umire.

Nasuprot nama je zatalasana Bjelašnica, okamenjeno more. Reklo bi se da je sasma blizu, iako odavde ima 5—6 sati hoda. Ogoljela je, pusta i anemična. Izgleda kao da leži na samrtnoj postelji. Na njoj nema ni jedne druge boje osim sive. Vrhovi Prenja, Visočice i Zimomora podsjećaju na jarbole usidrenog broda tamo negdje daleko na pučini. Duga kamena barijera bezvodnog Veleža ljeska se na suncu i izgleda kao da je posrebrena. Puna radosti, života i mladenačkog zanosa.

Nešto dalje i niže, tamo gdje nestaje kamena i klekovine, tamo gdje počinje Hojta, jedna od mnogih stoljetnih bosanskih prašuma s oazama proplanaka — danas pljušte vodoskoci svih mogućih jesenskih boja.

Podnevno sunce miholjskog ljetnog dana orgija zajedno sa pobješnjelim vjetrom, a lišće obasipa poput snježnih pahuljica veljače.

Oči su nemoćne da prime i registruju sve slike i utiske. U stoljetnim krošnjama listopadnog drveća pjevaju i vrište boje, kako jednom samo u godini znaju i umiju. Pjevaju labudi pjev svoga umiranja. Zvukovi vjetra dočaravaju akorde posmrtnih marševe, dok lišće cvili, jauče i plače. I tako putuju boje prostranom Hojtom, a iza njih ostaje šaren sag satkan od mrtvog lišća. Nestašni jesenji vjetar ne da mira ni mrtvom lišću. Diže ga, izvija, nosi, baca i rasipa ispod stoljetnih bukvii i visokih jela. Samo u vodi i kanjonima dubokih i mračnih potoka mrtvo lišće nalazi svoj zaslужeni mir.

Rijetki su jesenji dani kao ovaj danas, kada nevidljivi umjetnici kreiraju kolorit iz bajki. Samo male isječke iz te velike revije boja može se vidjeti na platnima čuvenih slikara i tek ponegdje ih uspijeva zabilježiti filmska kolor traka.

Zima

Noć. Hladna — posljednja decembarska. Još jedan dan i jedna godina su na izdisaju. Odlaze. Nikada se više neće vratiti.

Gazimo duboki snijeg i uskom prtinom odmičemo uz rijeku Željeznici. Pred nama je selo Turovi. Utonulo je u noćnu tamu. Prislonjeno je i prileglo uz planinu Treskavicu, kao da spava. Tišina nad selom, kao da je sve živo u njemu pomrlo. Nema seoske djece da istrčavaju, kao što to obično čine kada kroz selo prolaze planinari. Novogodišnje poklone dobit će tek po našem povratku sa planine, za tri dana.

Ponegdje kroz male prozore vidi se žmirkava svjetlost, poput zvijezda u daljini ili dogorjelih svijeća na seoskom groblju. I seoski psi, ti vjerni čuvari sela, a napasnici nepoznatih prolaznika, ne javljaju se. Studen ih je natjerala u štenare i potkovlja, pa se o svome jadu zabaviše. Tako nijemo i nečujno prodosmo Turove.

Odmičemo uz brdo, uz planinu snježnu i zaledenu. Potoci su umukli, kao da su presahli. Ne čujemo njihovo veselo žuborenje. Svuda oko nas je tišina, samo čujemo škrip naših koraka. Tu i tamo ponekada zavili sova.

Po izlasku na Glibavac dočekao nas je snažan vjetar, kao da nam je htio spriječiti izlazak na Kozju Luku. Urlao je snježnom planinom, kršio grane i savijao debla koja su nas zasipala snijegom. Povijao je naša oznojena i izmorena tijela, pa smo bauljali kroz duboki snijeg, klatili se, posrtali i zavaljivali u snježnu prašinu. Pet sati se već mučimo sa tim dubokim snijegom od Trnova do Kozje Luke. Ipak, uz krajnje napore, izdržali smo i prišli smo cilju — Kozjoj Luci. Pred nama se ukazala bijela dolina. Mjeseceva svjetlost prosula se svuda naokolo. Nikoline stijene prijeteći su se nadvile nad Kozju Luku. Okićene snijegom i zelenom klestovinom podsjećale su na ogromnu i raskošno okićenu novogodišnju jelku.

Planinarski dom »Josip Sigmund«, to prelijepo planinarsko zdanje, stajalo je te večeri kao usidren brod na bijelim talasima. Njegovi mnogobrojni osvijetljeni prozori ličili su na brodske kabine, prozor kuhinje, s jačim osvjetljenjem, na komandni most, a gusti tamni dim iz visokog odžaka pružao je sliku brodskog dimnjaka. Zaista, te večeri nam je dom pružao sliku nekog velikog broda, a mi smo u tim trenucima bili na nekom ledenom moru i stajali uz bok usidrenog broda.

Po ulasku u dom slika se naglo izmjenila. Dočekali su nas veseli i raspjevani planinari. U njihovom društvu smo ispratili staru i dočekali jednu novu godinu.

U pohodu jezeru koje to više nije

Jutro. Rađa se sunce u purpuru. Gore, visoko na stijenama poredalo se krdo divokozra, kao da održavaju jutarnju smotru. Sunčevi zraci ih obasjavaju s prednje strane, tako da na horizontu vidimo samo elegantne figure njihovih tijela. To je rijedak i svojevrstan spektakl, slika koja se ne zaboravlja.

Nečujno i tiho, poput utvara, uspinjemo se put masiva Oblika. Zahvaljujući u jutarnjoj tišini i tome što nema vjetra, na Trokunskom vrelu sreli smo se oči u oči sa divokozama. Toga jutra, kao nikada do tada, drugovasmo s vječitim stanovnicima naših najviših planina. Promatrano krda hitronogih divokozra, tiki i mirni, jer samo tako se može prići tim opreznim životinjama. One, zaista, ne podnose ničiju prisutnost. Ovog puta mi smo ih nadmudrili, a imali smo pomalo i sreće.

Mozaici zelene klekotine i proplanaka, kamenih škrapa i uvala, ostaju iza nas. Stajali smo na Čardaku, tako se zove dominantna kamena gromada. Ispod nje je pećina lednica. Odavde se pružaju dalekosežni vidici na sve strane, pa i do Sarajeva. Ispod nas je pećina puna leda. Odavde se nekada dogonio led u Sarajevo, u ono staro doba kada u gradu podno Trebevića nije još bilo vještačkog leda niti lednica.

- jugod amberski
nogozdovne životinje
mimo sreću
jedan je učenja
zasebni eti vještici
- celjskičkoje neke
trusavac obud mreža
strelji škotnici
divlja, svetova
mrtvog. Njegovi
članjivo gozbe
blauju vjehovim
strelji ravnatelj
olivovom i željezom

amlob di slijede
stomoh mrežom
pozari, molni, o
strelji željezom
vica streljaju
osvajaju glijev
streljačko
na jednoj di
blauju vjehovim
strelji ravnatelj
olivovom i željezom

Proljetne vode

Pri ulazu u gustu šumu, podno Prohina smeta, nemamjerno smo omeli divokoze na paši. Nešto dalje naišli smo na ostatke vučje gozbe: rasuta srneća dlaka i nekoliko oglodanih kostiju. Ostalo su sve prožderali krvoločni vuci.

Spuštali smo se strmo, jedva vidljivom uskom stazom, pokrivenom slojem opalog lišća. Pod našim koracima šušti uvelo i suho lišće. Ponekad nam se pričinjava da civili, kao ciganska violina. Pala i ispreturna stabla stalno nam čine zasjede i otežavaju napredovanje. Ovaj prilaz ledenici, nekada vrlo frekventan, sada je mrtav. Dolje niže, u gustoj šumi, gube se zmijolike serpentine. Prekriva ih korov, iverje i trula debla. Put kojim je doktor Oto Blau, nekadašnji pruski konzul u Sarajevu, prošao još 1866. godine, danas, eto, jedva se nazire.

Danas nema doktora Blaua, nema više ni vodiča iz sela Dujmovića koji je prije pune 104 godine ovuda izveo stranca iz daleke zemlje na ovu bosansku planinu jedinstvene ljepote. Iz Sarajeva do Dujmovića konzul je došao na konju, a on odatle put produžio pješice. U svome putopisu objavljenom još iste godine, on ističe vanrednu ljepotu Treskavice, njene prirodne rijetkosti i opisuje nenadmašne vidike koje daruje ta planina. Upoznao je djelić zemlje Bosne i njene čudesne ljepote, upoznao je ljudе, gorštakе, koji imaju grubо lice, ali plemenito srce i osjećajnu dušu.

I naš cilj je, kao i davnoga stranca, posjeta Trokunskom jezeru, petom jezeru Treskavice, koje do sada vidješe samo rijetki naučnici i mali broj znatiželjnih.

Ovo jezero, usprkos zgodne lokacije i lijepе okoline, pruža tužnu sliku. Ako su planinska jezera »gorske oči«, a vode »kćeri oblaka i kiša« — kako to pjesnici kažu — onda je ovo jezero usahlo staračko oko, a voda pastorče oblaka i kiša. Ustvari, to jezero nije više jezero. Zatrpano je gotovo posve morenskim nanosom.

Osamljeni proplanak, okružen krošnjama dugih bjelogoričnih i crnogoričnih stabala, samo nagovještava da je tu nekada bilo snažno jezero. Truli trupci, šaš, kamenje i drugi nanosi istisli su vodu do te mjere da samo jedna pregršt klokoče u kamenom ponoru, umire u samrtnom hropcu. Po površi i zaravni teče nekoliko rukavaca punih mulja. Samo u proljeće kad se tope snjegovi, i u jesen kad padaju kiše, jezero postaje šire i ljepše i to je vrijeme kada mu treba ići u posjetu. Strašnu tišinu jezera i njegove okoline narušavaju samo dva klokotava izvora. Da njih nije, ne bi ni bilo života u ljetnim danima u tom dalekom kraju na Treskavici.

Trnovo - planinarski centar budućnosti

Između Treskavice, s njenih pet jezera, nebrojenim vrelima, izvorima, bogatstvom flore i faune, i Jahorine, u pjesmi opjevane planine i najvećeg smučarskog centra u Bosni i Hercegovini — smještena je varošica Trnovo. Trnovo je centar istoimene komune, udaljen od Sarajeva 35 kilometara, a leži u pitomoj planinskoj dolini na visini od 822 metra. Zahvaljujući blizini ovih planina, Trnovo je danas već nadaleko poznato. Ima velike potencijalne mogućnosti da postane planinarsko-turistički centar, pogotovo kada za nekoliko godina sa Sarajevom bude povezano asfaltnom cestom, za koju je predviđeno da prolazi kroz živopisne kanjone rijeke Željeznice i Bistricе.

Bliža okolina Trnova obiluje nizom prirodnih rijetkosti i ljepota. Pitome livade i blago zatalasane ledine, kosanice prepune raznobojnog planinskog cvijeća, okružuju gусте šume četinara i listopadnog drveća. Prostrana zelena polja i uski kanjoni planinskih brzih, zadihanih rijeka i potoka, najljepši su ukras ove lijepe doline. Među najljepše i najprostranije zelene visoravni ubrajaju se Trnovsko polje, Umoljansko-Rakitnička i Crno-riječka dolina.

Rajski do, svega dva kilometra udaljen od Trnova, najatraktivnija je dolina u tome kraju. Tu je lovački centar Treskavice, s vrlo konformnim lovačkim domom, kojem bi mogli pozavidjeti i mnogi gradovi. Priroda je obilno svojom raskoši obdarila ovaj kutak podno Treskavice, koji su loveci znalački iskoristili, pa nije čudo da su ga ljudi nazvali — tko zna kada — Rajskim dolom.

Sa nekoliko krakova šumskih cesta, sposobnih za sva motorna vozila, Trnovo je povezano s Treskavicom, Zelengorom i Jahorinom, a uskoro će cesta odavle doseći na Hojtu, Bjelašnicu i Igman.

S pravom kažu da je Trnovo obećani rekreativni centar Sarajlija. Turistički radnici mu proriču blistavu budućnost u turističkom razvoju. Ustvari, ova predviđanja počela su već pomalo da se ostvaruju. Izgrađen je novi savremen hotel umjesto starog hanskog prenoćišta, otvoreno je riblje mrijestilište i još nekoliko ugostiteljskih objekata. Podignuto je više privatnih vikendica čiji su vlasnici mahoma lovci ili planinari, počela je izgradnja i drugih objekata društvenog i javnog karaktera. Stoga odgovorni ljudi u trnovskoj komuni i građani Trnova gaje neškrivene nade da će njihovo ubavo mjesto uskoro postati rekreativni planinarsko-turistički centar.

Trnovo je do sada bilo glavno ishodište za planinu Treskavicu, a to će, nesumnjivo, ostati i ubuduće.

Selo Turovi podno Treskavice

Priroda Treskavice

»Podite na Treskavicu! Malo je zorli (naporno), ali neće vam biti žao. To je naša planina, najljepša!« Tako će Trnovljani reći u običnom razgovoru, onako usput, svakom putniku i namjerniku koji prvi put dođe u trnovski kraj.

I zbilja, ko želi kontraste i sintezu svih planinskih ljepota — neka pođe u posjetu Treskavici.

Treskavica je planina: zelena i siva, pošumljena i ogoljela, prostrana i visoka, divlja, surova, ali i lijepa, pitoma. Jednom riječju, Treskavica je kompletna planina. Njoj je priroda dala sve što je mogla i izdašno je obdarila svim prirodnim bogatstvima. Treskavica je planina kontrasta i kolorita. To je planina s hiljadu vrela i izvora i s četiri gorska jezera. Treskavica nije slična ni jednoj drugoj planini, niti se može poređiti ma s kojom. Treskavica je svojevrsna planina jedinstvene ljepote. Treskavica je jedna planina u planinskoj zemlji Bosni.

Posmatrana u detaljima, Treskavici skoro potpuno nedostaju lančano poređani grebeni i kose, karakteristični za sve dinarske kraške visoke planine. Njeni kameni vrhovi su nesimetrično raspoređeni kao da se međusobno guraju i vječno bore za primat. Krivudavost je izražena do maksimuma, što pruža sliku zamršenosti i konfuzije. Ipak, u cijelini uzevši Treskavica zadržava dinarski pravac. Njezina struktura najvjerovaljnije je posljedica mlađih tektonskih pokreta izazvanih trusovima lokalnog karaktera. To se odražava i na vanjskom izgledu planine, na čijem se ne velikom prostoru smjenjuju takve oprečnosti kakve ne susrećemo ni na jednoj drugoj planini u Bosni. Stalna smjena pitomih i bujnom vegetacijom obraslih dolina i uzvišenja s divljim kraškim goletima čini Treskavicu naročito zanimljivom, lijepom i privlačnom u svaku dobu godine.

Pod vrhovima je glacijacija ostavila duboke tragove, koji se odražavaju u nekoliko vrlo izrazitih cirkova s glečerskim jezerima i koritima niz koje se ponegdje strmoglavo i leteći u sunovrat kotrljavu hitri planinski potoci. Najimpozantniji su cirkovi podno Čabenskih stijena i Barica, a korita u pravcu Velikog jezera.

Nepravilnim krivudavim grebenom, koji se proteže od sedla Vratlo (1639 m) između Vjetrenjače (1909 m) i Kobiljače (1783 m) do južnog ruba Čabenskih stijena, Treskavica je podijeljena na dva, morfološki i veličinom različita dijela: Sjevernu — Turovsku ili Bosansku i južnu — Kalinovačku ili Humnjačku Treskavicu.

Turovska Treskavica poznata je i pod nazivom Pašina planina, prostorno je manja, ali znatno viša. Osim toga, mnogo je zanimljivija i morfološki zamršenija od Kalinovačke. Ona odstupa od dinarskog pravca, pa je mjestimično i upravna na nj. U čitavoj dužini cjelovit je jedino zapadni greben koji se naglo strmo spušta u rijeku Ljutu. Na njemu se nalaze najviši vrhovi obje Treskavice: Barice (2079 m), Milješnica (1848 m), Djevojačka stijena (2058 m) i najviši vrh — Paklješ (2088 m), na kojem je planinarsko sklonište »Dokin toranj«. Ovo sklonište dobilo je ime po inicijatoru i graditelju Đoki Petroviću, poznatom planinaru iz Sarajeva, koji je bio jedan od inicijatora i osnivača PD »Treskavica«. Lukavica (1751 m), Kula (1789 m), Lukavac (1774 m) i Orla Kuk (1712 m) su najviši vrhovi na kalinovačkoj strani. Na trnovskoj strani dominira kameni vrh Oblik (1877 m). Sistem grebena Barice — Paklješ završava se na istoku grebenom Ljeljena (Opaljeni kuk 1977 m).

Trnovski grebeni se naglo spuštaju prema jugoistoku u nekoliko udolina ukrštenih pravaca: Paklješ — Bijolo jezero i Veliko jezero — Ljeljen — Crno jezero. Udoline nisu jedinstvene cjeline nego se sastoje iz više cirkovnih udubljenja odvojenih izrazitim pragovima. Od Velikog jezera spuštanje se nastavlja na sjeveroistok prema Kozoj Luci, najljepšoj udolini na Treskavici. Nad njom dominiraju visoke Nikoline stijene. Od linije Spasovača — Kozja Luka — Jablan do tlo se naglo, preko par manjih pragova (Skok, Pešter i dr.) spušta u pravcu Godinjskog potoka i Dobropoljske rijeke.

Kalinovička strana Treskavice, s planinarskog gledišta, nije naročito zanimljiva. Ovo područje je mahom visoravan. Izuzetak su V. i M. Trijesak (ili Treskač, 1924 m i 1915 m), ispod kojih se pruža prostrano Gvozno polje. Cijela ova oblast je jako karstificirana, ali nije bezvodna. Obiluje vrtačama u kojima nije rijetka ni pojava škrapa.

Geološka građa, iako u osnovi tipično dinarska, pokazuje veću raznovrsnost nego u susjednim površima. Osnovu čine verfenski škriljci i crvenkasti pješčari, preko kojih su naslage krečnjaka trijaske starosti. Površinske slojeve čine mlađi krečnjaci otvorenih boja, i dolomiti. Stariji, nepropusni slojevi nalaze se mjestimično sasvim plitki ispod površinskih krečnjaka. Zbog toga je Treskavica, naročito njezina turovska strana, veoma bogata vodom i izvorima. Veoma jaki i hladni izvori nalaze se i u visinama (Ušljiva vrela, Prohin smet i dr.).

U izlomljenom cirku ispod Čabenskih stijena nalaze se četiri veoma lijepa jezera.

Bijelo jezero smješteno je podno samih Čabenskih stijena na visini od 1690 metara, nepravilnog je oblika, veličine 100×60 , a dubine 2–3 metra. Prividno bijel-kasto-zelena boja potiče od finog bijelog pijeska koji pokriva dno.

Platno jezero nalazi se između Bijelog, a u neposrednoj blizini Velikog jezera, na visini od 1650 metara, nepravilnog je oblika, veličine 75×16 , a dubine 1–1,5 metara. Ovo jezero otiče kroz morensku prečagu u Veliko jezero.

Veliko jezero, na visini od 1548 metara, zagrađeno je morenom Šišanom. Ima oblik elipse, dužine 240, širine 180, dubine do 5,60 metara (po Protiću). Jezero otiče ispod stijene Orlice, čija se voda ispod Šišana, u blizini Kozje Luke, pojavljuje kao izvor potoka Glibavac.

Crno jezero nalazi se više Velikog jezera na visini od 1680 metara. Ima oblik trapeza, dugo je 160, široko 90, a duboko 5,3 metara. Obraslo je mekom mahovinom i šašom pa je uslijed toga voda tamno zelena, nalik na nedozrele trnine.

Sva jezera, osim Bijelog, su porobljena. Crno jezero je najpodesnije za kupanje u ljetnim danima. Jezera vodu dobivaju od obližnjih izvora itopljenja snijega.

Tročunko jezero, više sela Dujmovića, zatrpano je morenskim nanosom, tako da, ustvari, to jezero više i ne postoji. Slična sudsina, moglo bi se reći, čeka i ostala jezera Treskavice, u prvom redu Bijelo jezero, čija površina se osjetno sužava skoro svakodnevno.

Pored nabrojenih izvora i jezera, Treskavica je izvorište nekoliko rijeka i više planinskih potoka, od kojih su najveći: Dobropoljska (Vratanska) rijeka, te Hrasnički i Godinjski potok, koji čine rijeku Željeznici. Odmah nakon njihovog sastava Željezna nailazi na kamenu zasjedu dugu 150, a široku od dva metra, pa se tu voda mukotrpno probija. Voda previre, pjeni i ključa, pa zbog te čudnovate prirodne pojave ljudi to mjesto nazvaše Kazani.

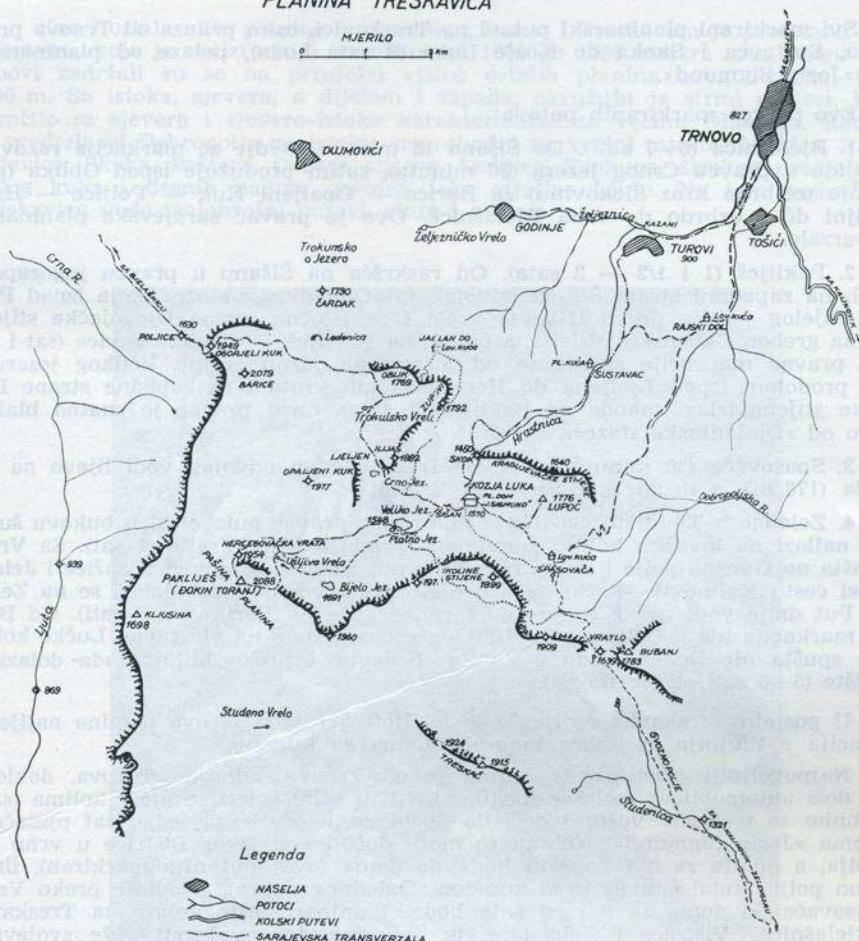
Potok Glibavac, odnosno Hrasnički potok, na stijenama ispod Kozje Luke čini veoma lijepi vodopad. Vodopad se gubi u suho godišnje doba.

Treskavica je pretežno zelena planina. U predgorju je šuma subalpskog srednje-evropskog karaktera. Preovlađuje listopadno drveće, prvenstveno bukva, te crveni javor (*Acer obtusatum*). Četinari su također zastupljeni obilno, dok klekovina (*Pinus montana*) dostiže u visinu blizu 2000 m. Niska šumska flora je brojno zastupljena. Tu su božurak (*Plantathera bifolia*), jedić (*Aconitum toxicum*), vratčić (*Chrysanthemum macrophyllum*), breberina (*Anemone nemorosa*) i mnogo drugo zeljasto rastinje, te borovnice, maline i brusnice.

Planinski pašnjaci obiluju raznovrsnim i raznoboјnim cvijećem. Encijan (*Gentiana dinarica*) obilno je zastupljen, jablan (*Trollius europaeus*) najbrojnije se nalazi u Jablan dolu i Turov stanu, a na najvećim visinama jetresinica (*Dryas octopetala*), dok oko jezera raste orhideja (*Orchis bosniaca*). Oko snježnika se sreće zvončić (*Solldanelia alpina*).

PLANINA TRESKAVICA

MJERILA
0 1 2 km

Geografska skica planine Treskavice

Izradio ing. Mustafa Jasika

Zahvaljujući bogatoj fauni Treskavica je proglašena uzornim planinskim lovištem. Među divljači najviše ima divokozu, zatim srna, a nisu malobrojni ni medvjedi, veprovi i vukovi. U predjelu Pandurice i Vratla nalazi se i tetrijebi. Brojno su zastupljene lisice, kune, vjeverice, puhovi, zečevi i druge životinje. Životinjskom svijetu, svakako, treba dodati i zmije, kojih ima dosta. Tu su, uglavnom, šarke, dok poskoka nema.

Planinarske staze na Treskavici

Svi markirani planinarski putovi na Treskavici, osim prilaza od Trnova preko Turova, Sustavca i Skoka do Kozje Luke (3 sata hoda), polaze od planinarskog doma »Josip Sigmund«.

Evo pravaca markiranih putova:

1. Bjelašnica (6—7 sati). Do Šišana 15 minuta. Ovdje se markacija razdvaja. Desno ide u pravcu Crnog jezera (30 minuta), zatim produžuje ispod Oblike (gdje se penje uz brdo kroz klekovinu) za Barice — Opaljeni Kuk — Poljice — Hojtu — Stijni dô i užbrdo do vrha Bjelašnice. Ovo je pravac sarajevske planinarske transverzale.

2. Paklješ (1 i 1/2 — 2 sata). Od raskršća na Šišanu u pravcu jugozapada. Odmah na zapadnoj strani Šišana odvojak je »Omladinske staze«, koja iznad Platnog i Bijelog jezera, preko Ušljivih vrela i sa istočne strane Djevojačke stijene, izlazi na greben Čabenskih stijena, a potom na Paklješ — vrh Treskavice (sat i po). Drugi pravac markacije spušta se od Šišana na južnu stranu Velikog jezera, a zatim prodolom ispod Ljeljena do Hercegovačkih vrata i sa zapadne strane Djevojačke stijene izlazi takođe na Paklješ (2 sata). Ovaj pravac je znatno blaži u usponu od »Omladinske staze«.

3. Spasovača (30 minuta od Kozje Luke). Jedan odvojak vodi lijevo na vrh Lupoča (176 m), a drugi produžava na Vratlo.

4. Zelengora-Tjentište. Sa livade Spasovače pravac puta ulazi u bukovu šumu, zatim nailazi na lovačku kolibu pored koje produžava na Vratlo (1 sat). Sa Vratla se spušta na Gvozno polje i preko njega ide put Vlahovića, potom u Jažiće i Jelašca (prelazi cestu Kalinovik—Foča), te preko Konjskih voda (Poda) dolazi se na Zelen-goru. Put dalje vodi ispod Todore do lovačke kuće na Borilovcu (7 sati). Od Borilovca markacija ide u Orlovac do Ljubinog groba, potom na viosravan Lučke kolibe, pa se spušta niz Debelo brdo u kanjon Hrčavke i preko Milin klada dolazi na Tjentište (5—6 sati od Borilovca).

U posjetu Treskavici najljepše je ići ljeti, jer tada je ova planina najljepša, vegetacija najbujnija, a jezera topla i ugodna za kupanje.

Najpovoljniji pristup na planinu je od Trnova, odnosno Turova, dokle se može doći automobilom (kola se mogu ostaviti u selu). Ljeti se može kolima (samo sposobnim za terensku vožnju) doći do Sustavca, a odatle za jedan sat pješačenja do doma »Josip Sigmund«. Kolima se može doći i pod izvor Bistrice u vrhu Dobropolja, a odatle za 2 i po sata hoda do doma (ovaj put nije markiran), ili na Gvozno polje (kola ostaviti pred zgradom Oglednog dobra), a odatle preko Vratla i Spasovače do doma za 2 i po sata hoda. Planinari često dolaze na Treskavicu sa Bjelašnice, Visočice i Zelengore, te Jahorine, jer ovaj put veže svojevrsna transverzala.

Bilo kojim putem da podete u posjetu Treskavici, vaš napor neće biti uzauđan, jer ćete se naći u divnim pejzažima jedne od najljepših planina Bosne, kao i u udobnom planinarskom domu »Josip Sigmund«.

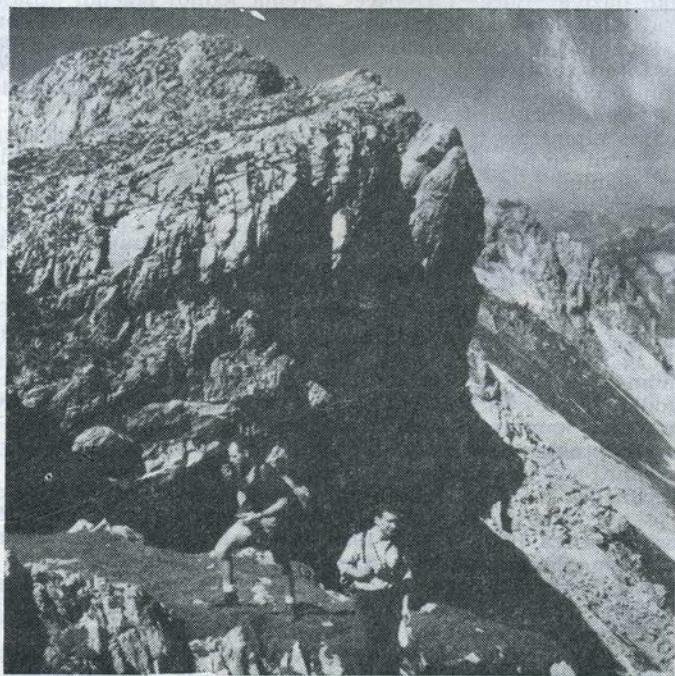
Treskavica je još u doba austro-ugarske okupacije bila poznata i popularna kao planinarsko-turističko područje. Iz tog perioda potječu mnogi putovi koji se i danas koriste. U to vrijeme postojale su i dvije planinarske kuće: Katarina Hütte pod Oblikom i Ida Hütte na Spasovači. U periodu između dva svjetska rata planinari su izgradili jednu manju kuću u Jablan dolu pod Oblikom. Posjetu su usmjerili, uglavnom, na ovaj dio planine, sa prilazom od Trnova, Turova i uz Turov stan do kuće.

Treskavica je postala širom otvorena planinarima tek nakon izgradnje planinarskog doma »Josip Sigmund«. Zahvaljujući ovom objektu sve više dobiva na popularnosti i broju posjetilaca.

Kada bude podno Treskavice izgrađen novi asfaltni put Sarajevo — Foča, još više će biti olakšan prilaz ovoj planini. Tada će tek njena prostranstva i ljepote postati lako dostupna svim ljubiteljima prirode. I, posjeta će, nesumnjivo, biti veća. No, o tome ćemo znati i više čuti tek u budućnosti.

Alpinistika u stijenama Treskavice

Kao i ostale naše planine iz dinarskog lanca, i Treskavica je prostrana kraška visoravan, koja je najizrazitija na visini od 1600 do 1700 metara n/m. Njeni najviši vrhovi zadržali su se na prosjeku visine ostalih planina ovog sistema, tj. oko 2000 m. Sa istoka, sjevera, a dijelom i zapada, okružuju je strmi odsjeci, koji su naročito sa sjevera i sjevero-istoka karakteristični za većinu Dinarida. Radi toga su predjeli od Dobropolja na istoku, neprohodni na većini mjesta: Meždra, Ramena, Siljevica, Skoka, Peštera, Crvene stijene, Lednice, Trokuna, širokog predjela Ogorjelog kuka i desnih padina gornjeg toka riječice Ljute. Na tom području, na Treskavicu vode malobrojni putovi, staze i prolazi.

Stijene u Treskavici — raj za penjače

Posmatramo li konfiguraciju Treskavice nešto južnije od ove granice, primjeti ćemo malo udaljeniju višu stepenicu odsjeka, koja se sa granice šuma penje do najviših njenih vrhova. Na najistočnijem dijelu ove planine nalazi se impozantni Veliki i Mali Treskač, koji mještani nazivaju i Trijeskom. To je najnepristupačniji vrh na ovoj planini, pa je rjeđe posjećen. Njegovo stijenje se obrušava okomito nad dolinom Bara i Gvozognog polja. Nad Velikim Vratlom se uzdižu stijene Vjetrenjače, a nad posljednjim bukovim šumama Spasovače, duga barijera Zavite stijene, koja se iznad planinarskog doma na Kozjoj Luci naglo lomi na zapad, tako da jednim svojim pravcem odsjeci zalaze preko Nikoline stijene, Suhe lastve i Čabenskih stijena u središnji dio masiva Treskavice, dok drugim krakom, preko valova Šišana, vjerno prate donju granicu odsjeka preko oba Ilijaša, Zubova i Oblika, da bi se na Lednici, Prokinu smetu i Ogorjelom kuku sjedinili u impozantne alpske strmine.

Ni gornja granica treskavičinih odsjeka nema mnogo prolaza, dok je najširi i najpoznatiji onaj dolinom riječice Hrasnice, Skoka, Glibavca i Šišana, koji predstavlja i najjaču odvodnu komunikaciju ove planine.

Kako su jugozapadne padine Treskavice slične ostalim na planinama Dinarskog sistema, ne predstavljaju za planinara i alpinistu interesantno područje. A kako želimo da prikažemo stijene ove planine, potrebno je iznijeti i neke karakteristike, koje nećemo sresti na drugim planinama.

Svaki posjetilac će zapaziti, da i na većim visinama ima brojnih vrela, neka od njih su prilično jaka, te da na tim mjestima ili nema krečnjačkog stijenja, ili je izmješano s raznim pješčarima, koji ne pripadaju krečnjačkim taloženjima. Ti pješčari su predstavnici slojeva iz ranijih taloženja ondašnjih naplavina i drobina. Na više mjesta se pojavljuju i na visini od oko 1800 m, dok su na samoj visoravni Treskavice veoma česti. Pošto su ovi slojevi vodo-nepropustivi, na tim mjestima se nalaze ne samo vrela, već i brojne bare i jezera. Zbog toga je Treskavica bogata sa toliko naziva »Bare« i »Barice«. Prema jednoj legendi aždaja iz Velikog jezera kune sa svojih 366 vrela planine Treskavice. Ova pojавa dovodi nas do zaključka, da krečnjačke naslage na ovoj planini nisu znatne, pa i samo stijene koje je interesantno za alpiniste, nije visoko. Njegova visina se kreće od 100 do 400 m. Međutim, tektonika njegove prošlosti se pobrinula da nije ostalo neizrazito, već lijepo oblikovano i privlačno. Stoga se počelo sa obradom ovih stijena paralelno sa prvim začecima alpinizma u Bosni i Hercegovini. Tu je Josip Sigmund prepenjao i najljepši predratni smjer, koji je i danas popularan. Da li je tada još netko penjao na ovoj planini, nije nam poznato. Pošto je ova planina za naše planinare bila prilično nepristupačna, ni alpinistički rad nije mogao biti znatniji.

Prvi uspon u posljeratnom periodu izvršio je pokojni Hidajet Haračić-Hari sa Bogijem Kahleom u Nikolinin stijenama, kojem slijede serijom uspona u istoj stijeni penjači Travner, Novaković i Buturović. U proljeće 1953. ing. Nikola Sedlar i Slavko Peršić penju zimski uspon u stjeni Vel. Treskača, a Drago i Tera Entraut zimski uspon u Ilijasu. Godine 1954. penjački rad se prenosi u Zubove, koje su prešli u raznim varijantama desetine penjača. Ova stijena se pokazala veoma pogodnom za mlade penjače i u izvjesnim periodima postajala je penjački poligon. Te godine navez D. Entraut, Vjekoslav Reba i Muhamed Buturović ponavljaju »Sigmundov kamin«, dok dvije nedjelje iza tog Novaković, Petrović, Buturović i Entraut, prolaze prvi puta u izvanredno težkom smjeru sjevernu stijenu Oblika. Iste godine, kamin u Zavitoj stijeni ostavlja nedovršen navez Mijo Novaković-Enisa Čerimagić, a tečajci JNA prepenjali su više smjerova u dijelu Nikolinih stijena, koji je pogodan za zimske uspone. Najjača godina alpinističkog rada u stijenama Treskavice iza 1954. je bila 1958. Navez Buturović-Lala Mulalić-Travner, po prvi puta penju sjevero-istočnu stijenu Velikog Treskača, visine 350 metara, a navezi Perković-Entraut i Bine i Marija Kurnik-Filić u dva maha ponavljaju »Sigmundov kamin«, čime je izvršeno njegovo četvrtvo ponavljanje. Navez Kurnik Albin-Enver Huseinagić penje novi smjer u Zavitim stijenama tik nad domom Kozja Luka, a u Obliku navez Perković-Entraut ostavlja nedovršen uspon u prvom kaminu sjeverne stijene Oblika.

Pored ranije spomenutih zimskih uspona, treba spomenuti i one iz 1956. i 1957. u Ogorjelom kuku od Ace Jaramaza, Buturovića, Travnera i Entrauta, te nekoliko uspona u stjeni Zubova od Jaramaza i Kurnika. U vrijeme kad je PD »Treskavica« imalo svoj alpinistički odsjek, u 1959. godini, penju se dva nova smjera u Velikom Ilijasu. Tako navez Marija i Albin Kurnik 11. oktobra penju lijevu upadnicu centralnog brida, te istog dana navez Entraut-Travner penju sam brid.

Tek 13. juna 1965. navez Pavićević-Entraut penje izvanredno težak smjer kroz krunu Nikolinih stijena, a 14. augusta 1966. navez Dilber-Zahirović dovršava i drugu polovinu prvog kamina u sjevernoj stijeni Oblika. Odmah idućeg dana 15. VIII 1966. navez Zahirović-Hilčišin-Dilber penje i drugi novi smjer u stijeni Velikog Treskača. Konačno, zadnji prepenjani smjer 1. X 1967. je onaj po bridu Djevojačkih stijena tik iznad Ušljivih vrela, koji su izveli navezi Pavićević-Entraut i Hilčišin-Pozaić.

Iako su do danas mnoge smjerove prepenjali naši penjači, u stijenama Treskavice još ima posla: u stjeni Treskača, istočnoj i sjevernoj stjeni Oblika, koje

JOSIP SIGMUND — PEPI

Planinarski dom na Kozjoj Luci, na Treskavici, nosi ime predratnog planinara Josipa Sigmunda — Pepe.

U znak sjećanja na svjetli lik revolucionara, alpiniste i smučara, Planinarsko društvo »Treskavica« 1959. godine je jednom od najljepših planinarskih domova u Bosni i Hercegovini dalo ime »Josip Sigmund«.

Sigmund je rođen 1912. godine. Završio je srednju tehničku školu u Sarajevu 1931. godine i tada se zaposlio kao tehničar u Glavnoj željezničkoj radionici Sarajevo. Na toj dužnosti ostao je sve do posljednjeg dana svoga života.

Obišao je skoro sve planine od Slovenije do Makedonije. Bio je jedan od pionira alpinizma u BiH. Poznati su mnogi njegovi jedinstveni smjerovi u našim planinama. Završio je školu smučarskih učitelja na Triglavu. Mnogo je pridonio uzdizanju mlađih smučarskih kadrova u BiH, a posebno u Sarajevu.

»Josipova staza« koja vodi sa Kasov dola na vrh Bjelašnice, njegovo je otkriće, njegova zamisao i u velikoj mjeri djelo njegovih milišća. Ta staza i danas spada među najljepše planinarske uspone na vrh Bjelašnice.

Josip Sigmund — Pepi bio je jedan od rijetkih omladinskih rukovodilaca koji je znao okupiti mlađe oko sebe. Svestrani sportaš, nadahnut naprednim revolucionarnim idejama, imao je veliki uticaj na omladinu. Ona se tada okupljala u HPD »Bjelašnica«, a Sigmund joj je bio organizator i rukovodilac od 1939. godine, kada je postao član KPJ.

Kao član KPJD odmah 1941. godine radi u tehnički Komitetu na štampanju i rastaranju Biltena. U provali 1942. godine bude uhapšen i predat ustaškom redarstvu iz koga više nije izbašao. Streljan je na Vracama, na periferiji Sarajeva, aprila 1943. godine.

Položio je život nesobično se boreći za bolji život i slobodu svoje neizmjerno voljene domovine. Planinar i čovjek, revolucionar i komunist, Josip Sigmund danas služi primjerom mlađim generacijama planinara i smučara.

uvijek djeluju privlačno. Ni Čabenske stijene neće ostati samo na »Sigmundovom kaminu«, jer će napredak kvaliteta i u ovoj stometarskoj strmoj stijeni naći sebi nove zadatke. Izbočeni Zubovi djeluju uvijek drugačije, ali uvijek nemoguće, pa će vjerovatno biti riješeni među posljednjim problemima. Staro je penjačko geslo da se mora pokušati, pa tek tada donijeti sud. I Ogorjeli kuk u lijevom dijelu otkriva svoje iznimno lijepo strmine, a među njima i svoju dugu kosu ploču, kroz koju će možda neki navez da prepenje i jedan od najljepših smjerova na ovoj našoj planini. Gledajući sa sadašnjih pozicija, pored ova četiri problema ima samo interesantnih detalja, ali ipak možemo reći da će svaki daljnji uspon u ovim stijenama predstavljati ne samo znatan doprinos našem alpinizmu, već i njegov kvalitetni skok.

Na slijedećim stranicama donosimo tehnički opis trinaest do sada poznatih prvenstvenih penjačkih uspona u stijenama Treskavice.

1. »SIGMUNDOV KAMIN« U CABENSKIM STIJENAMA

Prilaz stjeni označenom stazom do Konjskih voda, a zatim lijevim padinama Bijelog jezera pod barijeru Cabenskih stijena. U centralnoj ploči, iz velike daljine je već vidljiva napuklina, koja iz lijeva u desno teče po cijeloj visini stijene.

Ulaz iznad vidljivog trokutastog kamena u siparištu, te se nakon jedne duljine stiže pod prevjes. Preko prevjesa dalje po kaminu u glatkiji dio, koji dovodi u lakši dio stijene, i na vrh.

Ocjena. Visina stijene 110 m vrijeme penjana 2 sata, broj klinova 5 do 7, stepen teškoće IV + (vrlo teško).

Prvi penjao Josip Sigmund »Pepo«, samostalno, u jesen 1937.

2. »HARIJEV SMJER« U NIKOLINIM STIJENAMA

Prilaz stjeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« na Šišan, odakle lijevo lovačkom stazom u turovske Nikoline doline. Pri izlazu iz bukove šume, pravo pod stijenu u vidu krune, te desno pod samu stijenu, koja se uzdiže iznad Platnog jezera.

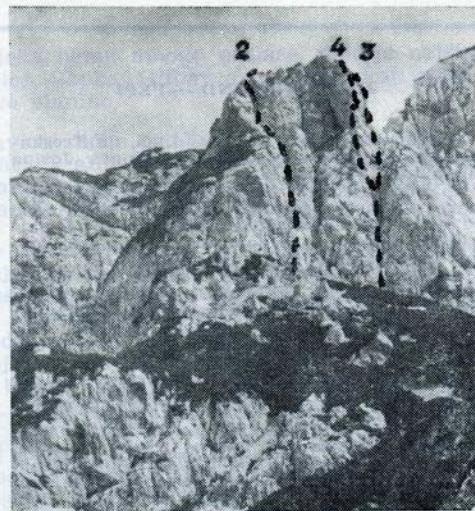
Ulaz u prvi lijevi žlijeb, kojim dvije dužine pod odlomljeni dio stijene (ranije je na tom mjestu bilo okno, koje je zemljotresom urušeno). Nekoliko metara bridom, te prelaz na lijevi rub stijene, sa kojeg koso desno po travnatoj plani pod tamniju galeriju ispod koje lijevo pločastom stijenom na hrbat pod prevjes i dalje otvorenom policom na vrh stijene.

Ocjena. Visina stijene 130 m, vrijeme penjana 1,30 sati, broj klinova 5 do 6, stepen teškoće III (teško), sa dva vrlo teška mjesta.

Prvi penjali Hidajet Haračić »Hari« i Bogi Kahle u ljetu 1950.

3. SMJER BUTUROVIĆ—NOVAKOVIĆ U NIKOLINIM STIJENAMA

Prilaz stjeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Šišana, odakle lijevo lovačkom stazom iznad Platnog jezera. Lijevo iznad staze se nalazi barijera Nikolinih stijena.

Nakon izlaska iz bukove šume, pravo pod stijenu u obliku krune, pod njen desni dio, ispod ogromne pećine u njenom ovršju.

Ulaz u smjer podno pećine preko malog prevjesa u nešto koso na desno položenu jarugu, kojom preko dvije duljine na lakšu stijenu. Dalje prečenjem desno gore ispod oble stijene jednu duljinu, te dalje razvedenom stijenom na vrh.

Ocjena. Visina stijene 200 m, vrijeme penjana 2 sata, broj klinova 5 do 6, stepen teškoće III (teško).

Prvi penjali Muhamed Buturović i Mijo Novaković u jesen 1951.

4. KRUNA NIKOLINIH STIJENA

Prilaz od planinarskog doma »Josip Sigmund« do Šišana, odakle lijevo lovačkom stazom iznad Platnog jezera. Na istoku se nalazi barijera Nikolinih stijena, u čijem lijevom dijelu se uzdiže kruna sa dobro vidljivom velikom pećinom.

Ulaz u smjer podno pećine preko malog prevjesa u nešto koso položenu jarugu, te de polovine stijene, tj. po smjeru Buturović-Novaković, iz koje na položenu policu.

Dalje lijevo u razvedeni srt, koji dovodi na izraziti brid prema velikoj pećini, po kojem pravo gore preko crvenog odloma pod prevjes na dobro osiguravalište.

Nešto desno u prevjes, a zatim prečenjem u desno do slijedećeg brida (klinovi) i dalje ispostavljeno gore do ljuštare, te preko ove i malog usjeka na izbačeno stajalište. Dalje prijetići desnom pukotinom do mesta gdje se ona završava u uzani pročep, po kojem u jarugu i na vrh stijene.

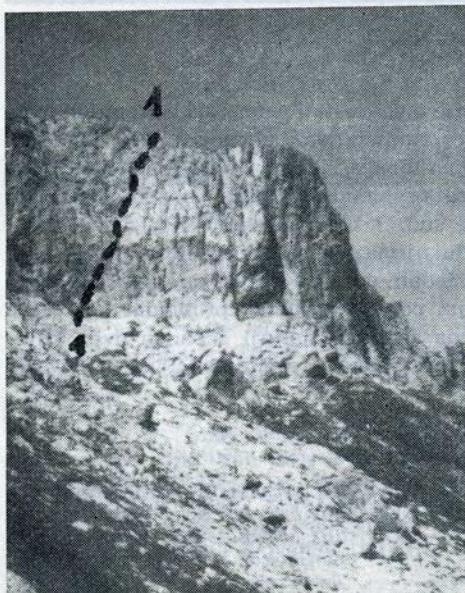
Ocjena. Visina stijene 200 m, vrijeme penjana 5 sati, broj klinova 13 do 15, stepen teškoće V+ (izvanredno teško).

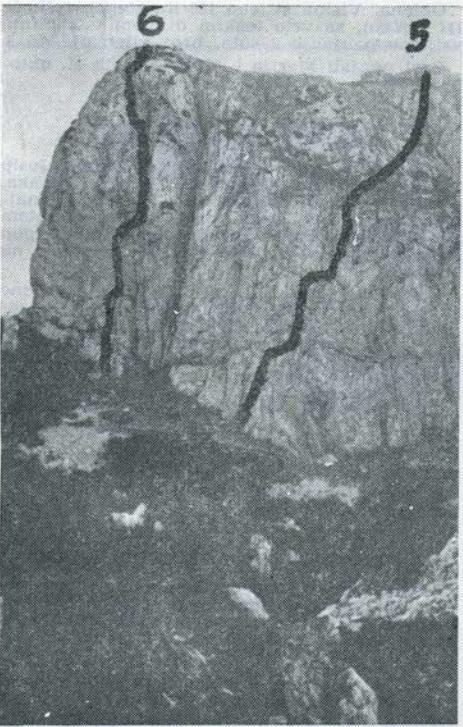
Prvi penjali Drago Entraut i Danilo Pavicević 13. juna 1965.

5. PRVI SMJER U SJEVERNOJ STIJENI OBLIKA

Prilaz stjeni označenom stazom od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Crnog jezera i Trokunskog vrela niz Volujsko ždrjelo pod sjevernom stijenu Oblika.

Ulaz u smjer u centralnom dijelu stijene, gdje se označeni put odvaja od stijene u siper; lijevo gore nalazi se izrazita vodoravna pukotina, a ispod ulaza mala pećina. Desno

pukotinom u veoma razvedenu stijenu ali sa slabim oprimcima, odakle okomito preko duljine užeta i glatke ploče (klinovi) pod prevjesni, razvedeni izdanak stijene. Prečnicom (sve izvanredno teško) desno ispod malog brida, oko kojeg pravo gore na veću travnatu polici (teško i eksponirano). Iz desnog dijelja police na mali zub, te od njega pravo gore preko duljine užeta u lakšu stijenu i travnatu planu. Preko plane desno u točilo, po kojem na vrh stijene.

Ocjena. Visina stijene 250 m, vrijeme penjana 6 sati, broj klinova 20 do 25, stepen teškoće V (izvanredno teško).

Prvi penjali Mijo Novaković, Muhamed Buturović, Milan Petrović i Drago Entraut 26. juna 1954.

6. DIREKTNI SMJER U SJEVERNOJ STIJENI OBLIKA

Prilaz stijeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« markiranim putem preko Šišana na Stare kolibe (između Šišana i Crnog jezera), odakle lovačkom stazom ispod Zubova preko Turovog stana do Jablan dola, oko 1 sat hoda.

Uzak u stijenu. Stijena ima dva markantna procjepa. Smjer počinje lijevo od užeg, lijevog procjepa po razvedenoj stijeni (klinovi) do pod veliki prevjes. Ispod prevjesa desno prijeći po glatkoj ploči do u kamini. Kamnom jednu duljinu do uglačenog kamena, odakle lijevo u razvedenu stijenu (klin) po kojoj u neizrazit kamin i njime na vrh stijene.

Ocjena. Duljina stijene 180 m, vrijeme penjana 3 sata, stepen teškoće V— (izvanredno teško), mjestimično IV, a izlaz III stepen.

Prvi penjali Ilija Dilber i Faruk Zahirović 14. augusta 1966.

7. CENTRALNI KULOAR ISTOČNE STIJENE ZUBOVA

Prilaz stijeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Šišana i Starog konaka lovačkom stazom do pod samu stijenu.

Uzak preko sipara u široki kuloar, te nakon dviće duljine užeta desno na greben, po kojem pod zubove. Prečnicom ispod zubova i sipara u razvedenu stijenu, po kojoj se izlazi na sam vrh stijene.

Poстоji više mogućnosti prolaska stijene.

Ocjena. Visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 1,30 sati, stepen teškoće II (teže).

Prvi penjali Drago Entraut i Vjekoslav Reba 26. juna 1954.

8. CENTRALNO REBRO ISTOČNE STIJENE ZUBOVA

Prilaz stijeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Šišana i Starog konaka, lovačkom stazom do pod samu stijenu.

Uzak preko sipara na rebro, lijevo od centralne zasute jaruge, po razvedenoj stijeni do glatkog stijene (ukopan oprimak), preko koje na lakši teren. Dalje po ispostavljenom desnom bridu i kršljivoj stijeni, desno pored suhog stabla na travnatu presedlinu, sa koje lijevo, pod strmi ovršni dio stijene, preko kojeg (ispostavljeno) na sam vrh.

Ocjena. Visina stijene oko 200 m, vrijeme penjanja 1,30 sati, broj klinova 3 do 5, stepen teškoće II i III sa nekoliko vrlo teških mjestata (IV) na ulazu i izlazu.

Prvi penjali Drago Entraut, Danilo Pavićević i M. Tukić 3. XI. 1963.

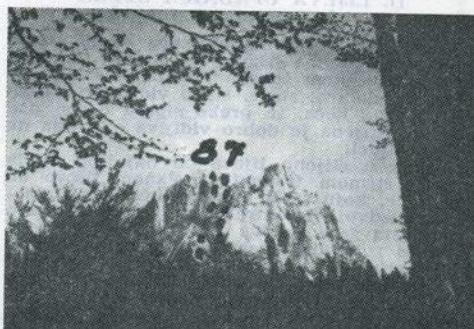
9. LIJEVI BRID VELIKOG TRESKAČA

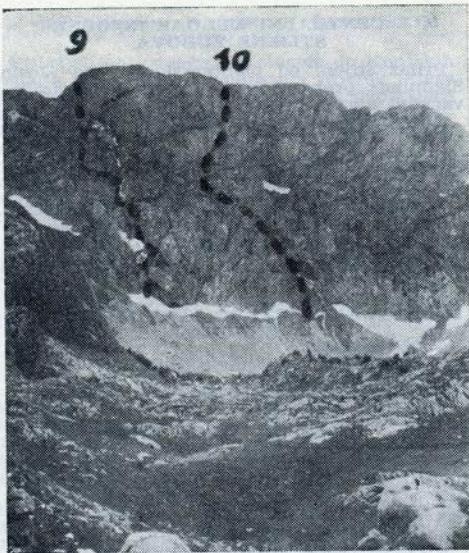
Prilaz stijeni označenim putem za Gvozno polje do sedla Veliko Vratlo, odakle desno lovačkim putem pod stijenu, 2 sata hoda.

Uzak u smjer pod lijevim dugim bridom, preko malog sipara na izbočinu čisto greben-skog karaktera do malog kamina, odakle lijevo do slijedeće izbočine, te na brid. Preko brida na ploču (klinovi) i u mali žlijeb (teče voda). Okomito kroz žlijeb pola užeta, te preko malog prevjesa na malu usku polici, odakle još pola duljine do malog sedla (dobra osiguravalište). Dalje lijevo jednu i pol duljine po širokoj travnatoj polici (orlovo gniazdo), do kamina, kroz koji jednu duljinu i lijevo na brid. Po bridu jednu i pol duljine do gornjeg kamina, kroz koji nešto položenje na ovršni brid i vrh stijene.

Povratak grebenom na zapad do sedla Malo Vratlo, odakle lovačkom stazom ponovo na Veliko Vratlo, te preko Spasovače na Kozju Luku.

Ocjena. Visina stijene 350 m, vrijeme penjanja 3,40 sati, broj klinova 8 do 10, stepen teškoće III (teško) sa prilično mesta IV (vrlo teško).

Prvi penjali Muhamed Buturović, Lala Mulić i Vladimir Travner 7. septembra 1958.

10. CENTRALNI SMJER U VELIKOM TRESKACU

Prilaz označenim putem za Gvozno polje do sedla Veliko Vratlo, odakle desno lovačkim putem pod stijenu, 2 sata. Smjer počinje dva desetaka metara od velike pećine vidljive iz doline (kamenima piramida).

Po razvedenoj stijeni pravo gore dvije duljine užeta, odakle desno gore jednu dužinu do pećine. Od pećine desno na travnatu pollicu. Policom koso lijevo do kršljive stijene, te preko nje na dobro osiguravalište iza velikog kamena. Dalje desno u kamin (klinovi) i njime do njegovog završetka, te po razvedenoj terasi u markantni žlijeb (klin). Zlijebom na greben i po njemu na vrh Velikog Treskača.

Povratak grebenom na zapad do sedla Malo Vratlo, odakle lovačkom stazom ponovo na Veliko Vratlo, te preko Spasovače na Kozju Luku.

Ocjena. Visina stijene 350 m, stepen teškoće III (teško), mjestimično IV, vrijeme penjanja 5 sati.

Prvi penjali Ilija Dilber, Faruk Zahirović i Petar Hilčišin 15. augusta 1966.

11. LIJEVA UPADNICA STUBA ISTOČNE STIJENE ILIJAŠA

Prilaz stijeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Sišana do Starog konaka, odakle lovačkom stazom put Zubova. Iz najnižeg dijela ove staze, slabo vidljivim putem do Sirokog doca, te preko sipara desno pod stijenu. Stijena je dobro vidljiva od vrele na Kozjoj Luci.

Uzak u stijenu lijevo od najnižeg dijela stijene strmom travnatom planom lijevo do upadnice, koju tvore lijeva ploča V. Ilijaša i njegov izdvojeni centralni greben. Upadnicom do mjesta gdje se ova zatvara, odakle desno u nešto izdvojeni kratki kamin (vrlo teško i ispostavljen), te ponovo lijevo po upadnici na lakšu stijenu obraslu travom do na vrh brida. Dalje kratkim prosjekom na vrh stijene.

Ocjena. Visina stijene 150 m, stepen teškoće III (teško), sa vrlo teškim dijelom u kamini, vrijeme penjanja 2 sata, broj klinova 7 do 9.

Prvi penjali Marija i Albin Kurnik 11. oktobra 1959.

12. SMJER PO BRIDU STUBA ISTOČNE STIJENE ILIJAŠA

Prilaz stijeni od planinarskog doma »Josip Sigmund« preko Sišana do Starog konaka, odakle lovačkom stazom put Zubova. Iz najnižeg dijela ove staze, slabo vidljivim putem do Sirokog doca, te preko sipara desno pod stijenu. Stijena je dobro vidljiva od vrele na Kozjoj Luci.

Uzak u stijenu iz najnižeg dijela stijene strmom travnatom planom lijevo gore, a zatim desno u okomiti žlijeb, čiji je izlazak težak (klin). Ponovo preko obrasle police desno na sam brid stuba u sredini stijene, po kojem do njegovog završetka. Cio brid je veoma kršljiv. Sa vrha stuba preko strmih polica u lijevo, kroz uski kratki kamin na vrh stijene.

Ocjena. Visina stijene 150 m, stepen teškoće III (teško), sa nekoliko vrlo teških mjesa, vrijeme penjanja 2 sata, broj klinova 8 do 9.

Prvi penjali Drago Entraut i Vladimir Travner 11. oktobra 1959.

13. BRID U DJEVOJAČKIM STIJENAMA

Prilaz stijeni označenom planinarskom stazom od doma »Josipa Sigmunda« na Vrh. Sa Ušljivih vrele pod Hercegovačkim sedlom na jug, nalazi se u Djevojačkim stijenama izraziti nazubljeni brid.

Uzak u najnižem dijelu stijene i to u lijevi strmi kamin do njegove polovine, te lijevim bridom nad njegovim izlazom, odakle pravo gore do sedlašca. Sa sedlašca pod kratkim prevjesni brid, te po njegovom lijevom žutom odlomu na vrh (klin) i dalje po bridu preko tornjeva i grebena na trošnu presedlinu pod glatku crvenu ploču. Dalje preko ploče (vrlo teško) u kršljivu stijenu, iz koje na dulju presedlinu pod ovršnu stijenu, po čijem lijevom bridu na vrh stijene.

Ocjena. Visina stijene 200 m, vrijeme penjanja 2 sata, broj klinova 3, stepen teškoće III (teško).

Prvi penjali Drago Entraut, Danilo Pavićević (I navez), Petar Hilčišin i Branka Pozač (II navez) 1. oktobra 1967.

REMONT I SERVIS »TAM«

NOVI SAD

Rumenački put broj 2

telefoni

20-906

20-462

Kao specijalizovan TAM-ov pogon vrši isključivo popravku samo TAM-ovih vozila. Zamena industrijski remontovanog motora na bazi zamene vrši se pored servisa u Novom Sadu i preko

TAM-ove prodavaonice u

Sarajevu

Zagrebu i

Beogradu

FABRIKA DUVANA SARAJEVO

Proizvodi najkvalitetnije cigarete od najfinijih vrsta duvana, na najmodernijim postrojenjima u Evropi.

Mnogobrojna priznanja dobivena na raznim izložbama u zemlji i inostranstvu, kao i zlatna medalja koja nam je dodijeljena na Skopskom sajmu, vječito govore o zadovoljstvu miliona pušača koji uživaju pušeći naše cigarete.

PUŠAČI, planinari, skijaši i ostali ljubitelji prirode na planini i u prirodi, poseban je užitak pušiti naše cigarete, naročito nove vrste:

Cigaretе: filter Drina

filter Sarajevo

filter Alfa

filter Zeta

filter Morava.